

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΓΕΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ
ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

*«Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου για την
σε βάρος του κατηγορία κατ' άρθρο 6 παράγραφος 3
περίπτωση α' της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων
του Ανθρώπου»*

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ : κα. Όλγα Τσόλκα

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επίκουρος Καθηγητής :	κ. Αγάπιος Παπανεοφύτου
Λέκτορας	: κα. Όλγα Τσόλκα
Λέκτορας	: κα. Ευγενία Κριτσέλη

Επιμέλεια εργασίας: Καλλιόπη Γ. Πιτερού
(ΑΜ :0905Μ004)

Αθήνα
2008

«Η φιλοσοφική ελευθερία συνίσταται στην άσκηση της βούλησής μας ή τουλάχιστον στην πεποίθηση ότι ασκούμε τη βούλησή μας. Η πολιτική ελευθερία συνίσταται στην ασφάλεια ή τουλάχιστον στη γνώμη που έχουμε για την ασφάλειά μας. Αυτή η ασφάλεια δέχεται τα δεινότερα πλήγματα με τις δημόσιες ή ιδιωτικές κατηγορίες. Συνεπώς η ελευθερία του πολίτη εξαρτάται κυρίως από την ποιότητα της ποινικής νομοθεσίας».

Σάρλ ντε Μοντεσκιέ

Στην μητέρα μου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

(Οι αριθμοί παραπέμπουν στη σελίδα)

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	5
----------------------------	----------

ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	7
------------------------------------	----------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
----------------------	----------

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου ως έκφανση του δικαιώματος ακροάσεώς του στην ποινική δίκη

1.1. Η κατοχύρωση του δικαιώματος ακροάσεως του κατηγορουμένου στο Σύνταγμα και την Ε.Σ.Δ.Α.....	11
--	----

1.2. Η υπαγωγή των δικονομικών εγγυήσεων του κατηγορουμένου στην υπέρτατη αρχή της δίκαιης δίκης.....	16
---	----

1.3. Το δικαίωμα πληροφόρησης ως προπαρασκευαστικό του δικαιώματος ακροάσεως - υπερασπίσεως του κατηγορουμένου.....	17
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: Η κατοχύρωση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου στο άρθρο 6 παρ. 3 περ. α΄ της Ε.Σ.Δ.Α

2.1. Οριοθέτηση του κανονιστικού περιεχομένου του δικαιώματος πληροφόρησης υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ.....	20
---	----

2.2. Προσδιορισμός του πεδίου εφαρμογής του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α΄ της Ε.Σ.Δ.Α από το ΕυρΔΔΑ.....	26
---	----

2.3. Συνέπειες της κρίσης του ΕυρΔΔΑ περί παραβίασης του δικαιώματος πληροφόρησης για την ελληνική έννομη τάξη: Επανάληψη της ποινικής διαδικασίας.....	30
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: Η κατοχύρωση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

3.1. Οριοθέτηση του κανονιστικού περιεχομένου του δικαιώματος πληροφόρησης σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του ΚΠΔ	
--	--

3.1.1. Κατά την προδικασία.....	36
---------------------------------	----

3.1.2. Κατά την αυτόφωρη διαδικασία.....	47
3.1.3. Κατά το προπαρασκευαστικό στάδιο της κύριας διαδικασίας.....	49
3.1.4. Κατά την κύρια διαδικασία στο ακροατήριο.....	53
3.1.5. Το δικαίωμα πληροφόρησης του αλλόγλωσσου κατηγορουμένου.....	54
3.2. Δικονομικές συνέπειες της παραβίασης του δικαιώματος πληροφόρησης.....	57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Η εφαρμογή του δικαιώματος πληροφόρησης υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ και των ελληνικών δικαστηρίων

4.1. Κρίσιμα ζητήματα παραβίασης ή μη του δικαιώματος πληροφόρησης	
4.1.1. Υποχρεωτική ή όχι η έγγραφη ανακοίνωση κατηγορίας στην προανάκριση.....	64
4.1.2. Περάτωση προανάκρισης χωρίς προηγούμενη απολογία κατηγορουμένου.....	69
4.1.3. Επίδοση αντιγράφου ή αποσπάσματος της καταδικαστικής απόφασης στον ερήμην καταδικασθέντα κατηγορούμενο.....	71
4.1.4. Περιπτώσεις επιτρεπτής ή μη μεταβολής της ποινικής κατηγορίας.....	75
4.2. Η παραβίαση του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α΄ της Ε.Σ.Δ.Α ως αντικείμενο αναιρετικού ελέγχου.....	83
4.3. Εκτίμηση της στάσης του Αρείου Πάγου έναντι της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ....	86

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	89
----------------------	-----------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	92
--------------------------	-----------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	97
-----------------------	-----------

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠ	Άρειος Πάγος
Αρμ.	Αρμενόπουλος
Βλ.	Βλέπε
ΓνωμΕισΠρωτΘεσ	Γνωμοδότηση Εισαγγελέα Πρωτοδικών Θεσσαλονίκης
ΔιατΕισΕφΑθ	Διάταξη Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών
ΔΣΑ	Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
ΔΣΑΠΔ	Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών Πολιτικών Δικαιωμάτων
ΕγκΕισΑΠ	Εγκύκλιος Εισαγγελέα Αρείου Πάγου
Εδ.	Εδάφιο
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
Επ.	Επόμενα
Ε.Σ.Δ.Α.	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕυρΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Εφ.	Εφετείο
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
Ν.	Νόμος
Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Οπ.π.	Όπως παραπάνω
Παρ.	Παράγραφος
Περ.	Περίπτωση
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
Πλημ.	Πλημμελειοδικείο
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΛογ	Ποινικός Λόγος
ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά
Π.χ.	Παραδείγματος χάρη
Σελ.	Σελίδα
Συμβ.	Συμβούλιο
Τελ.	Τελικό
Τμ.	Τμήμα
Τ.Ν.Π.	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών
Υπερ.	Υπεράσπιση
Υπος.	Υποσημείωση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας συνιστά η μελέτη του δικονομικού δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου για την εναντίον του κατηγορία, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α. Πριν από την προσέγγιση του κανονιστικού περιεχομένου του εν λόγω δικαιώματος, κρίνεται σκόπιμη η κατανόηση της σχέσης του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου με το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα δικαστικής ακροάσεώς του στην ποινική δίκη. Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου αποτελεί ένα - ίσως και το σημαντικότερο - από τα προπαρασκευαστικά δικαιώματα του γενικότερου δικαιώματος ακροάσεως - υπερασπίσεως του κατηγορουμένου. Βασικός σκοπός της παρούσας μελέτης αποτελεί η οριοθέτηση του κανονιστικού περιεχομένου του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου, όπως αυτό προβλέπεται στο αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α, σύμφωνα με την πάγια θέση της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ. Υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ εξετάζεται αφενός η σχέση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου με το δικαίωμά του σε μία δίκαιη δίκη αφετέρου το πεδίο εφαρμογής της διάταξης της Ε.Σ.Δ.Α που προβλέπει το υπό εξέταση δικαίωμα. Επίσης, αναγκαία κρίνεται η αναφορά στις συνέπειες για την ελληνική έννομη τάξη που έχει η κρίση του ΕυρΔΔΑ περί παραβίασης της διάταξης του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α.

Στη συνέχεια, το περιεχόμενο του ερευνώμενου δικαιώματος προσδιορίζεται με βάση τις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Συγκεκριμένα, το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου εμφανίζεται στα διάφορα στάδια της ποινικής διαδικασίας με πολλές λειτουργικές εκφάνσεις. Στις περιπτώσεις δε παραβίασης του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου επέρχεται η δικονομική συνέπεια της απόλυτης ακυρότητας, σύμφωνα με τη διάταξη του αρθρ. 171 παρ. 1 αριθμ. δ' ΚΠΔ.

Στο τελευταίο κεφάλαιο τίθενται κάποια ζητήματα πρακτικής εφαρμογής του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου, όπως αυτά αντιμετωπίζονται από την ελληνική νομολογία αλλά και από την αντίστοιχη του ΕυρΔΔΑ. Επιπλέον, εξετάζεται το εάν και υπό ποιους όρους η παραβίαση της διάταξης του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' Ε.Σ.Δ.Α αποτελεί αντικείμενο αναιρετικού ελέγχου και αξιολογείται η στάση του Αρείου Πάγου καθώς και των ελληνικών δικαστηρίων απέναντι στην πάγια θέση της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ σε ό, τι αφορά το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην καθηγήτρια μου κα. Όλγα Τσόλκα για την πολύτιμη συμβολή της τόσο κατά την επιλογή του θέματος της παρούσας διπλωματικής εργασίας όσο και κατά τη διάρκεια της εκπόνησης αυτής. Την ευχαριστώ ιδιαίτερα για την ανάγνωση, τις υποδείξεις και παρατηρήσεις της κατά την διαδικασία της διόρθωσης της εργασίας. Οφείλω ακόμη ευγνωμοσύνη στην οικογένεια μου και στους φίλους μου, οι οποίοι κατά καιρούς με ενθάρρυναν ψυχολογικά στην εκπόνηση της παρούσας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Καταστατικό νομικό κείμενο της «*ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου*» αποτελεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής Ε.Σ.Δ.Α). Η σχέση της τελευταίας με την ελληνική έννομη τάξη έχει ιστορία περίπου μισού αιώνα, αφότου, δηλαδή, κυρώθηκε με τον ν. 2329/1953 και κατέστη τμήμα του ελληνικού δικαίου. Ωστόσο, η σχέση αυτή δεν υπήρξε αδιατάρακτη, καθώς η κύρωση της Ε.Σ.Δ.Α δεν έμελλε να οδηγήσει σε αληθινή αφομοίωσή της. Πράγματι, τα πρώτα χρόνια η Σύμβαση μάλλον αγνοήθηκε, ενώ τον Δεκέμβριο του 1969 καταγγέλθηκε από τότε δικτατορικό καθεστώς για να κυρωθεί εκ νέου αμέσως μετά τη μεταπολίτευση με το ν.δ. 53/1974 και να αποκτήσει αυξημένη έναντι των κοινών νόμων τυπική ισχύ με βάση το άρθρο 28 παρ.1 Συντ. 1975. Η συνταγματική αυτή ρύθμιση, η οποία αφορά βέβαια όλες τις κυρωμένες με νόμο διεθνείς συμβάσεις, εξακολουθεί και σήμερα να είναι αρκετά προωθημένη, με βάση τα διεθνή δεδομένα, αφού πολλά από τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν ενσωματώσει την ΕΣΔΑ στο εσωτερικό τους δίκαιο με ισχύ απλού νόμου, και μερικά μάλιστα με χαρακτηριστική καθυστέρηση¹.

Η ιστορική εξέλιξη των σχέσεων της Ε.Σ.Δ.Α με τη χώρα μας συνεχεται με το γενικότερο πρόβλημα της σημασίας που έχει η ανάπτυξη μιας «*ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης δικαιωμάτων του ανθρώπου*». Με βάση την αντίληψη αυτή, σε ένα κράτος δικαίου η ανάδειξη των σχέσεων της Ε.Σ.Δ.Α με την απονομή της δικαιοσύνης και ειδικότερα με την ποινική δίκη μορφοποιείται στην κεφαλαιώδη «*αρχή της δίκαιης δίκης*»². Η δίκαιη δίκη, λόγω της λειτουργικής θέσης των δικαστηρίων ως τελικών κριτών της αμφισβήτησης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων αλλά και κάθε κατηγορίας ποινικής φύσεως, συνιστά τη λιθία λίθο της επάρκειας του δημοκρατικού και δικαιοκρατικού συστήματος. Συνεπώς δίκαιη δίκη και νομικός πολιτισμός είναι έννοιες αλληλένδετες καθώς και αποκαλυπτικές για το πόσο ανεξάρτητος είναι ο δικαστής αλλά και πόσο ασφαλής μπορεί να αισθάνεται ο πολίτης³.

Συγκεκριμένα, η δίκαιη διεξαγωγή της ποινικής δίκης δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως ένας «*αφηρημένος τυποκρατικός ανθρωπισμός*» αλλά ως μία καθημερινή κατάκτηση του δικαίου μας πολιτισμού, η οποία εκφράζει κατεξοχήν την εγγύηση της ορθής

¹ Π.χ. το Ηνωμένο Βασίλειο ενσωμάτωσε την Ε.Σ.Δ.Α στην εσωτερική έννομη τάξη του μόλις τον Νοέμβριο του 1998, μισό σχεδόν αιώνα αφότου τη συνυπέγραψε στις 4.11.1950.

² Χριστόφορου Αργυρόπουλου, Η Δικαιότητα της Ποινικής Δίκης, Ποινικό Δίκαιο-Ελευθερία-Κράτος Δικαίου, Τιμητικός Τόμος Γ.Α Μαγκάκη, Αντ. Ν. Σάκκουλα 1999, σελ. 438.

³ Ηλία Αναγνωστόπουλου, «Η παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης - Προτάσεις Θεραπείας», ΠοινΧρ ΝΔ' (2004), σελ. 5.

απονομής ποινικής δικαιοσύνης⁴. Επομένως, δίκαιη είναι η ποινική δίκη που χωρίς να παραβιάζει τις αυτονόητες εγγυήσεις οδηγεί σε αποτελεσματική δικαστική προστασία. Από την εποχή σύνταξης του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας έως σήμερα, ενώ δεν γίνεται ρητή αναφορά σε δίκαιη δίκη, εντούτοις είναι αποτυπωμένη η γενική κατεύθυνση, τόσο για διεξαγωγή της δίκης κατά τρόπο αντικειμενικό και αμερόληπτο, όσο και για διασφάλιση βασικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Ωστόσο, η υπό ευρεία έννοια της αρχής της δίκαιης δίκης, ιδωμένη υπό το πρίσμα της Ε.Σ.Δ.Α, μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν περιλαμβάνει μόνο τις τρεις παραγράφους του άρθρου 6 της Σύμβασης (παρότι αυτό φέρει τον σχετικό τίτλο και μονοπωλεί το ενδιαφέρον της θεωρίας και νομολογίας) αλλά και τα άρθρα 2, 3 και 4 του Εβδόμου Πρωτοκόλλου (δικαίωμα καταδικασθέντος να επανεξετασθεί η υπόθεσή του από ανώτερο δικαστήριο, δικαίωμα αποζημίωσης του καταδικασθέντος αμετάκλητα εξαιτίας δικαστικής πλάνης, αρχή *ne bis in idem*), πιθανόν δε και το άρθρο 7 της Σύμβασης που κατοχυρώνει την αναδρομικότητα του ποινικού νόμου⁵.

Μια απλή ανάγνωση όλων των ως άνω διατάξεων αρκεί για να αντιληφθεί κανείς ότι αγκαλιάζουν ένα ογκώδες τμήμα της ποινικής δικονομικής επιστήμης, η πλήρης ανάλυση του οποίου ξεπερνά οπωσδήποτε τα όρια της παρούσας εργασίας. Η μελέτη που ακολουθεί περιορίζεται στην προσέγγιση του περιεχομένου ενός μόνο δικαιώματος του κατηγορουμένου, υπαγομένου στη γενική αρχή της δίκαιης δίκης, συγκεκριμένα του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου σχετικά με τη σε βάρος του κατηγορία. Το εν λόγω δικαίωμα αποτελεί μία από τις ελάχιστες δικονομικές εγγυήσεις που πρέπει να διασφαλίζεται στον κατηγορούμενο στο πλαίσιο της δίκαιης δίκης, όπως αυτές προβλέπονται στο αρθρ. 6 παρ. 3 της Σύμβασης. Ουσιαστικά, η διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α κατοχυρώνει μία σειρά δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, τα οποία είναι αναγκαία για την προετοιμασία και άσκηση μιας αποτελεσματικής υπεράσπισης προς όφελος του. Αποσκοπεί δε στη διασφάλιση της ισότητας των όπλων ανάμεσα στην υπεράσπιση και την κατηγορούσα αρχή και έχει ως πρωταρχική αποστολή την παροχή στον κατηγορούμενο της δυνατότητας να αναπτύξει ενώπιον του δικαστηρίου τις απόψεις του και να υπερασπισθεί τον εαυτό του απέναντι στην κατηγορία.

⁴ *Αδάμ Παπαδαμάκης*, «Η νομολογία του Αρείου Πάγου στο χώρο της Ποινικής Δικονομίας υπό το φως των προβλέψεων της Ε.Σ.Δ.Α», ΠοινΔικ 5/2004 (Έτος 7^ο), σελ. 582.

⁵ *Ιωάννη Ανδρουλάκη*, Κριτήρια της Ποινικής Δίκης κατά το αρθρ. 6 Ε.Σ.Δ.Α, Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν Σάκουλας 2000, σελ. 5.

Τα μερικότερα αυτά δικαιώματα του κατηγορουμένου εξειδικεύουν, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω, τη βασική αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος. Αυτή η αρχή της δικαστικής ακροάσεως υπάγεται στην υπέρτατη αρχή της δίκαιης δίκης, υπό το κράτος της οποίας καλύπτονται τα κενά και διευρύνονται οι δικονομικές εγγυήσεις του κατηγορουμένου. Όπως άλλωστε έχει κρίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή «*οι περιχαρακωθείσες στο άρθρο 6 παρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α δικονομικές εγγυήσεις του κατηγορουμένου δεν συνιστούν αυτοσκοπό...Ο ουσιαστικός τους σκοπός είναι να διασφαλίζουν πάντοτε ή να συνεισφέρουν στη διασφάλιση του δικαίου της ποινικής διαδικασίας στο σύνολό της... Πρέπει να ερμηνεύονται, συνεπώς, υπό το φως της λειτουργίας που επιτελούν στο συνολικό πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας*»⁶.

Με τις σκέψεις που ακολουθούν επιχειρείται να καταδειχθούν ορισμένες πτυχές της κανονιστικής σημασίας του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου για την κατηγορία που αποδίδεται σε βάρος του, υπό το πρίσμα του δικαίου της Σύμβασης και της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής ΕυρΔΔΑ) αλλά και σύμφωνα με τις διατάξεις του ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (εφεξής ΚΠΔ) και της νομολογίας των ελληνικών δικαστηρίων. Κλείνοντας τη μικρή αυτή εισαγωγή, σκόπιμη κρίνεται η αναφορά μιας επισήμανσης που έχει κεφαλαιώδη σημασία για την απονομή της δικαιοσύνης. Οφείλει να συνειδητοποιήσει ο νομικός κόσμος ότι το δίκαιο της Ε.Σ.Δ.Α έχει πλέον άμεση εφαρμογή, ως εσωτερικό δίκαιο αυξημένης τυπικής ισχύος, το οποίο ο εφαρμοστής αυτεπάγγελτα λαμβάνει υπόψη κατά τη διαμόρφωση της δικαιοδοτικής του κρίσεως. Αυτό σημαίνει απλά ότι η χώρα μας οφείλει, στο μέτρο που αυτοπεριορίζεται στην ποινική εξουσία με το συγκεκριμένο δικαϊκό πλέγμα, όχι μόνο να μην αγνοεί αλλά και να υλοποιεί καθημερινά τις διατάξεις της Ε.Σ.Δ.Α και των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων που την συνοδεύουν, εφόσον με αυτές διευρύνεται η δικονομική προστασία του κατηγορουμένου σε σχέση με την εσωτερική μας νομοθεσία. Και παραπέρα, τόσο ο εθνικός νομοθέτης όσο και τα εθνικά δικαστήρια πρέπει, αντίστοιχα, με τις πρωτοβουλίες ή την ερμηνεία να συνεκτιμούν και να ενσωματώνουν τις απαιτήσεις της Σύμβασης.

⁶ Βλ. Έκθεση της 12.7.1984 της Επιτροπής επί της υποθέσεως Can κατά Αυστρίας, παρ. 15.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο: Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου ως έκφανση του δικαιώματος ακροάσεως στην ποινική δίκη

1.1. Η κατοχύρωση του δικαιώματος ακροάσεως του κατηγορουμένου στο Σύνταγμα και την Ε.Σ.Δ.Α

Στο πλαίσιο της σύγχρονης ποινικής δίκης ο κατηγορούμενος, έχοντας θέση υποκειμένου, είναι φορέας δικαιωμάτων που ασκούνται κυρίως με την ενεργητική αλλά και μερικές φορές με την παθητική συμμετοχή του στη διαδικασία. Έχει πλέον αμβλυνθεί ο ανταγωνιστικός χαρακτήρας του ατομικού και κοινωνικού συμφέροντος, δηλαδή του δικαιώματος του κατηγορουμένου να υπερασπιστεί τον εαυτό του και αντίστοιχα του δικαιώματος της κοινωνίας να αμυνθεί. Η διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης δεν θεωρείται πλέον εξορισμού ασυμβίβαστη με την προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Εξάλλου το δικαίωμα άμυνας του κατηγορουμένου πολίτη διακρίνεται από έντονο δημόσιο χαρακτήρα και έχει κοινωνικό περιεχόμενο, αφού η τύχη κάθε μέλους της ενδιαφέρει ζωτικά την οργανωμένη κοινωνία⁷.

Στην κρατούσα αντίληψη ότι η ποινική δίκη αποτελεί μηχανισμό επιβολής απαντήσεως της οργανωμένης κοινωνίας για συγκεκριμένο έγκλημα αποτυπώνεται ουσιαστικά η φύση της ποινικής δίκης, όχι ως έννομης σχέσης ή έννομης κατάστασης αλλά ως μηχανισμού εφαρμογής του δικονομικού συστήματος, ως επιμέρους δηλαδή μηχανισμού εφαρμογής του κοινωνικού συστήματος. Στο μέτρο που η ποινική δίκη είναι μηχανισμός επιβολής, και μάλιστα επιβολής που γίνεται από μέρους κρατικού φορέα, η ανάγκη προστασίας του κατηγορουμένου από τυχόν αυθαιρεσίες του φορέα αυτού είναι αυτονόητη σ' ένα φιλελεύθερο πολιτειακό σύστημα⁸.

Ο δε επαναπροσδιορισμός του δικονομικού status του κατηγορουμένου από αντικείμενο σε υποκείμενο της ποινικής δίκης με αυτοτελή, ενεργητική παρέμβαση στην διαδικασία που τον ενδιαφέρει άμεσα αποτελεί εξέλιξη εμπνευσμένη από το σεβασμό της αξίας του ανθρώπου. Η υποχρέωση προστασίας αυτής της αξίας επιτάσσει το σεβασμό του κατηγορουμένου κατά την άσκηση των δικαιωμάτων του

⁷ Χρήστου Μπάκα, «Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και η προστασία τους στην ποινική διαδικασία. Έλεγχος και κυρώσεις», Εισήγηση σε : Πρακτικά του Γ' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1991, σελ. 13.

⁸ Ιωάννη Μανωλεδάκη, «Σχετικά με τη φύση της ποινικής δίκης», Αρμ. 1977, σελ. 707.

σε όλες τις φάσεις της ποινικής διαδικασίας. Τούτο σημαίνει ότι ο κατηγορούμενος παραμένει στο ακέραιο φορέας ανθρώπινης αξίας, η οποία δεν αλλοιώνεται από τη δικονομική του θέση ως ενδεχόμενου δέκτη του μηχανισμού καταστολής. Κατά την ορθότερη συνεπώς αντίληψη ο κατηγορούμενος πρέπει να προσδιορίζεται είτε ως ενεργητικό (π.χ. φορέας δικαιωμάτων) είτε ως παθητικό (π.χ. υποβαλλόμενος σε δικονομικό καταναγκασμό) υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας⁹. Άλλωστε μία τέτοιου είδους αντιμετώπιση επιτάσσεται από τη θεμελιώδη διάταξη της παρ.1 του άρθρου 2 του Συντάγματος που κατοχυρώνει την υπέρμετρη αρχή του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου και απαγορεύει την μεταχείρισή του ως αντικειμένου.

Από την ανωτέρω αρχή απορρέει περαιτέρω η αρχή της δικαστικής ακροάσεως, η οποία κατοχυρώνεται ειδικότερα στο άρθρο 20 παρ.1 του Συντάγματος¹⁰ και συνίσταται αφενός στο δικαίωμα του κάθε ανθρώπου να μπορεί να αναπτύξει ενώπιον των δικαστηρίων τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή τα συμφέροντα του και αφετέρου στην υποχρέωση των οργάνων απονομής δικαιοσύνης να παρέχουν και να εξασφαλίζουν τη δυνατότητα άσκησης του αντίστοιχου δικαιώματος. Καταφαίνεται δε ο διπλός χαρακτήρας της σχετικής συνταγματικής διάταξης, αφενός ως θεμελιώδους ατομικού δικονομικού δικαιώματος και αφετέρου ως θεμελιώδους συνταγματικής δικονομικής αρχής. Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως αποτελεί στην ουσία μία θεσμική επιταγή, μία θεσμική εγγύηση της δυνατότητας άσκησης του δικαιώματος ακροάσεως. Εύλογα, λοιπόν, χαρακτηρίζεται ως «*magna charta της διαδικασίας*» ή σύμφωνα με άλλη επίσης εύστοχη διατύπωση «*ακρογωνιαίος λίθος κάθε ρυθμισμένης διαδικασίας*»¹¹.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, η αρχή της δικαστικής ακροάσεως συμπορεύεται με την ίδια την ιδέα της δικαιοσύνης, αφού το δικαίωμα ακροάσεως του κατηγορουμένου εμπεδώνει το αίσθημα δικαίου και αντιστρατεύεται στην ωμή βία του πανίσχυρου μηχανισμού καταστολής. Από την υπερέχουσα συνταγματική ισχύ του δικαιώματος ακροάσεως συνάγεται ότι η διάταξη του άρθρου 20 παρ.1 του Σ. αποτελεί ερμηνευτικό κανόνα για την εφαρμογή των συναφών διατάξεων του

⁹ Αργυρίου Καρρά, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1998, σελ. 385.

¹⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ.1 Σ.: Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή εννόμου προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτό τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει.

¹¹ Αργυρίου Καρρά, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, Ποινικά 29, Έκδοση Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1989, σελ. 5

Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, στην περίπτωση δε ύπαρξης κενού εφαρμόζεται ευθέως, όπως επίσης και στη περίπτωση σύγκρουσης της με σχετική δικονομική διάταξη, όπου η τελευταία δεν εφαρμόζεται ως έννομη συνέπεια της αντισυνταγματικότητάς της¹².

Λαμβανομένης υπόψη της ιδιαιτέρως δυσμενούς θέσης του κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία, αντιλαμβάνεται κανείς τη θεμελιώδη σημασία που έχει γι' αυτόν το δικαίωμα ακροάσεως, το δικαίωμα, δηλαδή, να αναπτύξει τις απόψεις του για κάθε πραγματικό ή νομικό ζήτημα που ανακύπτει στην πορεία της δίκης προκειμένου να αντιμετωπίσει επαρκώς και να αντικρούσει την κατηγορία εναντίον του. Ωστόσο, το δικαίωμα ακροάσεως του κατηγορουμένου δεν συνιστά απλά ένα δικαίωμα έκφρασης γνώμης αλλά ένα δικαίωμα *stricto sensu* ακροάσεώς του εκ μέρους του δικαστηρίου. Αυτό σημαίνει ότι το δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη τα λεχθέντα και όπου χρειάζεται να αποφανθεί αιτιολογημένα επ' αυτών¹³. Ως προς το πεδίο εφαρμογής του, η δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος ακροάσεως πρέπει να παρέχεται στον κατηγορούμενο σε κάθε φάση της ποινικής διαδικασίας, από την έναρξη δηλαδή της ποινικής δίωξης μέχρι την αμετάκλητη περάτωση της ποινικής δίκης. Ενόψει, όμως, του ότι δικαιώματα ή συμφέροντα των ενδιαφερομένων είναι πιθανό να προσβάλλονται αμέσως και σε στάδια που προηγούνται της ενάρξεως της ποινικής δίκης ή ακολουθούν την περάτωσή της, το εν λόγω δικαίωμα επεκτείνεται και στα στάδια αυτά. Συνεπώς, το δικαίωμα ακροάσεως πρέπει να εξασφαλίζεται τόσο κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης όσο και κατά το στάδιο της εκτελέσεως.

Η αναγνώριση και κατοχύρωση του βασικού δικαιώματος ακροάσεως του κατηγορουμένου εμπεριέχει κατά λογική αναγκαιότητα αναγνώριση και κατοχύρωση και μιας ολόκληρης σειράς επιμέρους δικαιωμάτων που συναρτώνται άρρηκτα μαζί του, προπαρασκευάζοντας ή συμπληρώνοντάς το. Τα μερικότερα αυτά δικαιώματα δύναται να καταταχθούν ειδικότερα σε προπαρασκευαστικά, σ' αυτά δηλαδή που είναι απαραίτητα για να καταστεί δυνατή η άσκηση του δικαιώματος ακροάσεως, και σε βασικά, σ' αυτά δηλαδή που συνιστούν το κυρίως δικαίωμα ακροάσεως του κατηγορουμένου. Στην πρώτη κατηγορία δικαιωμάτων υπάγονται το δικαίωμα παραστάσεως, το δικαίωμα διορισμού συνηγόρου, το δικαίωμα πληροφόρησης και

¹² Αργυρίου Καρρά, *οπ.π.*, σελ. 30-31.

¹³ Νικολάου Ανδρουλάκη, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 1994, σελ. 30.

το δικαίωμα παροχής επαρκούς προθεσμίας προετοιμασίας ενώ στη δεύτερη ανήκουν το δικαίωμα διατύπωσης των απόψεων του κατηγορουμένου, το δικαίωμα αποδείξεως και το δικαίωμα υποβολής ερωτήσεων¹⁴.

Ουσιαστικά, δηλαδή, οι διάφορες εκδηλώσεις του δικαιώματος ακροάσεως του κατηγορουμένου συνοδεύονται, για την αποτελεσματικότερη άσκησή τους, από διαδικαστικές εγγυήσεις, οι οποίες παρέχονται υπό τη μορφή των ως άνω δικαιωμάτων υπεράσπισης. Είναι, επομένως, άρρηκτη η σχέση που συνδέει το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου με την αρχή της υπεράσπισης, αφού τα δικαιώματα που εξειδικεύουν την τελευταία διαμορφώνουν στην πράξη το πλαίσιο των επιμέρους εκδηλώσεων του δικαιώματος ακροάσεως¹⁵.

Ωστόσο, εάν δεν προβλεπόταν μια αντίστοιχη σειρά υποχρεώσεων των οργάνων απονομής δικαιοσύνης, η άσκηση των δικαιωμάτων υπεράσπισης του κατηγορουμένου και κατ' επέκταση του δικαιώματος ακροάσεως θα παρέμενε νεκρό γράμμα, αφού ουσιαστικά είτε δεν θα μπορούσαν να ασκηθούν τα δικαιώματα αυτά, είτε η άσκησή τους δεν θα είχε την απαιτούμενη επίδραση στη διαμόρφωση της επικείμενης δικονομικής πράξεως ή δικαστικής απόφασης. Άλλωστε, σύμφωνα με τη ρητή διατύπωση του άρθρου 25 παρ.1 του Σ., τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους και όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη άσκησή τους. Επίσης, όπως σημειώθηκε ανωτέρω, η συνταγματική διάταξη του άρθρου 20 παρ.1 κατοχυρώνει, εκτός από το δικονομικό δικαίωμα της ακροάσεως, και τη θεμελιώδη δικονομική αρχή της δικαστικής ακροάσεως, η οποία, ως θεσμική επιταγή, υποχρεώνει τα όργανα απονομής δικαιοσύνης να παρέχουν στον κατηγορούμενο τη δυνατότητα ασκήσεως του δικαιώματος ακροάσεως.

Άμεση επίσης είναι η καθιέρωση του δικαιώματος ακροάσεως του κατηγορουμένου στην Οικουμενική Διακήρυξη της 10.12.1948 και ιδίως στο κείμενο της Ε.Σ.Δ.Α και πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 6 παρ. 3 αυτής¹⁶. Στην εν λόγω διάταξη

¹⁴ *Αργυρίου Καρρά*, ο.π., σελ. 59.

¹⁵ *Χρήστου Μπάκα*, «Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη», *ΠοινΧρ ΛΖ'* (1987), σελ. 364.

¹⁶ Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 3 Ε.Σ.Δ.Α: Ειδικότερον, *πας* κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

α) όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποία εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας.

β) όπως διαθέτη το χρόνο και τις αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του.

γ) όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέση την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν ή δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον να τω παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης.

απαριθμείται ενδεικτικά και όχι αποκλειστικά μία σειρά δικαιωμάτων, τα οποία είναι αναγκαία για την προετοιμασία και άσκηση μιας αποτελεσματικής υπερασπιστικής γραμμής προς όφελος του κατηγορουμένου. Αντιστοιχούν σε γενικές γραμμές στα μερικότερα δικαιώματα, στα οποία, όπως προαναφέρθηκε, εξειδικεύεται η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη. Τα δικαιώματα αυτά θα μπορούσαν να συνοψισθούν στο δικαίωμα πληροφόρησης (περίπτωση α'), στο δικαίωμα υπεράσπισης (περιπτώσεις β' και γ'), στο δικαίωμα εξέτασης μαρτύρων (περίπτωση δ') και στο δικαίωμα σε διερμηνέα (περίπτωση ε'). Η πρωταρχική αποστολή των δικαιωμάτων αυτών συνίσταται στην παροχή στον κατηγορούμενο της δυνατότητας να αναπτύξει *lato sensu* ενώπιον του δικαστηρίου τις απόψεις του και να υπερασπισθεί τον εαυτό του απέναντι στην κατηγορία.

Παρ' όλα αυτά, είναι εμφανώς ελλιπής η καταγραφή των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στο οικείο άρθρο της Σύμβασης, γεγονός που οφείλεται στη βούληση του ΕυρΔΔΑ να προβαίνει, όποτε κρίνει σκόπιμο, στη νομολογιακή αναγνώριση και άλλων όρων της πλήρους και αποτελεσματικής υπεράσπισης του κατηγορουμένου¹⁷. Ουσιαστικά, τα δικονομικά δικαιώματα του άρθρου 6 παρ.3 Ε.Σ.Δ.Α αποτελούν τα ελάχιστα δικαιώματα που οι εθνικές νομοθεσίες οφείλουν να αναγνωρίζουν στον κατηγορούμενο, ώστε μία ποινική δίκη να χαρακτηρίζεται ως χρηστή ή δίκαιη, σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του ίδιου άρθρου. Παρέχουν δηλαδή στον κατηγορούμενο ένα *minimum* δικονομικών εγγυήσεων και κατεξοχήν συντελούν στη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού προτύπου ποινικοδικονομικού συστήματος που πρέπει να διέπει την ποινική δίκη¹⁸.

δ) να εξέταση ή ζήτηση όπως εξετασθώσιν οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχη την πρόσκλησιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους ως των μαρτύρων κατηγορίας.

ε) να τύχει δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως, εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιούμενην εις το δικαστήριον γλώσσαν.

¹⁷ *Ιωάννη Ανδρουλάκη*, Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης κατά το άρθρο 6 Ε.Σ.Δ.Α, *οπ.π.*, σελ. 37.

¹⁸ *Ιπποκράτη Μυλωνά*, Η πρόσφατη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995, σελ. 119.

1.2. Η υπαγωγή των δικονομικών εγγυήσεων του κατηγορουμένου στην υπέρτατη αρχή της δίκαιης δίκης

Ύπατο αξίωμα ολόκληρου του ποινικού δικονομικού δικαίου αποτελεί κατά μία άποψη¹⁹ η λεγόμενη αρχή της δίκαιης δίκης, η οποία καθιερώνεται στο άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α. Ένα από τα συστατικά της αφηρημένης αυτής αρχής στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας αποτελούν τα ελάχιστα δικαιώματα του κατηγορουμένου, τα οποία εγγυάται η τρίτη παράγραφος του οικείου άρθρου. Στη θεωρία²⁰ υποστηρίζεται ότι η αρχή της δικαστικής ακροάσεως (αρθρ. 6 παρ. 3) και το τεκμήριο αθωότητας (αρθρ. 6 παρ. 2) συνιστούν τις εσωτερικές προϋποθέσεις μιας δίκαιης ποινικής δίκης ενώ οι εξωτερικές εξαντλούνται στην αρχή της δημοσιότητας, στην ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστηρίου και στην εύλογη διάρκεια της ποινικής δίκης (αρθρ. 6 παρ.1).

Η υπαγωγή της αρχής της δικαστικής ακροάσεως στην υπέρτατη αρχή της δίκαιης δίκης συνεπάγεται καταρχήν τη διεύρυνση των δικονομικών εγγυήσεων του κατηγορουμένου και την κάλυψη τυχόν κενών. Κατά πάγια νομολογιακή θέση του ΕυρΔΔΑ²¹, οι απαιτήσεις της παραγράφου 3 αντιπροσωπεύουν ιδιαίτερες όψεις ή κατ' άλλη έκφραση ειδικότερες εκφάνσεις του δικαιώματος για μια δίκαιη δίκη. Είναι χαρακτηριστική, άλλωστε, η συνηθέστατη στις προσφυγές ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επίκληση και συνεπακόλουθη διαπίστωση από το ΕυρΔΔΑ ταυτόχρονων παραβιάσεων του άρθρου 6 παρ.1 και μίας ή περισσότερων εκ των εγγυήσεων του άρθρου 6 παρ. 3 της Σύμβασης. Άλλωστε, το Δικαστήριο εξετάζει την παραβίαση δικονομικού δικαιώματος του κατηγορουμένου πάντα σε συνδυασμό με παραβίαση του δικαιώματός του σε μία δίκαιη δίκη.

Όπως ορθώς έχει παρατηρηθεί, όταν επιβεβαιώνεται από το Δικαστήριο η πλημμελής εφαρμογή κάποιας από τις αναγνωριζόμενες από το Δικαστήριο εγγυήσεις του άρθρου 6 κατά τη διεξαγωγή μιας ποινικής διαδικασίας, αυτό δεν σημαίνει αυτομάτως πως η τελική κρίση θα είναι ότι η εξεταζόμενη υπόθεση δεν δικάστηκε δίκαια και αντίστροφα, δηλαδή είναι πιθανό παρά την πλήρωση των δικονομικών εγγυήσεων η ποινική δίκη ως σύνολο να μην ανταποκρίνεται στις

¹⁹ Η άποψη αυτή ανήκει στον Roxin και μεταφέρεται από τον Νικόλαο Ανδρουλάκη, οπ.π. σελ. 31.

²⁰ *Ιωάννη Ανδρουλάκη*, οπ.π, σελ. 8 επ., *Μαρί Δεργαζαριάν*, «ΕΣΔΑ και Δίκαιη Ποινική Δίκη», Αρμενόπουλος 2005, σελ. 1918.

²¹ Βλ. ενδεικτικά: Απόφαση Matyjek κατά Πολωνίας της 24.4.2007, παρ. 54.

απαιτήσεις μιας δίκαιης δίκης²². Τα διάφορα στάδια της ποινικής διαδικασίας δεν εξετάζονται απομονωμένα το ένα από το άλλο αλλά ως σύνολο²³. Μη αρκούμενο δε το Δικαστήριο σε μία τυπολατρική προσέγγιση, προσφεύγει σε πολλές περιπτώσεις απευθείας στην υπέρτατη και σχετικά αόριστη αρχή της δίκαιης δίκης, προκειμένου να αποφανθεί αν τελικώς ο κατηγορούμενος δικάσθηκε δικάια.

Ομοίως και η Επιτροπή έχει καταστήσει σαφές ότι οι δικονομικές εγγυήσεις του κατηγορουμένου δεν αποτελούν αυτοσκοπό. Ο ουσιαστικός τους σκοπός είναι να διασφαλίζουν πάντοτε ή να συνεισφέρουν στη διασφάλιση της δικαιοσύνης της ποινικής διαδικασίας στο σύνολό της. Συνεπώς, πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως της λειτουργίας που επιτελούν και των επιπτώσεών τους επί του συνολικού περιεχομένου της υπόθεσης²⁴.

1.3. Το δικαίωμα πληροφόρησης ως προπαρασκευαστικό του δικαιώματος ακροάσεως - υπερασπίσεως του κατηγορουμένου

Στις γραμμές που προηγήθηκαν επισημάνθηκε ότι τα επιμέρους δικαιώματα του κατηγορουμένου, ως κλασικά ατομικά δικαιώματα απέναντι στην κρατική επιβολή, έχουν κατά βάση σημείο αναφοράς το γενικότερο δικαίωμα της ακροάσεως – υπερασπίσεως. Πράγματι, σε ολόκληρη τη διάρκεια της ποινικής δίκης, ο κατηγορούμενος βρίσκεται αντιμέτωπος με την αποδιδόμενη εναντίον του κατηγορία, την οποία και προσπαθεί να αντικρούσει οργανώνοντας συστηματικά την υπεράσπισή του. Ωστόσο, η άμυνα του κατηγορουμένου θα ήταν ατελής και ουσιαστικά αναποτελεσματική στο μέτρο που δεν θα του εξασφαλιζόταν η πλήρης ενημέρωση ως προς την αποδιδόμενη σε βάρος του κατηγορία και το σχετικό μ' αυτή συνολικό διαδικαστικό υλικό. Έχοντας συνεπώς ως αφετηρία την τελευταία διαπίστωση, αντιλαμβάνεται κανείς τη θεμελιώδη σημασία του δικαιώματος πληροφόρησης για τον κατηγορούμενο. Από ουσιαστική άποψη, λοιπόν, η αναγκαιότητα αναγνώρισης του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου

²² P. van Dijk – G.J.H van Hoof, Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, Third Edition, Kluwer Law, London 1998, σελ. 463

²³ Βλ. Απόφαση Dallos κατά Ουγγαρίας της 1.3.2001, παρ.47.

²⁴ Βλ. Έκθεση της 12.7.1984 της Επιτροπής επί της υποθέσεως Can κατά Αυστρίας, παρ. 15.

έχει ως εμφανές σημείο αναφοράς τη δυνατότητα οργάνωσης αποτελεσματικής άμυνας και υπερασπίσεώς του²⁵.

Ο χαρακτήρας του ερευνώμενου δικαιώματος ως προπαρασκευαστικού του κυρίως δικαιώματος ακροάσεως υποδηλώνει, πέρα από τη λογική και ουσιαστική μεταξύ τους σχέση, και τη συμμετοχή του πρώτου στην αυξημένη, με βάση το άρθρο 20 παρ.1 του Συντάγματος, προστασία του δεύτερου. Εκτός όμως από την συνταγματική προστασία, το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου κατοχυρώνεται ρητά στην Ε.Σ.Δ.Α, και πιο συγκεκριμένα στη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 περ. α', όπου ορίζεται ότι *«πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα όπως πληροφορηθεί, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον τους κατηγορίας»*. Στην ίδια κατεύθυνση κινούμενο, το άρθρο 14 παρ. 3 περ. α' του (κυρώσαντος το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του ΟΗΕ) νόμου 2462/1997, προβλέπει πως *«κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει, σε πλήρη ισότητα, τις ακόλουθες τουλάχιστον εγγυήσεις: α) να πληροφορείται το συντομότερο δυνατό σε γλώσσα που κατανοεί και λεπτομερώς τη φύση και τους λόγους της κατηγορίας εναντίον του»*. Στον ίδιο κύκλο ανήκει και η διάταξη του άρθρου 5 παρ.2 της Ε.Σ.Δ.Α, σύμφωνα με την οποία *«παν συλληφθέν πρόσωπο δέον να πληροφορηθεί κατά το δυνατόν συντομότερον και εις γλώσσαν την οποία εννοεί, τους λόγους της συλλήψεώς του ως και πάσαν διατυπούμενην εναντίον του κατηγορία»*.

Πέρα από την θεμελίωσή του σε επίπεδο κανόνων υπερκείμενης τυπικής ισχύος, το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου κατοχυρώνεται άμεσα από μία σειρά διατάξεων του ΚΠΔ, οι οποίες θα αποτελέσουν αντικείμενο εκτενούς αναφοράς κατωτέρω. Ως εισαγωγική επισήμανση υπογραμμίζεται εδώ ότι η λειτουργική εμβέλεια του δικαίωμα πληροφόρησης δεν περιορίζεται μόνο στο χώρο της προδικασίας αλλά εκτείνεται και σ' αυτόν της διαδικασίας στο ακροατήριο (προπαρασκευαστικής και κύριας). Συνεπώς, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης το δικαίωμα πληροφόρησης εμφανίζεται στα διάφορα στάδια της διαδικασίας με πολλές λειτουργικές εκφάνσεις.

Ωστόσο, στο μερικότερο αυτό δικαίωμα του κατηγορουμένου αντιστοιχεί και η υποχρέωση των οργάνων απονομής της ποινικής δικαιοσύνης προς εξασφάλιση της απολαύσεώς του. Αντιστοιχεί δηλαδή υποχρέωση πληροφόρησης του

²⁵ Λάμπρου Μαργαρίτη – Αθανάσιου Ζαχαριάδη, Το κλητήριο θέσπισμα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 99

κατηγορουμένου προκειμένου να υλοποιείται αποτελεσματικότερα από αυτόν η άσκηση του κυρίως δικαιώματος ακροάσεώς του. Στην υποχρέωση αυτή ανταποκρίνεται ο έλληνας νομοθέτης με συγκεκριμένες διατάξεις, που βρίσκονται διάσπαρτες στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Ο ουσιαστικός δε χαρακτήρας του δικαιώματος πληροφόρησης ως υπηρετικού-προπαρασκευαστικού δικαιώματος του γενικότερου δικαιώματος ακροάσεως – υπερασπίσεως, σε συνδυασμό με το νομικό πλέγμα που το περιβάλλει, καθορίζει και τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει η πληροφόρηση της κατηγορίας στον κατηγορούμενο. Με βάση τα ανωτέρω, δεν αποτελεί υπερβολική παραδοχή το ότι το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου συνιστά ίσως το πιο σημαντικό προπαρασκευαστικό δικαίωμα του γενικότερου δικαιώματος ακροάσεως - υπερασπίσεώς του²⁶. Είναι αυτονόητο ότι η ουσιαστική γνώση του κατηγορουμένου ως προς το περιεχόμενο της εναντίον του κατηγορίας αποτελεί βασικό και αναγκαίο προαπαιτούμενο για τη διασφάλιση της δυνατότητάς του να προετοιμάσει επαρκώς την υπεράσπισή του.

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι η στέρηση του δικαιώματος πληροφόρησης δύναται να οδηγήσει και σε παραβίαση της αρχής της μη αυτοενοχοποιήσεως καθόσον ο κατηγορούμενος, ο οποίος δεν γνωρίζει επακριβώς την κατηγορία, δεν αποκλείεται, απολογούμενος και προσπαθώντας να αντικρούσει μία ευρύτατη και αόριστη κατηγορία, να υπερβεί τα όρια της συγκεκριμένης υπόθεσης και να προβεί σε επιβαρυντικές για τον ίδιο παραδοχές και ομολογίες (ή έστω να προβάλλει αντιφατικούς ή απλώς αλυσιτελείς ισχυρισμούς).

²⁶ *Λάμπρου Μαργαρίτη*, Εφαρμοσμένη Ποινική Δικονομία, Τόμος 2^{ος}, Διαδικασία στο Ακροατήριο, Β΄ Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2006, σελ. 248.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο: Η κατοχύρωση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου στο άρθρο 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α

2.1. Οριοθέτηση του κανονιστικού περιεχομένου του δικαιώματος πληροφόρησης υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ

Αναμφισβήτητα η διάταξη του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α, με την οποία κατοχυρώνεται το δικαίωμα σε μία δίκαιη δίκη, αποτελεί την σημαντικότερη διάταξη από πλευράς ποινικοδικονομικού αντικειμένου της Ε.Σ.Δ.Α, για το περιεχόμενο της οποίας υπάρχει μία πλουσιότερη νομολογιακή επεξεργασία από το ΕυρΔΔΑ. Η σημασία της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ για την κατανόηση του άρθρου 6 είναι καθοριστική. Το ΕυρΔΔΑ έχει δείξει μέχρι τώρα ιδιαίτερη ευαισθησία κι έχει συμβάλει καθοριστικά, με τη νομολογία του, στην τήρηση των προβλεπόμενων από το άρθρο 6 της Σύμβασης δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, με την καθιέρωση ενός ελάχιστου πανευρωπαϊκού επιπέδου προστασίας του. Αντιμετωπίζει δε τα επιμέρους αυτά δικαιώματα ως ένα ενιαίο σύνολο καθώς αποσκοπούν στην προστασία του κατηγορουμένου με την εξασφάλιση της διεξαγωγής δίκαιης δίκης. Έτσι και το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου δεν αποτελεί αυτοτελές δικαίωμα αλλά συνιστά ιδιαίτερη έκφανση της απαίτησης – δικαιώματος του κατηγορουμένου για τη δίκαιη διεξαγωγή της σε βάρος του δίκης²⁷.

Προσεγγίζοντας ερμηνευτικά το περιεχόμενο του δικαιώματος πληροφόρησης, όπως αυτό αποτυπώνεται στη σχετική νομολογία του ΕυρΔΔΑ, κρίνεται καταρχάς αναγκαίος ο εννοιολογικός προσδιορισμός του φορέα του σχετικού δικαιώματος, δηλαδή του «κατηγορουμένου». Συγκεκριμένα, για τον καθορισμό της έννοιας του κατηγορουμένου δεν θα ανατρέξουμε στο εσωτερικό μας δίκαιο αλλά στην ίδια την Ε.Σ.Δ.Α, καθώς η τελευταία χρησιμοποιεί όρους στους οποίους οι έννομες τάξεις των συμβαλλόμενων κρατών προσδίδουν εντελώς διαφορετικό περιεχόμενο. Προκειμένου να εξασφαλισθεί μία ομοιόμορφη ερμηνεία, το ΕυρΔΔΑ δέχεται ότι ορισμένες διατάξεις της Σύμβασης περιέχουν «αυτόνομες έννοιες», έννοιες, δηλαδή, οι οποίες δεν ερμηνεύονται αναγκαία κατά τον ίδιο τρόπο που ερμηνεύονται στο εσωτερικό δίκαιο των συμβαλλομένων κρατών²⁸. Τέτοιες έννοιες είναι κατεξοχήν οι έννοιες «κατηγορία της ποινικής φύσεως», «πρόσωπον κατηγορούμενον» και

²⁷ Σωτήρη Μανωλκίδη, Το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου για γνώση της κατηγορίας σε γλώσσα που κατανοεί και η καταχρηστική προβολή του μετά το τέλος της προδικασίας, ΠοινΧρ ΜΘ'/1999, σελ.109.

²⁸ Βλ. ενδεικτικά Casse κατά Λουξεμβούργου της 27.7.2006, παρ. 71.

«κατηγορούμενος», οι οποίες απαντούν στο άρθρο 6 παρ.1, 2 και 3 της Ε.Σ.Δ.Α αντιστοίχως²⁹.

Όπως δέχεται παγίως το ΕυρΔΔΑ³⁰, η έννοια της «κατηγορίας της ποινικής φύσης» και συνεπώς και η έννοια του «κατηγορουμένου» προσδιορίζεται με βάση το ακόλουθο κριτήριο: «την επίσημη γνωστοποίηση σε ένα άτομο, η οποία προέρχεται από την αρμόδια αρχή, της μομφής ότι έχει τελέσει ένα ποινικό αδίκημα». Από τον ορισμό αυτόν προκύπτει ότι κατά την Ε.Σ.Δ.Α την ιδιότητα του κατηγορουμένου αποκτά κάποιος από την προδικασία, αφού ήδη στο στάδιο αυτό είναι δυνατόν να του γνωστοποιηθεί η μομφή περί τελέσεως εγκλήματος και περαιτέρω προδιαγράφεται ο ουσιαστικός επηρεασμός ή όχι της καταστάσεως του «υπόπτου».

Σύμφωνα τώρα με το γράμμα της διάταξης του αρθρ. 6 παρ.3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να πληροφορηθεί την «φύσιν» και τον «λόγον» της κατηγορίας εναντίον του. Κατά την ερμηνεία της διάταξης αυτής από το Δικαστήριο, η πληροφόρηση για τη φύση της κατηγορίας συνίσταται σε πληροφόρηση για τη νομική βάση αυτής, τον νομικό δηλαδή χαρακτηρισμό της πράξης, έτσι ώστε ο κατηγορούμενος να γνωρίζει την ποινική ή τις ποινικές διατάξεις που στηρίζουν της εις βάρος του κατηγορία. Ενώ η πληροφόρηση για το λόγο της κατηγορίας έχει σημείο αναφοράς τα πραγματικά περιστατικά που συγκροτούν τη νομοτυπική μορφή του εγκλήματος, την πραγματική δηλαδή βάση της κατηγορίας.

Στο παρόν σημείο ανακύπτουν τα δογματικά σχήματα του «ορθού νομικού χαρακτηρισμού», της «βελτιώσεως» και της «μη επιτρεπτής μεταβολής» της κατηγορίας. Οι περιπτώσεις της μη επιτρεπτής μεταβολής της κατηγορίας αναφέρονται στην πληροφόρηση του κατηγορουμένου τόσο για τη φύση της κατηγορίας όσο και για το λόγο της. Δεν αποκλείεται να διαπιστωθεί παραβίαση της διάταξης του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α εάν η καταδίκη του κατηγορουμένου αφορά σε διαφορετική επιβαρυντική κατάσταση από εκείνη που αναφερόταν στο κατηγορητήριο³¹ ή αν η επιβαρυντική κατάσταση εφαρμόσθηκε για πρώτη φορά στο δεύτερο βαθμό³² και εν γένει εάν υπήρξε ουσιαστική αλλαγή στην

²⁹ F. Jacobs/ R. White, The European Convention on Human Rights, Clarendon Press, Second Edition, Oxford 1996, σελ. 28.

³⁰ Βλ. ενδεικτικά τις αποφάσεις Tejedor Garcia κατά Ισπανίας της 16.12.1997, παρ. 27, Hozee κατά Ολλανδίας της 25.5.1998, παρ. 43.

³¹ Βλ. απόφαση Gea Gatalan κατά Ισπανίας της 10.2.1995, παρ.25 επ.

³² Βλ. απόφαση De Salvador Torres κατά Ισπανίας της 27.10.1996, παρ. 27 επ. όπου η Επιτροπή, συμεριζόμενη την άποψη του προσφεύγοντα, σημειώνει ότι από τη στιγμή που μία δυσμενής κατάσταση – συγκυρία οδήγησε σε μία βαρύτερη καταδίκη, έπρεπε να είχε επισήμως γνωστοποιηθεί ότι μία τέτοια ετυμηγορία είναι πιθανή στην υπόθεσή του (παρ. 28). Το Δικαστήριο, ωστόσο, έκρινε

υπαγωγή της πράξης στις διατάξεις του νόμου, χωρίς να τεθεί προηγουμένως υπόψη του κατηγορουμένου³³. Η όλη προβληματική της μεταβολής της κατηγορίας θα εξετασθεί διεξοδικά στο οικείο κεφάλαιο, όπου μέσα από την επισκόπηση των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ και των ελληνικών δικαστηρίων θα προσδιοριστούν τα όρια μεταξύ του επιτρεπτού και του μη επιτρεπτού της μεταβολής της κατηγορίας σε συνδυασμό με το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου.

Ως προς τον τρόπο κατά τον οποίο ο κατηγορούμενος θα πληροφορηθεί τη φύση και τον λόγο της εις βάρος του κατηγορίας, το ΕυρΔΔΑ έχει κρίνει ότι το αρθρ. 6 παρ.3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α δεν θεσπίζει ειδικές τυπικές προϋποθέσεις³⁴. Τόσο η Επιτροπή, όσο και το Δικαστήριο υιοθετούν την άποψη ότι η σχετική πληροφόρηση του κατηγορουμένου δεν απαιτείται να γίνει γραπτώς. Χαρακτηριστικό είναι μάλιστα ότι κατά τη νομολογία του ΕυρΔΔΑ ακόμη και το κατηγορητήριο με το οποίο ο κατηγορούμενος παραπέμπεται στο ακροατήριο δεν είναι απαραίτητο να δοθεί γραπτώς στον κατηγορούμενο³⁵. Το κατά πόσο ο κατηγορούμενος πληροφορήθηκε και αντιλήφθηκε αντικειμενικά τη φύση και τον λόγο της εναντίον του κατηγορίας διερευνάται από τα όργανα εφαρμογής της Σύμβασης *in concreto*, σε κάθε περίπτωση δηλαδή ξεχωριστά, με βάση τις ιδιαίτερες συνθήκες αυτής και σύμφωνα πάντοτε με τους κανόνες της κοινής λογικής και πρακτικής³⁶.

Εν όψει του ότι η πληροφόρηση για τη φύση και τον λόγο της κατηγορίας αποτελεί, όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, αναγκαία προϋπόθεση για μία αποτελεσματική προετοιμασία του κατηγορουμένου, το αρθρ.6 παρ.3 περ. α' απαιτεί να υπάρχει «εν λεπτομερεία» πληροφόρησή του. Αυτό σημαίνει ότι ο κατηγορούμενος πρέπει να πληροφορείται πλήρως και λεπτομερώς τόσο για τη νομική όσο και για την πραγματική βάση των κατηγοριών που του αποδίδονται. Η έκταση, τώρα, της «αναλυτικής πληροφόρησης» για το περιεχόμενο της κατηγορίας

ότι ο προσφεύγων δεν μπορούσε να ισχυρισθεί ότι αγνοούσε την πιθανότητα αυτή λόγω της θέσης του ως προϊσταμένου ενός δημόσιου νοσοκομείου (παρ. 33).

³³ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις Juha Nuntinen κατά Φιλανδίας της 24.7.2007, παρ. 30 επ., I.H και άλλοι κατά Αυστρίας της 20.7.2006, παρ.22 επ., Sipavicius κατά Λιθουανίας της 10.7.2002, παρ.23 επ., Dallos κατά Ουγγαρίας της 1.3.2001, παρ. 42 επ., απόφαση Pelissier και Sassi κατά Γαλλίας της 25.3.1999 παρ. 42 επ., Chichlian και Ekindjian κατά Γαλλίας της 29.11.1989, παρ. 13 επ.

³⁴ Βλ. ενδεικτικά αποφάσεις Mattei κατά Γαλλίας της 19.3.2007, παρ. 36, Pelissier και Sassi κατά Γαλλίας, οπ.π, παρ. 53. Έτσι και ο Δ. Σπινέλλης, «Πορίσματα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΠοινΧρ ΜΗ'/1998, σελ. 14, όπου τονίζει ότι η διάταξη του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α δεν επιβάλλει ορισμένο τύπο για την πληροφόρηση.

³⁵ Βλ. την θεμελιώδη απόφαση Kamasinski κατά Αυστρίας της 19.12.1989, παρ. 78.

³⁶ *Χάρη Ταγαρά*, Μηχανισμοί Διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου (Με ερμηνεία των άρθρων 6 και 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992, σελ.136, P. van Dijk – G.J.H van Hoof, οπ.π, σελ. 464.

που βαρύνει τον κατηγορούμενο ποικίλλει ανάλογα με τα πραγματικά περιστατικά της κάθε περίπτωσης³⁷.

Συγκεκριμένα το Δικαστήριο τόνισε στην απόφαση Matoccia κατά Ιταλίας της 25-7-2000 ότι «στις ποινικές αποφάσεις η πρόβλεψη για πλήρη και λεπτομερή πληροφόρηση σχετικά με τις κατηγορίες εις βάρος του κατηγορουμένου είναι ουσιώδες προαπαιτούμενο για την εξασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας. Παρ' όλο που η έκταση της λεπτομερούς πληροφορήσεως, για την οποία γίνεται λόγος στη διάταξη αυτή, διαφέρει ανάλογα με τις ειδικότερες συνθήκες της κάθε υποθέσεως, σε κάθε περίπτωση πρέπει να παρέχεται στον κατηγορούμενο επαρκής πληροφόρηση ώστε να κατανοεί πλήρως το εύρος των εις βάρος του κατηγοριών εν όψει της προετοιμασίας μιας πρόσφορης υπερασπίσεως»³⁸. Γίνεται δε δεκτό, ότι το δικαίωμα πληροφόρησης για τη φύση και τον λόγο της κατηγορίας πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα του δικαιώματος προετοιμασίας της υπερασπίσεως, γι' αυτό άλλωστε και η παραβίαση της περ. α' συντρέχει κατά κανόνα με την παραβίαση της περ. β' του αρθρ. 6 παρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α, όπου και κατοχυρώνεται το τελευταίο δικαίωμα³⁹.

Ως προς τη χρονική διάσταση του περιεχομένου του δικαιώματος, η Ε.Σ.Δ.Α προβλέπει ότι η πληροφόρηση του κατηγορουμένου πρέπει να γίνει «εν τη βραχυτέρα προθεσμία». Ο προσδιορισμός της χρονική διάρκειας της προθεσμίας, εντός της οποίας οι αρμόδιες διωκτικές αρχές οφείλουν να παρέχουν την πληροφόρηση στον κατηγορούμενο, θα εξαρτηθεί κάθε φορά από τις ανάγκες της υπεράσπισης. Χαρακτηριστικά στην υπόθεση Borisova κατά Βουλγαρίας της 21.3.2007⁴⁰, το Δικαστήριο εξέτασε το δικαίωμα πληροφόρησης εν τη βραχυτέρα προθεσμία σε συνδυασμό με το δικαίωμα να υπάρχει επαρκής χρόνος για την προετοιμασία της υπεράσπισης. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η πληροφόρηση του κατηγορουμένου δεν πρέπει να απέχει σημαντικά κατά χρόνο από την ενέργεια των σε βάρος του δυσμενών διαδικαστικών πράξεων⁴¹.

³⁷ Γιάννη Κτιστάκι, Οι αποφάσεις ποινικού ενδιαφέροντος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έτος 2000 – Οι δικονομικές εγγυήσεις στην ποινική δίκη, ΠοινΔικ 7/2001 (Έτος 4^ο), σελ. 782.

³⁸ Βλ. παρ. 59 της αποφάσεως αυτής, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι πράγματι είχε παραβιασθεί το αρθρ.6 παρ. 3 περ. α' και β' σε συνδυασμό με το αρθρ.6 παρ. 1 της Συμβάσεως, διότι από την ανεπαρκή πληροφόρηση του προσφεύγοντος, αυτός υιοθέτησε εσφαλμένη υπερασπιστική τακτική, αλλά και απόφαση Aycohan και άλλοι κατά Τουρκίας της 22.10.2005, παρ. 21.

³⁹ Βλ. ενδεικτικά απόφαση Pelissier και Sassi κατά Γαλλίας, οπ.π, παρ. 52.

⁴⁰ Βλ. παρ. 41 αυτής.

⁴¹ Ιωάννη Ανδρουλάκη, οπ.π, σελ. 40.

Το τελευταίο στοιχείο του κανονιστικού περιεχομένου του δικαιώματος πληροφόρησης, όπως ορίζεται στη Σύμβαση, συνίσταται στο ότι ο κατηγορούμενος πρέπει να πληροφορείται τη φύση και τον λόγο της κατηγορίας «*εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί*». Η προϋπόθεση της μη επαρκούς γνώσης της γλώσσας του δικαστηρίου αφορά κυρίως τον αλλοδαπό κατηγορούμενο καθόσον ο ημεδαπός κατηγορούμενος τεκμαίρεται ότι γνωρίζει επαρκώς τη γλώσσα της διαδικασίας. Ωστόσο, επειδή ενδέχεται ο ημεδαπός κατηγορούμενος να αποδείξει το αντίθετο, ότι δηλαδή δεν γνωρίζει τη μητρική του γλώσσα, είναι ορθότερο να γίνεται λόγος εν προκειμένω όχι περί αλλοδαπού αλλά αλλόγλωσσου κατηγορουμένου. Ειδικότερη εκδήλωση του δικαιώματος του κατηγορουμένου για γνώση της κατηγορίας σε γλώσσα σ' αυτόν κατανοητή αποτελεί το συνακόλουθο δικαίωμα της παροχής δωρεάν μετάφρασης και διερμηνείας, όπως αυτό κατοχυρώνεται στη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 περ. ε' της Σύμβασης.

Το Δικαστήριο ασχολήθηκε επίσης και με το ερώτημα, εάν απαιτείται ή όχι συνολική γραπτή μετάφραση των πληροφοριών που χρειάζονται για την υπεράσπιση του αλλόγλωσσου κατηγορουμένου. Το ΕυρΔΔΑ, στην υπόθεση Kamasinski κατά Αυστρίας⁴², δέχθηκε εν πρώτοις ότι, μολονότι το άρθρο 6 παρ.3 περ. α' δεν διευκρινίζει ότι ο κατηγορούμενος πρέπει να ενημερώνεται γραπτώς σε γλώσσα την οποία εννοεί, είναι πιθανόν η μη παροχή σ' αυτόν γραπτής μετάφρασης της κατηγορίας εναντίον του να έχει δυσμενείς συνέπειες για την υπεράσπισή του. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε ότι ειδική μέριμνα πρέπει να λαμβάνεται για το κλητήριο θέσπισμα ή το βούλευμα και την κλήση προς εμφάνιση, καθώς με αυτά ο κατηγορούμενος πληροφορείται για την οριστική πραγματική και νομική βάση της εις βάρος του κατηγορίας. Η πληροφόρηση αυτή είναι αναγκαία για τη χάραξη μιας αποτελεσματικής υπερασπιστικής τακτικής. Ακόμη, όμως, και σ' αυτήν την περίπτωση, το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι η έλλειψη έγγραφου τύπου της μετάφρασης οδηγεί αυτοδίκαια σε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α καθώς η *in concreto* εξέταση των περιστάσεων μπορεί να οδηγήσει στο ασφαλές συμπέρασμα πως ο κατηγορούμενος δεν παρεμποδίστηκε από τη σχετική έλλειψη να ασκήσει τα υπερασπιστικά του δικαιώματα.

Στην προκειμένη υπόθεση, συνήγαγε από την προφορική πληροφόρηση που έγινε στον προσφεύγοντα, από την ποιότητα της υπεράσπισης που του παρασχέθηκε *in*

⁴² Βλ. παρ. 79, 81 της απόφασης αυτής, οπ.π.

concreto αλλά και από τη συμπεριφορά του ιδίου, ότι τελικώς δεν υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος πληροφόρησης, παρά την έλλειψη γραπτής μετάφρασης της μήνυσης. Κι αυτό διότι η υποχρέωση ενημέρωσης σε γλώσσα που ο κατηγορούμενος κατανοεί πρέπει να αξιολογείται κάθε φορά με βάση τα πραγματικά περιστατικά της συγκεκριμένης υπόθεσης. Είναι δε φανερό και σ' αυτήν την περίπτωση η απροθυμία του Δικαστηρίου να δεσμευθεί από απόλυτους κανόνες και αμάχητα τεκμήρια, όσον αφορά στον τρόπο με τον οποίο εξετάζει τη «δικαιότητα» της κάθε ξεχωριστής περίπτωσης⁴³.

Ωστόσο, κατά μία άποψη στη θεωρία⁴⁴, δεν αρκεί, όχι μόνο η προφορική αποσαφήνιση της κατηγορίας από μεταφραστή, αλλά ούτε η έγγραφη ενημέρωση του συνηγόρου του κατηγορουμένου, ο οποίος ως γνώστης της γλώσσας της διαδικασίας είναι και, κατά κανόνα, σε θέση να πληροφορήσει πλήρως τον αλλόγλωσσο κατηγορούμενο και συνάμα εντολέα του. Κι αυτό διότι τόσο η απλή προφορική δήλωση - μετάφραση στον κατηγορούμενο όσο και η μεταφορά στον συνήγορο της ευθύνης μετάφρασης της κατηγορίας δεν μπορεί να αντικαταστήσει την υποχρέωση μετάφρασης, η οποία βαρύνει την Πολιτεία ώστε να κατοχυρώνει στον κατηγορούμενο ένα αυτοτελές δικαίωμα υπεράσπισης.

Με βάση τα ανωτέρω σημειώνεται ως τελική παρατήρηση ότι το ΕυρΔΔΑ, στην προσπάθεια του να οριοθετήσει ειδικότερα το κανονιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος πληροφόρησης κάθε φορά που καλείται να αποφανθεί για την τυχόν παραβίασή του, υιοθετεί παγίως ένα συγκεκριμένο λειτουργικό κριτήριο. Συγκεκριμένα, δέχεται παραβίαση του δικονομικού δικαιώματος πληροφόρησης, εάν αυτή συνεπάγεται και βλάβη των υπερασπιστικών του δικαιωμάτων, η οποία οδηγεί περαιτέρω σε προσβολή της αρχής της δίκαιης δίκης. Η προσέγγιση αυτή από το Δικαστήριο αφενός διασφαλίζει την ουσιαστική δυνατότητα υπεράσπισης που οφείλει να έχει ο κατηγορούμενος αφετέρου αποφεύγει να δημιουργεί μία τυπολατρική ακυρότητα στη διαδικασία όταν δεν φαίνεται να προσβάλλεται το ίδιο το δικαίωμα υπεράσπισης του κατηγορουμένου και άρα ο σκληρός πυρήνας της έννοιας της δίκαιης δίκης.

⁴³ *Ιωάννη Ανδρουλάκη*, οπ.π, υποσημείωση 113, σελ. 40.

⁴⁴ *P. van Dijk – G.J.H van Hoof*, οπ.π, σελ. 465.

2.2. Προσδιορισμός του πεδίου εφαρμογής του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α από το ΕυρΔΔΑ

Έχει επισημανθεί ότι σε αντίθεση με τις λοιπές δικαιοδοσίες (πολιτική ή διοικητική), όπου η προδικασία έχει απλώς χαρακτήρα προετοιμασίας της κύριας διαδικασίας, η ποινική προδικασία δεν εξαντλείται μόνο στη συγκέντρωση αποδεικτικού υλικού και την εξιχνίαση του εγκλήματος αλλά σπουδαία είναι η σημασία της και ως σταδίου προδικαστικού ελέγχου της κατηγορίας, ο οποίος είναι δυνατόν να οδηγήσει στην απαλλαγή του κατηγορουμένου⁴⁵. Ενόψει, λοιπόν, της σπουδαιότητας που έχει η προδικασία για την τελική έκβαση της ποινικής δίκης, γεννάται το ερώτημα εάν η ερευνώμενη διάταξη του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α εφαρμόζεται και στο στάδιο της προδικασίας. Εάν δηλαδή η Σύμβαση αναγνωρίζει στον κατηγορούμενο το δικαίωμα πληροφόρησης για την σε βάρος του κατηγορία όχι μόνο στην κύρια διαδικασία (θέμα που δεν αμφισβητείται) αλλά και στην προδικασία. Ωστόσο, ανακύπτει στο παρόν σημείο το λογικώς πρότερο ερώτημα περί εφαρμογής στην προδικασία όλων των δικονομικών εγγυήσεων του κατηγορουμένου και εν γένει του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α.

Το ΕυρΔΔΑ έχει ασχοληθεί μέχρι τώρα με πάρα πολλές αποφάσεις του με το ζήτημα της εφαρμογής του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α στην προδικασία. Στην αρχή υπήρξε όντως επιφυλακτικό, συνάντησε δε μεγάλη αντίδραση από τα συμβαλλόμενα κράτη, όταν επιχείρησε να επεκτείνει τη δικαιοδοσία του και στο στάδιο αυτό. Τα αρνητικά επιχειρήματα βασίστηκαν κυρίως στη διατύπωση του αρθρ. 6 παρ. 1, το οποίο κάνει λόγο για *«δικαστήριο το οποίον θα αποφασίσει (...) επί του βασίμου πάσης (...) κατηγορίας ποινικής φύσεως»*. Από την άλλη πλευρά, η διαφορετική διατύπωση των παρ. 2 και 3 του ίδιου άρθρου, στις οποίες γίνεται λόγος για κάθε κατηγορούμενο / κάθε κατηγορούμενο πρόσωπο, με την έννοια του ατόμου στο οποίο επίσημα γνωστοποιείται από την αρμόδια αρχή η μομφή τέλεσης ενός ποινικού αδικήματος, όπως η αυτόνομη αυτή έννοια επισημάνθηκε ανωτέρω, προσέφερε σοβαρό έρεισμα στην άποψη, κατά την οποία οι παράγραφοι αυτές ειδικώς (όχι και η παρ. 1) εφαρμόζονται και στην προδικασία. Κι αυτό διότι από τον ως άνω ορισμό, προκύπτει καταρχήν ότι την ιδιότητα του κατηγορούμενου αποκτά κάποιος ήδη από την προδικασία, καθώς στο στάδιο αυτό είναι δυνατόν να του γνωστοποιηθεί η

⁴⁵ *Χρήστου Μπάκα*, Η προδικασία της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995, σελ. 38.

μομφή περί τελέσεως εγκλήματος. Εφόσον, λοιπόν, κάποιος καθίσταται κατηγορούμενος ήδη κατά το προδικαστικό στάδιο, εύλογα συνάγεται το συμπέρασμα ότι η παράγραφος 3 του άρθρου 6, η οποία κατοχυρώνει τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, θα εφαρμοσθεί και στο στάδιο της ανακρίσεως⁴⁶.

Αρχικά το Δικαστήριο δεχόταν εφαρμογή του άρθρου 6 στην προδικασία μόνο όταν διαπίστωνε υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της διαδικασίας, παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας ή παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου να τύχει δωρεάν παράστασης διερμηνέα⁴⁷. Ωστόσο απέφυγε να λάβει οριστικά θέση στη γενικευμένη εφαρμογή του άρθρου 6 στην προδικασία. Η διαπίστωση ότι τα κριτήρια του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας κατά το προδικαστικό στάδιο «ευρίσκονται ακόμη σε πρώιμη φάση ανάπτυξης», απεικόνιζε πλήρως την κατάσταση κατά την χρονική περίοδο που διατυπώθηκε⁴⁸.

Τα πράγματα, όμως μεταβλήθηκαν με την απόφαση Imbrioscia κατά Ελβετίας της 24.11.1993⁴⁹, όπου το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι δεν συμμερίζεται την άποψη της ελβετικής κυβέρνησης ότι το άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α δεν εφαρμόζεται στις προδικαστικές διαδικασίες. Τόνισε δε ότι οι δικονομικές εγγυήσεις της τρίτης παραγράφου μπορεί να είναι σημαντικές προτού η υπόθεση παραπεμφθεί στο ακροατήριο *«εάν και στο βαθμό που ο δίκαιος χαρακτήρας της δίκης είναι πιθανό να επηρεασθεί σοβαρά από μία αρχική αδυναμία τηρήσεως αυτών»*⁵⁰. Υπογράμμισε, επίσης, *«ότι ο τρόπος κατά τον οποίο το αρθρ.6 παρ.1 και 3 θα εφαρμοσθεί κατά το αρχικό στάδιο της ανακρίσεως εξαρτάται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εφαρμοζόμενης διαδικασίας και τις περιστάσεις της υποθέσεως. Προκειμένου δε να κριθεί αν ο σκοπός του άρθρου 6 - η δίκαιη δίκη – έχει επιτευχθεί ή όχι, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το σύνολο της εσωτερικής (εθνικής) διαδικασίας που ακολουθήθηκε στην υπόθεση»*⁵¹. Η εν λόγω κρίση του Δικαστηρίου δεν μπορεί παρά να επικροτηθεί αφού υπήρξε η αφετηρία της διεύρυνσης της προστασίας του κατηγορουμένου βάσει της Ε.Σ.Δ.Α.

⁴⁶ Αλέξανδρου Δημάκη, «Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3 α' της Ε.Σ.Δ.Α», Ποινικός Λόγος 2/2001, σελ. 674.

⁴⁷ Βλ. απόφαση Kamasinski κατά Αυστρίας, οπ.π, παρ. 74.

⁴⁸ Stefanos Stavros, The Guarantees for Accused Persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights, Dordrecht, London 1993, σελ. 76.

⁴⁹ Βλ. παρουσίαση της απόφασης αυτής στον Ιπποκράτη Μυλωνά, οπ.π, σελ. 143 επ.

⁵⁰ Βλ. παρ. 36 της αποφάσεως.

⁵¹ Βλ. παρ. 38 της αποφάσεως.

Ακολουθώντας στη συνέχεια το ΕυρΔΔΑ τις βασικές αρχές που υιοθέτησε στην παραπάνω απόφαση, δέχθηκε ότι η εφαρμογή των εγγυήσεων της παρ. 3 του άρθρου 6 στην προδικασία κατ' αρχάς δεν αποκλείεται. Ωστόσο, η παραβίαση των εν λόγω εγγυήσεων δεν λαμβάνεται αυτοτελώς υπόψη αλλά πάντοτε σε συνδυασμό με τη συνεφελκόμενη παραβίαση της παρ. 1 του ίδιου άρθρου, πράγμα που σημαίνει ότι όσο η παραβίαση δικαιώματος του κατηγορουμένου κατά την προδικασία δεν επηρεάζει αποφασιστικά τη διαδικασία στο ακροατήριο, δεν τίθεται θέμα για παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Χαρακτηριστικά, το Δικαστήριο συνήγαγε στην απόφαση Mialhe κατά Γαλλίας της 26.9.1996⁵² ότι πρέπει να βεβαιώνεται κάθε φορά πως η διαδικασία ως σύνολο είναι δίκαιη, λαμβάνοντας υπόψη πιθανές «αταξίες» που έλαβαν χώρα προτού η υπόθεση αχθεί ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου ή του εφετείου και ελέγχοντας κατά πόσο αυτά τα δικαστήρια ήταν σε θέση να τις αποκαταστήσουν.

Όσον αφορά την εφαρμογή του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου στην προδικασία, το Δικαστήριο με την απόφαση Brozicek κατά Ιταλίας της 19.12.1989⁵³ δέχθηκε ότι το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου για γνώση της κατηγορίας στη γλώσσα που ο ίδιος κατανοεί παραβιάστηκε κατά την προδικασία. Αλλά και στην πρόσφατη απόφαση Hermi κατά Ιταλίας της 18.10.2006⁵⁴, το Δικαστήριο τόνισε ότι «το κατηγορητήριο διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην ποινική διαδικασία, καθώς με αυτό ο κατηγορούμενος πληροφορείται επίσημα για την πραγματική και νομική βάση της κατηγορίας εναντίον του. Ο κατηγορούμενος, ο οποίος δεν γνωρίζει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται από το Δικαστήριο ίσως βρεθεί σε μειονεκτική θέση, εάν το κατηγορητήριο δεν είναι μεταφρασμένο στη γλώσσα που κατανοεί». Ωστόσο, σημειώνεται ότι οι ως άνω αποφάσεις δεν αφορούν το γενικό περιεχόμενο του δικαιώματος πληροφόρησης κατά άρθρο 6 παρ. 3 περ.α' της Ε.Σ.Δ.Α αλλά ειδικότερα το δικαίωμα του κατηγορουμένου να πληροφορηθεί την κατηγορία σε γλώσσα την οποία εννοεί.

⁵² Βλ. παρ. 43 της απόφασης αυτής.

⁵³ Βλ. παρ. 39-41 και ιδίως 41, όπου «Το δικαστήριο είναι της γνώμης πως πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη του τα παρακάτω γεγονότα: Ο αιτών δεν ήταν ιταλικής καταγωγής και δεν διέμενε στην Ιταλία. Γνωστοποίησε στις αρμόδιες δικαστικές αρχές με τρόπο που δεν επιδέχεται παρερμηνείες τη δυσκολία κατανόησης της μήνυσης που του απέστειλαν λόγω ανεπαρκούς γνώσης της ιταλικής γλώσσας. Ζήτησε, μάλιστα, να του την αποστείλουν μεταφρασμένη, είτε στη μητρική του γλώσσα, είτε σε μία από τις επίσημες γλώσσες των Ηνωμένων Εθνών. Μετά τη λήψη του παραπάνω αιτήματος, οι ιταλικές δικαστικές αρχές έπρεπε να λάβουν την πρωτοβουλία να ικανοποιήσουν το εν λόγω αίτημα έτσι ώστε να συμμορφωθούν με τις επιταγές του άρθρου 6 παρ. 3 α' της Ε.Σ.Δ.Α».

⁵⁴ Βλ. παρ. 68 της απόφασης αυτής.

Από τα προεκτεθέντα συνάγεται το συμπέρασμα ότι το Δικαστήριο, σταδιακά και με ιδιαίτερη επιφύλαξη και προσοχή έχει κάνει δεκτή την εφαρμογή των δικονομικών εγγυήσεων του αρθρ. 6 παρ.3 στην προδικασία, στις περιπτώσεις που καλείται να αποφασίσει για το εάν η παραβίαση των τελευταίων επηρέασε τελικώς αποφασιστικά και ανεπανόρθωτα την ποινική δίκη στο ακροατήριο, έτσι ώστε η διαδικασία στο σύνολό της να μην είναι δίκαιη. Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή του Δικαστηρίου είναι δεκτική κριτικής. Καταρχάς τίθεται εύλογα το ερώτημα: Το γεγονός ότι τελικώς η δίκη ως συνολική διαδικασία ενδέχεται να είναι δίκαιη, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι σε κάποιο από τα στάδια αυτής - και δη στο προδικαστικό - επιτρέπεται να παραβιάζονται οι διατάξεις της Ε.Σ.Δ.Α;

Όπως επισημάνθηκε, η Σύμβαση κατοχυρώνει δικαιώματα του κατηγορουμένου, τα οποία πρέπει να διαφυλάττονται σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας. Έτσι, εάν τυχόν σε ένα μεταγενέστερο στάδιο θεραπευθεί μία παραβίαση των δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, αυτό δεν σημαίνει ότι καλώς παραβιάσθηκε στο προηγούμενο στάδιο. Πιο συγκεκριμένα, η παραβίαση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου κατά την προδικασία είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει σε πλημμελή άσκηση των υπερασπιστικών του δικαιωμάτων, η οποία με τη σειρά της να ενδέχεται να οδηγήσει τελικώς στη στέρηση της δυνατότητας του κατηγορουμένου να απαλλαγεί ήδη από το στάδιο της προδικασίας. Παραβιάζεται συνεπώς το δικαίωμα του κατηγορουμένου να μην παραπεμφθεί στο ακροατήριο και να μην υποστεί τις δυσμενείς συνέπειες που συνεπάγεται η παραπομπή αυτή, όπως είναι η μείωση της προσωπικότητάς του, η οικονομική επιβάρυνση και η άσκοπη εν γένει ταλαιπωρία του. Το δικαίωμα αυτό αποτελεί απόρροια της αρχής του προσήκοντος βαθμού υπονοιών ή ισχύος των ενδείξεων, η οποία θεμελιώνεται ευθέως στο προστατευόμενο από το άρθρο 6 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α τεκμήριο αθωότητας⁵⁵.

Σημειώνεται ότι το ως άνω δικαίωμα απαλλαγής του κατηγορουμένου είναι - ως εκ της φύσεως του - δικαίωμα το οποίο του παρέχεται μόνο κατά το στάδιο της προδικασίας. Για την παραβίασή του, επομένως, δεν είναι απαραίτητο να αποβλέψουμε στο εάν επηρεάσθηκε σοβαρά και ανεπανόρθωτα η επ' ακροατηρίου διαδικασία, ούτε στο εάν η δίκη, συνολικά θεωρούμενη, παρίσταται ως δίκαιη ή όχι. Αντίθετα κρίσιμη είναι εν προκειμένω η θεώρηση της προδικασίας ως τμήμα της

⁵⁵ *Αργυρίου Καρρά*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 1998, οπ.π., σελ. 370.

σύνολης ποινικής δίκης. Εφόσον παρέχεται στον κατηγορούμενο η δυνατότητα απαλλαγής και στο προδικαστικό στάδιο θα πρέπει να απολαύει αυτός όλων των δικονομικών εγγυήσεων της Ε.Σ.Δ.Α στη σύνολη δίκη και εν προκειμένω του δικαιώματος πληροφόρησης για την κατηγορία που αποδίδεται σε βάρος του. Επομένως και υπό το πρίσμα της Σύμβασης είναι ιδιαίτερος σημαντικό το εάν ο κατηγορούμενος πληροφορήθηκε, κατά τη διάρκεια της προδικασίας, λεπτομερώς και βραχυπρόθεσμα για τη φύση και τον λόγο της κατηγορίας σε γλώσσα που κατανοεί.

2.3. Συνέπειες της κρίσης του ΕυρΔΔΑ περί παραβίασης του δικαιώματος πληροφόρησης για την ελληνική έννομη τάξη: Επανάληψη της ποινικής διαδικασίας

Από τις αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ που διαπιστώνουν ότι ένα συμβαλλόμενο κράτος παραβίασε κατοχυρωμένα στην Ε.Σ.Δ.Α δικαιώματα του προσφεύγοντος απορρέει το λεγόμενο «*ουσιαστικό δεδικασμένο*». Πρόκειται για την κατά το άρθρο 46 παρ. 1 Ε.Σ.Δ.Α υποχρέωση των συμβαλλόμενων κρατών «*να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι*». Οι αποφάσεις αυτές δεν προσβάλλονται με κανένα ένδικο μέσο και επομένως περιβάλλονται με ένα αμάχητο τεκμήριο αλήθειας. Από αυτόν τον οριστικό και υποχρεωτικό χαρακτήρα της απόφασης του ΕυρΔΔΑ απορρέουν δύο βασικές συνέπειες για το διάδικο κράτος: Πρώτον, το τελευταίο οφείλει να τερματίσει άμεσα την παραβίαση των δικαιωμάτων του προσφεύγοντα, εάν αυτή συνεχίζεται ακόμη κατά τον χρόνο της έκδοσης της απόφασης του Δικαστηρίου και δεύτερον, οφείλει να αποκαταστήσει, στο μέτρο του δυνατού, την προτέρα της παραβίασης κατάσταση. Οι υποχρεώσεις αυτές υπονοούνται άλλωστε στο άρθρο 41 Ε.Σ.Δ.Α, αφού αυτό κάνει λόγο πρωτίστως για «*εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης*» και μόνο αν αυτή δεν είναι δυνατή δίνει στο ΕυρΔΔΑ την αρμοδιότητα να επιδικάσει «*δίκαιη ικανοποίηση*» στον παθόντα⁵⁶.

Δεδομένου όμως ότι η προϋπόθεση του παραδεκτού της προσφυγής στο ΕυρΔΔΑ είναι η εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων (αρθρ. 35 παρ. 1 Ε.Σ.Δ.Α) η

⁵⁶ Ε. Ποδηματά, Σκέψεις για το δεδικασμένο και την εκτελεστότητα των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ στην ημεδαπή έννομη τάξη, ΕλλΔνη 2000, σελ. 327.

επιβαλλόμενη συμμόρφωση του διάδικου κράτους στις υποχρεώσεις του προσκρούει στην ύπαρξη της αμετάκλητης απόφασης του εθνικού δικαστηρίου. Βέβαια, μεγαλύτερη οξύτητα παρουσιάζει το ζήτημα όταν πρόκειται για απόφαση ποινικού δικαστηρίου, αφού αυτή μπορεί να συνεπάγεται τη συνεχιζόμενη στέρηση της προσωπικής ελευθερίας του προσφεύγοντα και πάντως την επιβάρυνση του ποινικού του μητρώου⁵⁷. Σε κάθε περίπτωση, η απόφαση του ΕυρΔΔΑ δεν έχει καθεαυτή την ικανότητα να διεισδύει στην εθνική έννομη τάξη και να επιφέρει την αυτόθροη κατάργηση της αμετάκλητης απόφασης του εθνικού δικαστηρίου. Αυτό προκύπτει κυρίως από την αναφορά του αρθρ. 41 Ε.Σ.Δ.Α στο εσωτερικό δίκαιο ως κώλυμα εξάλειψης των συνεπειών της παραβίασης, η οποία φυσικά θα στερείτο νοήματος, εάν η απόφαση του Δικαστηρίου είχε την παραπάνω αυτόθροη καταργητική ισχύ. Άλλωστε το ίδιο το Δικαστήριο δέχεται σταθερά ότι από τις αποφάσεις του απορρέει μόνο μία υποχρέωση επίτευξης αποτελέσματος για το κράτος – παραβάτη, ενώ η επιλογή των μέσων αφήνεται καταρχήν στο τελευταίο⁵⁸. Προκειμένου τώρα να μπορέσει το διάδικο κράτος να ξεπεράσει τον σκόπελο της αντίθετης αμετάκλητης απόφασης του εθνικού δικαστηρίου η προσφορότερη λύση, ιδίως όταν πρόκειται για ποινικές αποφάσεις, είναι η πρόβλεψη σχετικού ένδικου μέσου ή η νομοθετική διεύρυνση των περιπτώσεων άσκησης υφιστάμενων ένδικων μέσων.

Σε επίπεδο εσωτερικής μας νομοθεσίας και με σημείο αναφοράς την προσπάθεια άμεσης εφαρμογής του ΚΠΔ με τις επιταγές της Ε.Σ.Δ.Α, προστέθηκε με το ενδέκατο άρθρο του ν. 2865/2000⁵⁹ νέα περίπτωση, η πέμπτη, στην παρ. 1 του αρθρ. 525 ΚΠΔ, που προβλέπει τις περιπτώσεις επανάληψης υπέρ του καταδικασθέντος ποινικής διαδικασίας, η οποία έχει περατωθεί με αμετάκλητη απόφαση. Έτσι επανάληψη της διαδικασίας επιτρέπεται πλέον και «εάν με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διαπιστώνεται παραβίαση δικαιώματος που αφορά το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόστηκε». Ουσιαστικά, λοιπόν, η προσθήκη αυτής της διάταξης στο δίκαιο της επανάληψης της διαδικασίας συνιστά έναν εκ των πλέον εύσχημων τρόπων

⁵⁷ Κώστα Χρυσογόνου, «Η επανάληψη ποινικής διαδικασίας ύστερα από απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», ΝοΒ 6/2001, σελ. 1111.

⁵⁸ Βλ. ενδεικτικά την απόφαση Guerra κατά Ιταλίας, της 19.2.1998, ΕΕΕυρΔ 1999, σελ. 424.

⁵⁹ Βλ. ΦΕΚ Α' 243 /7.11.2000.

αντιμετώπισης της υποχρέωσης της Ελλάδας προς συμμόρφωση στις αποφάσεις του Δικαστηρίου⁶⁰.

Υπό το πρίσμα αυτό προβάλλει ως αυτόδηλος σκοπός της επανάληψης της διαδικασίας κατ' άρθρ. 525 παρ. 1 αριθμ. 5 ΚΠΔ η αποκατάσταση της παραβίασης δικαιώματος που διαπιστώθηκε από το ΕυρΔΔΑ και αφορά είτε τον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας έκδοσης της προσβληθείσας απόφασης, είτε την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόστηκε. Όπως άλλωστε υπογραμμίζεται στην οικεία αιτιολογική έκθεση, με τη νέα αυτή διάταξη «η Ελληνική Κυβέρνηση, στην προσπάθειά της για πληρέστερη κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων, όπως αυτά περιέχονται στην Ε.Σ.Δ.Α, έρχεται να καλύψει ένα κενό που υπάρχει στο εθνικό νομικό πλαίσιο. Πρέπει να σημειωθεί ότι μία απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου δεν ανατρέπει το δεδικασμένο που δημιουργείται από την απόφαση του εθνικού δικαστηρίου, με την οποία συντελέστηκε η προσβολή ενός δικαιώματος. Η έλλειψη αυτή αποτέλεσε αντικείμενο κριτικής από πλευράς του Συμβουλίου της Ευρώπης⁶¹, ιδιαίτερα μάλιστα καθώς στις ποινικές υποθέσεις, λόγω των συνεπειών τους (στέρξη ελευθερίας, εγγραφή στο ποινικό μητρώο κ.λ.π.), η χρηματική αποζημίωση που επιδικάζει το Δικαστήριο συχνά δεν επαρκεί για την πραγματική άρση της βλάβης του αδίκως καταδικασθέντος»⁶².

Η εν λόγω ρύθμιση μπορεί να αποδειχτεί βήμα καίριας σημασίας για την προστασία δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στη χώρα μας, στο πλαίσιο και έναντι της ποινικής καταστολής. Πέρα όμως από την αυτονόητη σημασία της για την αποκατάσταση του προσφεύγοντα στη θέση την οποία θα βρισκόταν, εάν δεν είχε μεσολαβήσει η, διαπιστωμένη με απόφαση του Δικαστηρίου, παραβίαση των δικαιωμάτων του, η διάταξη του άρθρ. 525 παρ. 1 αριθμ. 5 ΚΠΔ ασκεί ευρύτερη επίδραση στην ελληνική έννομη τάξη. Κι αυτό διότι η εκ των υστέρων ανατροπή των αποφάσεων των ελληνικών δικαστηρίων συμβάλλει στο να καταστούν συνείδηση για

⁶⁰ Αδάμ Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία – Η δομή της ποινικής δίκης, Β' έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 29.

⁶¹ Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε, στη συνεδρίαση της 19.1.2000, τη σύσταση υπ' αριθμ. R (2000) 2 για την «Επανεξέταση ή επανάληψη ορισμένων υποθέσεων σε εθνικό επίπεδο, σε συμμόρφωση προς αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ» προς τα κράτη μέλη, με την οποία τα κάλεσε να διασφαλίσουν την ύπαρξη, στα εθνικά τους δίκαια, δυνατότητας αποκατάστασης της προτέρας κατάστασης των πραγμάτων, εφόσον το ΕυρΔΔΑ διαπιστώσει παραβίαση συμβατικών κατοχυρωμένων δικαιωμάτων. Η νομοθετική επιλογή της διάταξης του άρθρ. 525 παρ. 1 αριθμ. 5 ΚΠΔ αποτυπώνει την ανταπόκριση της Ελλάδας στην εν λόγω σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης.

⁶² Θεοχάρη Δαλακούρα, Επανάληψη της Διαδικασίας, Δίκαιο & Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2007, σελ. 271.

τον έλληνα ποινικό δικαστή ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του ΕυρΔΔΑ, με αποτέλεσμα ο τελευταίος να λαμβάνει προκαταβολικά υπόψη τη νομολογία του Δικαστηρίου⁶³. Με άλλες λέξεις, η συμμόρφωση προς το «ουσιαστικό δεδουλευμένο» ενδέχεται να σηματοδοτήσει έναν πληρέστερο σεβασμό και του «ερμηνευτικού δεδουλευμένου», δηλαδή τελικά μία πιο αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης, όσον αφορά εν προκειμένω στην κατοχύρωση στην πράξη των δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου⁶⁴.

Αναφορικά προς τις ειδικότερες προϋποθέσεις της ως άνω διάταξης, η ύπαρξη καταδικαστικής απόφασης του ΕυρΔΔΑ συνιστά την πρώτη και μάλιστα την αφετηριακή προϋπόθεση για το παραδεκτό της αίτησης επανάληψης της ποινικής διαδικασίας. Συνεπώς η επίκληση οποιασδήποτε παραβίασης της Ε.Σ.Δ.Α που δεν συνοδεύεται από διαγνωστική και κυρωτική κρίση του μοναδικού αρμόδιου προς τούτο δικαιοδοτικού οργάνου, δηλαδή του ΕυρΔΔΑ, δεν είναι σε θέση να θεμελιώσει έννομο συμφέρον, ούτε φυσικά και δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας. Δεύτερη προϋπόθεση συνιστά η παραβίαση δικαιώματος που αφορά το δίκαιο χαρακτήρα της τηρηθείσας διαδικασίας ή την εφαρμοσθείσα ουσιαστική διάταξη. Στη έννοια του δικαιώματος υπάγονται όλα τα δικαιώματα και ελευθερίες του τίτλου Ι (αρθρ. 2–18) της Ε.Σ.Δ.Α καθώς και όλα τα δικαιώματα που καθιερώνονται με πρόσθετα Πρωτόκολλα και έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα. Εύστοχα επισημαίνεται ότι η παραβίαση ενός από τα ανωτέρω δικαιώματα μπορεί να έχει αφετηρία διαδικαστική ή ουσιαστική ή ακόμα και μικτή. Με άλλες λέξεις, δηλαδή, η εθνική ποινική διαδικασία να μην είχε, σε ένα ή περισσότερα σημεία, δίκαιο χαρακτήρα ή η ερμηνεία και εφαρμογή των εθνικών ουσιαστικών διατάξεων από τα ελληνικά ποινικά δικαστήρια να αντέβαινε στις απαιτήσεις της Σύμβασης. Αξίζει να σημειωθεί ότι ως «διαδικασία» δεν νοείται μόνο, αφού ο νόμος δεν διακρίνει σχετικά, η διαδικασία στο ακροατήριο, αλλά και γενικά η προδικασία, εφόσον βέβαια οι εν λόγω παραβιάσεις της Σύμβασης στο πλαίσιο της τελευταίας άσκησαν επιρροή στην καταδίκη του προσφεύγοντα⁶⁵.

Ωστόσο, εκτός από τις δύο παραπάνω προϋποθέσεις, η νομολογία του Αρείου Πάγου εξαρτά το παραδεκτό της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας από τη συνδρομή και μιας τρίτης, κατ' αυτήν «αυτονόητης» προϋπόθεσης, ότι η

⁶³ Για πρώτη φορά επιλήφθηκε αίτησης επανάληψης της διαδικασίας η ΑΠ 1638/2002, ΠοινΧρ ΝΓ' (2003), σελ. 606.

⁶⁴ Κώστα Χρυσόγονου, οπ.π, σελ. 1117.

⁶⁵ Θεοχάρη Δαλακούρα, οπ.π, σελ. 278.

διαπιστωθείσα από το ΕυρΔΔΑ δικονομική παραβίαση του δικαιώματος του αιτούντος *«επηρέασε αρνητικά την κρίση του ποινικού δικαστηρίου»* και ότι η *«επανόρθωση της βλάβης αυτού μπορεί να επιτευχθεί με την επανάληψη της διαδικασίας»*⁶⁶. Στη νομολογιακή αυτή θέση αντιτάσσεται εύστοχα, αφενός μεν ότι αυτή παρακάμπτει τη σαφή διατύπωση της διάταξης του αρθρ. 525 παρ. 1 αριθμ. 5 ΚΠΔ και προσθέτει ανεπίτρεπτα προϋποθέσεις για την παραδοχή της σχετικής αίτησης επανάληψης, αφετέρου δε ότι οδηγεί το συμβούλιο (αρθρ. 528 παρ. 1 ΚΠΔ) σε υπέρβαση της εξουσίας του με την εκφορά ουσιαστικών κρίσεων που δεν του ανήκουν⁶⁷. Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι η απόφαση του ΕυρΔΔΑ δεσμεύει τόσο το αρμόδιο συμβούλιο όσο και το ποινικό δικαστήριο της ουσίας και θεμελιώνει δυνατότητα επανάληψης της διαδικασίας, χωρίς πρόσθετες επιφυλάξεις ή περιορισμούς ή *«αυτονόητες προϋποθέσεις»*, ώστε να ικανοποιηθεί η αξίωση του καταδικασθέντος για μία δίκαιη ποινική δίκη.

Ερμηνευτικό ζήτημα ενδέχεται να ανακύψει και ως προς το πεδίο εφαρμογής του αρθρ. 525 παρ. 1 αριθμ. 5 ΚΠΔ σε σχέση με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου. Κατά μία άποψη⁶⁸, το γράμμα της εν λόγω διάταξης δεν αναφέρεται μόνο σε αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ που εκδόθηκαν ύστερα από προσφυγή του καταδικασθέντος και αιτούντος για επανάληψη της διαδικασίας, ούτε καν σε αποφάσεις που εκδόθηκαν σε υποθέσεις με καθ' ου η προσφυγή κράτος την Ελλάδα. Θεωρητικά, επομένως, θα μπορούσε να υποβληθεί αίτηση επανάληψης ακόμη κι αν η παραβίαση της Ε.Σ.Δ.Α έχει διαπιστωθεί με απόφαση του ΕυρΔΔΑ ύστερα από προσφυγή τρίτου προσώπου, το οποίο όμως καταδικάστηκε κατ'εφαρμογή της ίδιας ουσιαστικής διάταξης ή η καταδίκη του έπασχε από τα ίδια διαδικαστικά σφάλματα, όπως του αιτούντος. Εάν γινόταν αποδεκτή μία τέτοια εκδοχή για το πεδίο εφαρμογής της υπό κρίση διάταξης, τότε αυτή θα καθίστατο όχημα ευθείας συμμόρφωσης της χώρας μας προς το *«ερμηνευτικό δεδिकाσμένο»* των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ σε ευρεία έκταση, προωθώντας πληρέστερα την ανάγκη για ταχεία και αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου αλλά και εν γένει των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ωστόσο η άποψη αυτή, αν και ευκαία, δεν μπορεί να γίνει δεκτή στο πλαίσιο του ισχύοντος συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, καθόσον

⁶⁶ Βλ. ΑΠ 2214/2005, ΠοινΧρ 2006, σελ. 608, ΑΠ 1717/2004, ΠοινΧρ 2005, σελ. 251, ΑΠ 642/2004, ΠοινΧρ 2005, σελ. 224, ΑΠ 1638/2002, ΠοινΧρ 2003, σελ. 607, ΑΠ 274/2002, ΠοινΧρ 2002, σελ.917.

⁶⁷ *Ηλία Αναγνωστόπουλου*, Η παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης, ΠοινΧρ ΝΔ' (2004), σελ. 6.

⁶⁸ *Κώστα Χρυσογόνου*, οπ.π, σελ. 1119.

αντιστρατεύεται αξονικές αρχές του και προϋποθέτει την υπέρβαση των θεσμικών λειτουργιών του. Όχι μόνο γιατί ο δεσμευτικός χαρακτήρας της όποιας απόφασης του ΕυρΔΔΑ προϋποθέτει την ύπαρξη ατομικής προσφυγής επί της οποίας εκφέρεται *in concreto* δικαστική κρίση, αλλά και γιατί δεν νοείται αυτόματη υπαγωγή στον νομικό κανόνα του αρθρ. 525 παρ. 1 αριθμ. 5 ΚΠΔ με την επίκληση της όποιας προηγούμενης νομολογίας. Οι πιθανότητες ευδοκίμησης αυτής της εκδοχής μηδενίζονται, όχι λόγω «της ως τώρα επιφυλακτικής έως αρνητικής στάσης των ελληνικών δικαστηρίων απέναντι στο “ερμηνευτικό δεδिकाσμένο” των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ»⁶⁹, αλλά γιατί δεν βρίσκουν έδαφος στο ίδιο το γράμμα του νόμου που μιλά δικαστική διαπίστωση «παραβίασης δικαιώματος που αφορά το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόσθηκε» στην κάθε συγκεκριμένη περίπτωση και στο πλαίσιο μιας εξατομικευμένης κρίσης. Εξάλλου, η απαίτηση για συμμόρφωση προς το ουσιαστικό δεδिकाσμένο δεν πρέπει να συγχέεται με την ανάγκη διαμόρφωσης και σεβασμού του «ερμηνευτικού δεδिकाσμένου», που κατατείνει στην εμπέδωση μιας ισότιμης, ομοιόμορφης και αποτελεσματικότερης εφαρμογής της Σύμβασης της Ρώμης⁷⁰.

Τέλος, συμπλήρωση της διαδικασίας συμμόρφωσης της χώρας μας προς το «ουσιαστικό δεδिकाσμένο» των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ αποτελεί και η ρύθμιση του άρθρ. 525 Α ΚΠΔ, όπως εισήχθη με το αρθρ. 12 του ν. 3060/2002⁷¹. Με τη διάταξη αυτή δίδεται το δικαίωμα να ζητήσουν επανάληψη της διαδικασίας αυτοί που κρατήθηκαν αδίκως και δεν αποζημιώθηκαν καθόλου ή επαρκώς από τα ελληνικά δικαστήρια και οι οποίοι στη συνέχεια προσέφυγαν στο Δικαστήριο, το οποίο διαπίστωσε σχετική παραβίαση της Ε.Σ.Δ.Α. Η επανάληψη της διαδικασίας βέβαια περιορίζεται στο μέρος της κρίσης του εθνικού δικαστηρίου, κατά το οποίο το Δημόσιο δεν υπέχει υποχρέωση σε αποζημίωση ή της επιδίκασης ανεπαρκούς αποζημίωσης. Η σχέση δε του αρθρ. 525 παρ. 1 αριθμ. 3 με το αρθρ. 525 Α ΚΠΔ διαμορφώνεται αποφασιστικά με βάση το πεδίο εφαρμογής των δύο λόγων επανάληψης της διαδικασίας και τη θεματική αναφορά τους στο κοινό μέγεθος της Ε.Σ.Δ.Α.

⁶⁹ Κώστα Χρυσογόνου, οπ.π., σελ. 1120.

⁷⁰ Θεοχάρη Δαλακούρα, οπ.π., σελ. 276-277.

⁷¹ Βλ. ΦΕΚ Α' 242/ 11.10.2002.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο: Η κατοχύρωση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

3.1. Οριοθέτηση του κανονιστικού περιεχομένου του δικαιώματος πληροφόρησης σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του ΚΠΔ

3.1.1. Κατά την προδικασία

Όπως ήδη επισημάνθηκε, το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου ισχύει σε διάφορα στάδια της ποινικής δίκης με πολλές λειτουργικές εκφάνσεις. Ειδικά στο στάδιο της προδικασίας, στο πλαίσιο της κύριας ανάκρισης και προανάκρισης, ουσιαστική εκδήλωση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου αποτελεί το βασικό δικαίωμα στην ανακοίνωση των εγγράφων της ανακρίσεως (αρθρ. 101 σε συνδυασμό με αρθρ. 104 παρ.1 ΚΠΔ). Το εν λόγω δικαίωμα συνδέεται κατά κανόνα με την κορυφαία στιγμή άσκησης της υπεράσπισης του κατηγορουμένου, την απολογία του, η οποία αποτελεί και τον πυρήνα του δικαιώματος ακροάσεώς του.

Συγκεκριμένα, ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα, μόλις προσέλθει κατόπιν κλητεύσεως ή προσαχθεί για απολογία ενώπιον του ανακρίνοντος (είτε τακτικού ανακριτή είτε προανακριτικού υπαλλήλου), να λάβει γνώση, αυτοπροσώπως ή με το συνήγορό του, του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανάκρισης και να ζητήσει με έγγραφη αίτησή του και με δική του δαπάνη αντίγραφα αυτών. Η ρητή αναφορά του «κατηγορητηρίου» μεταξύ των εγγράφων της ανακρίσεως αποτέλεσε επιδοκιμαστέα προσθήκη στη διάταξη του άρθρου 101 παρ.1 ΚΠΔ, αφού με αυτή τίθεται τέρμα στην δυστυχώς διαδεδομένη πρακτική, κατά την οποία, ιδίως επί προανακρίσεως, ο κατηγορούμενος καλείται να απολογηθεί χωρίς να έχει υπόψη του διατυπωμένο κατηγορητήριο, πράγμα που είναι αντίθετο τόσο στις διατάξεις της ποινικής δικονομίας, όσο και στην Ε.Σ.Δ.Α.⁷² Επίσης, η αναφορά στα «άλλα» έγγραφα της ανάκρισης έχει ιδιαίτερη σημασία διότι αποσαφηνίζει ότι και το κατηγορητήριο αποτελεί έγγραφο της ανακρίσεως⁷³. Στην έννοια των τελευταίων θα πρέπει κατά τεολογική-διασταλτική ερμηνεία να γίνει δεκτό ότι περιλαμβάνονται,

⁷² Βλ. Έκθεση της Διεύθυνσης Επιστημονικών Μελετών της Βουλής (συνταχθείσα από τον Καθηγητή Χ. Μυλωνόπουλο) του Ν. 2408/1996, ΠοινΧρ ΜΣΤ', σελ. 760.

⁷³ Λάμπρου Μαργαρίτη, «Οι δικονομικοί περιεχόμενοι διατάξεις του ν. 2408/1996», Υπερ 1997, σελ. 519, όπου τονίζει ότι στο βαθμό που η πρακτική ορισμένων ανακριτών να μην ανακοινώνουν στον κατηγορούμενο το κατηγορητήριο με το επιχείρημα ότι το κατηγορητήριο δεν αποτελεί έγγραφο της ανακρίσεως επέμενε σε μία, αποδυναμωτική των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου ερμηνευτική προσέγγιση και έτσι η παρέμβαση του νομοθέτη ήταν αναπόφευκτη.

εκτός από τις απολογίες των συγκατηγορουμένων⁷⁴, και όλα τα αποδεικτικά στοιχεία, που με οποιοδήποτε τρόπο (π.χ. κατάσχεση) έχουν περιέλθει στην κατοχή των ανακριτικών οργάνων (π.χ. φωτογραφίες) και των οποίων έχει το δικαίωμα ο κατηγορούμενος να λαμβάνει γνώση⁷⁵.

Όσον αφορά δε στη λήψη αντιγράφων, αυτή αποτελεί πρόβλεψη εξαιρετικά σημαντική για την υπεράσπιση του κατηγορουμένου ιδίως στις περιπτώσεις όπου ο όγκος και το περιεχόμενο των εγγράφων της δικογραφίας απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή και μελέτη⁷⁶. Αξίζει να σημειωθεί στο παρόν σημείο ότι ζωτικής σημασίας για την επαρκή αξιοποίηση της πρόσβασης του κατηγορουμένου στα στοιχεία της δικογραφίας είναι η σαρανταοκτάωρη προθεσμία για την απολογία που προβλέπεται υπέρ του κατηγορουμένου στα άρθρ. 102 παρ. 2 και 104 ΚΠΔ, η οποία μπορεί - και ορισμένες φορές πρέπει για τις ανάγκες της υπεράσπισης να παραταθεί.

Παράλληλα, υπάρχει αντίστοιχη υποχρέωση του ανακρίνοντος ανακοινώσεως του περιεχομένου όλων των εγγράφων της ανακρίσεως και χορηγήσεως των σχετικών αντιγράφων στον κατηγορούμενο, ανεξάρτητα από την τυχόν άσκηση του ανωτέρω δικαιώματος από τον τελευταίο. Με αυτόν τον τρόπο, προστατεύεται ο κατηγορούμενος, ο οποίος δεν έχει συνήγορο. Την ίδια υποχρέωση έχει ο ανακριτής (ή προανακριτικός υπάλληλος) και τα ίδια δικαιώματα ο κατηγορούμενος όταν κληθεί ξανά σε συμπληρωματική απολογία (άρθρ. 101 παρ.2 εδ.α' και 104 ΚΠΔ). Ο ανακρίνων, δηλαδή, δεν υποχρεούται να ανακοινώσει στον κατηγορούμενο τα μετά την πρώτη απολογία συγκεντρωθέντα έγγραφα, παρά μόνο όταν αυτός κληθεί σε συμπληρωματική απολογία⁷⁷.

Ειδικά, όταν διενεργείται κύρια ανάκριση και διαρκεί πάνω από ένα μήνα από την αρχική απολογία ή κάθε μεταγενέστερη απολογία, τότε ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα μία φορά το μήνα να λαμβάνει γνώση των εγγράφων της ανάκρισης και να ζητεί αντίγραφα τους ενώ ο ανακριτής συντάσσει κάθε φορά σχετική έκθεση ως προς τη (συμπληρωματική) απολογία του κατηγορουμένου. Δεδομένου ότι το τελευταίο

⁷⁴ Βλ. απόφαση Εφ Θράκης 36/1988, ΠοινΧρ ΛΗ', σελ. 423 επ.

⁷⁵ *Αργυρίου Καρρά*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, σελ. 411.

⁷⁶ Ορθά υπογραμμίζεται από τον Α. Καρρά, οπ.π, σελ. 412, ότι, ενόψει της σπουδαιότητας της λήψης αντιγράφων για την ουσιαστική πληροφόρηση του κατηγορουμένου, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα, κατά ανάλογη εφαρμογή του άρθρ.197 παρ.1 ΚΠΔ να λαμβάνει ατελώς αντίγραφα, εάν αποδεδειγμένα βρίσκεται σε αδυναμία καταβολής της σχετικής δαπάνης.

⁷⁷ *Λάμπρου Μαργαρίτη*, «Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου στην προανάκριση και κύρια ανάκριση», Εισήγηση σε : Πρακτικά του Γ' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1991, υποσημ. 46, σελ. 35.

αυτό δικαίωμα του κατηγορουμένου δεν είναι υποχρεωτικό να τηρηθεί στην προανάκριση (αρθρ.104 παρ.1 εδ. β΄ σε συνδυασμό με αρθρ.101 παρ. 2 εδ. β΄ ΚΠΔ)⁷⁸, αντιλαμβάνεται κανείς τον περιορισμό του εν λόγω δικαιώματος στην προανάκριση έναντι της κύριας ανάκρισης. Καθίσταται έτσι αδύνατη η άσκηση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου για το μετά την απολογία του χρονικό διάστημα, κατά το οποίο ενδέχεται να συλλεγεί κρίσιμο αποδεικτικό υλικό. Ορθώς λοιπόν κρίνεται ότι η διάταξη του αρθρ.104 παρ.1 εδ. β΄ είναι αντίθετη με το αρθρ. 20 παρ. 1 του Συντάγματος. Τούτο συνεπάγεται ότι το ανωτέρω δικαίωμα θα πρέπει να παρέχεται στον κατηγορούμενο και στην προανάκριση⁷⁹.

Ανεξάρτητα από τις παραπάνω ενδεχόμενες περιπτώσεις, ο κατηγορούμενος έχει πάντοτε το δικαίωμα, μετά το τέλος της ανακρίσεως και προτού η δικογραφία διαβιβασθεί στον εισαγγελέα, να λάβει γνώση ολόκληρης της δικογραφίας (αρθρ. 101 παρ. 2 εδ. α΄ στο τέλος ΚΠΔ) και, μολοντί δεν προβλέπεται ρητώς, να λάβει και αντίγραφα όλων των εγγράφων αυτής. Κατά την εν λόγω διάταξη, αφενός επιτρέπεται η συνέχιση της ανακρίσεως και μετά την απολογία του κατηγορούμενου, αφετέρου ο ανακριτής σε καμία περίπτωση δεν έχει το δικαίωμα να διαβιβάσει τη δικογραφία στον εισαγγελέα, χωρίς να έχει λάβει προηγουμένως γνώση ο κατηγορούμενος κάθε ανακριτικής πράξης και κάθε αποδεικτικού μέσου, που περιλαμβάνεται στη διαβιβαζόμενη στον εισαγγελέα δικογραφία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο κατηγορούμενος πληροφορείται την τυχόν προσθήκη κάποιου εγγράφου μετά την απολογία του ενώ ταυτόχρονα δύναται να υποβάλει κάποιο υπόμνημα με σκοπό την αξιολόγηση ολόκληρου πλέον του αποδεικτικού υλικού. Επίσης σημαντική για το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου είναι η διάταξη του αρθρ. 309 παρ. 2 εδ. τελ. ΚΠΔ, η οποία στην ουσία προβλέπει ότι αποδεικτικό στοιχείο το οποίο δεν γνωστοποιήθηκε στον κατηγορούμενο και το οποίο προστέθηκε μετά την κλήση του για μελέτη της δικογραφίας, δεν λαμβάνεται υπόψη από το συμβούλιο εάν δεν κληθεί ο κατηγορούμενος ενώπιόν του προκειμένου να ενημερωθεί και να γνωστοποιήσει τις παρατηρήσεις του⁸⁰.

⁷⁸ Κατά την ορθότερη -επειδή ανταποκρίνεται περισσότερο στη διατύπωση του αρθρ. 101- άποψη, ως δεύτερη περίοδος της παρ.2 του αρθρ.101 θα πρέπει να θεωρείται η διάταξη του εδ. β΄ της παρ. 2 του άρθρου αυτού, βλ. Α. Καρρά, *οπ.π.*, σελ.414

⁷⁹ *Αργυρίου Καρρά*, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, *οπ.π.*, σελ.149.

⁸⁰ *Αθανάσιου Κονταζή*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός θεωρίας και πράξης, Τόμος Πρώτος, Δ΄ Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006, σελ. 876.

Κατά μία άποψη⁸¹, η ως άνω ρύθμιση, σχετικά με την υποχρεωτική κλήση του κατηγορουμένου να μελετήσει τη δικογραφία πριν διαβιβαστεί η δικογραφία στον εισαγγελέα, δεν ισχύει όσον αφορά την προανάκριση, επειδή η συνοπτικότητα της προανάκρισης δεν επιτρέπει επιβράδυνση της υποβολής της στον εισαγγελέα. Όμως, ο «συνοπτικός» χαρακτήρας της προανάκρισης δεν σημαίνει ότι αυτή δεν έχει τη λειτουργία της ανάκρισης, με συνέπεια να μην επιτρέπεται η πλημμελής διεξαγωγή της και πολύ περισσότερο κατά παράβαση ρητών δικονομικών διατάξεων.

Στην ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου αποβλέπει και η θέσπιση υποχρέωσης του ανακριτή να γνωστοποιήσει στον κατηγορούμενο το πέρας της ανακρίσεως και να τον καλέσει να λάβει γνώση ολόκληρης της δικογραφίας. Άλλωστε το άρθρο 101 παρ. 2 ρητά παραπέμπει στο άρθρο 308 παρ.1 ΚΠΔ (περάτωση της κύριας ανάκρισης). Σημειώνεται δε ότι, όταν η ανακοίνωση του περιεχομένου των εγγράφων της δικογραφίας στον κατηγορούμενο γίνεται με αφορμή την υποχρεωτική γνωστοποίηση σ' αυτόν του πέρατος της κύριας ανάκρισης (αρθρ. 308 παρ. 4 ΚΠΔ) ή την αντίστοιχη (καταρχήν μη υποχρεωτική) του πέρατος της προανάκρισης (αρθρ. 245 ΚΠΔ), πρέπει ταυτόχρονα να τάσσεται και εύλογη προθεσμία, πριν τη διαβίβαση της δικογραφίας στον εισαγγελέα, για τη γνώση του περιεχομένου της αλλά και για την ενέργεια των πρόσφορων δικονομικών ενεργειών από τον κατηγορούμενο στο πλαίσιο άσκησης των νομίμων δικαιωμάτων του⁸².

Δεδομένου μάλιστα ότι στην προδικασία, η πληροφόρηση του κατηγορουμένου αποσκοπεί προεχόντως στην αποτελεσματική προετοιμασία της απολογίας του, αντιλαμβάνεται κανείς τη σημασία που αποκτά η τήρηση της διάταξης του άρθρου 273 παρ.2 εδ.α' ΚΠΔ, όπου ορίζεται ότι «...εκείνος που ενεργεί την εξέταση του εκθέτει (του κατηγορουμένου) με πληρότητα και σαφήνεια την πράξη για την οποία κατηγορείται και τον προσκαλεί να απολογηθεί και να υποδείξει τα μέσα της υπεράσπισής του». Η πρώτη δηλαδή εξεταστική ενέργεια του ανακρίνοντος (τακτικού ανακριτή – ανακριτικού υπαλλήλου) είναι η σαφής, ήρεμη και πλήρης έκθεση της πράξης που αποδίδεται στον κατηγορούμενο.

Είναι δε προφανές ότι ως «πράξη» νοούνται πρωτίστως τα πραγματικά περιστατικά που συγκροτούν την κατηγορία και όχι μόνο ο απλός νομικός

⁸¹ Α. Μπουρόπουλου, Ερμηνεία του Κώδικος Ποινικής Δικονομίας, Δεύτερη Έκδοση, Τόμος Α', 1957, σελ. 150.

⁸² Αθανάσιου Κονταξή, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, οπ.π, σελ. 879.

χαρακτηρισμός της, δηλαδή οι ουσιαστικές ποινικές διατάξεις που περιέλαβε στη διώξη του ο Εισαγγελέας. Διότι αν δεν τεθούν υπόψη του κατηγορουμένου τα πραγματικά εκείνα περιστατικά που στοιχειοθετούν την αξιόποινη πράξη, ο κατηγορούμενος δεν θα είναι σε θέση να γνωρίζει ποια από τα διάφορα γεγονότα που θα μπορούσαν να υπαχθούν στην υπό κρίση διάταξη είναι εκείνα που εν συνεχεία θα αποτελέσουν τελικά το περιεχόμενο της ελάσσονος προτάσεως του δικανικού συλλογισμού. Αποτέλεσμα αυτού θα είναι να μην δύναται ο κατηγορούμενος να προστατευθεί από αιφνιδιασμούς, να μην γνωρίζει ποια γεγονότα θα πρέπει να αντικρούσει ως προς το νόμο και ουσία βάσιμο της κατηγορίας, δηλαδή να μην μπορεί πρακτικά να απολογηθεί και έτσι να φαλκιδεύεται το δικαίωμά του να προετοιμάσει αποτελεσματικά την υπεράσπισή του⁸³. Κατά συνέπεια, η γνωστοποίηση των πραγματικών περιστατικών στον κατηγορούμενο θεωρείται στοιχειώδες και αδιαμφισβήτητο περιεχόμενο του δικαιώματός του να πληροφορηθεί την κατηγορία, αφού τα γεγονότα αποτελούν απαραίτητο εννοιολογικό στοιχείο τόσο της κατηγορίας, όσο και της νομικής επαγωγής και δικανικής κρίσης⁸⁴.

Επιπλέον, το άρθρο 273 ΚΠΔ υποχρεώνει τον ανακρίνοντα να εκθέτει στον κατηγορούμενο σαφώς και πλήρως την πράξη στην οποία αφορά η κατηγορία, ρύθμιση η οποία εναρμονίζεται απόλυτα με την αντίστοιχη της διάταξης του αρθρ.6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α, η οποία επιτάσσει ότι η γνωστοποίηση της κατηγορίας στο κατηγορούμενο πρέπει να γίνει «εν λεπτομερεία». Νομολογιακά δε έχει κριθεί ότι η «γυμνή» φράση «του απαγγέλθηκε η κατηγορία» δεν ισοδυναμεί με την υποχρέωση να εκτίθεται με σαφήνεια και πληρότητα στον κατηγορούμενο η πράξη για την οποία κατηγορείται⁸⁵. Η υποχρέωση αναλυτικής και εξειδικευμένης διατύπωσης των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν την κατηγορία και του νομικού χαρακτηρισμού αυτών, βαρύνει τον ανακρίνοντα κατά μείζονα λόγο εν όψει του ότι, κατά άρθρο 246 παρ. 1 ΚΠΔ, ήδη ο εισαγγελέας στη γραπτή παραγγελία του προς διώξη οφείλει να «καθορίζει και να εξειδικεύει την αξιόποινη πράξη». Συνεπώς, η υποχρέωση αυτή βαρύνει εξίσου τόσο τον Εισαγγελέα, όσο και τον ανακριτή και τους προανακριτικούς υπαλλήλους⁸⁶.

⁸³ Χρίστου Μυλωνόπουλου, «Υπόθεση παραπομπής του Πρύτανη ΕΜΠ», Υπερ 1992, σελ.442.

⁸⁴ Βλ. ΔιατΕισΕφ.Αθ 430/2001, Ποιν/Λογ 2001, σελ. 1152.

⁸⁵ Βλ. ΣυμβΑΠ 1259/2000, Ποιν/Λογ 2/2001, σελ. 651, ΣυμβΑΠ 1260/2000, Ποιν/Λογ 2/2001, σελ. 652, ΑΠ 105/1998, ΠοινΧρ ΜΗ', σελ. 754,

⁸⁶ Αθανάσιου Κονταξή, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, οπ.π, σελ. 871.

Ως προς τη μορφή της ανακοίνωσης της κατηγορίας στον κατηγορούμενο στο πλαίσιο της κύριας ανάκρισης, ουδέποτε τέθηκε εν αμφιβολία - θεωρητικά ή νομολογιακά – η αναγκαιότητα του γραπτού κατηγορητηρίου. Ακόμη και πριν τη νομοθετική κατοχύρωση του γραπτού κατηγορητηρίου στην ανάκριση (αρθρ. 101 παρ.1 ΚΠΔ, όπως τροποποιήθηκε με το αρθρ. 2 παρ. 1 του ν. 2408/1996), στην πράξη ο ανακριτής συνέτασσε έγγραφο κατηγορητήριο, το ανακοίνωνε στον κατηγορούμενο και το κατεχόριζε στην έκθεση απολογίας του, δεσμευόμενος από την αρχή του εγγράφου, η οποία ισχύει επί ανακρίσεως (αρθρ. 241 ΚΠΔ).

Στο ερώτημα, όμως, εάν στο πεδίο της προανάκρισης η ανακοίνωση της κατηγορίας στον κατηγορούμενο πρέπει να γίνει γραπτώς ή το γράμμα του νόμου αρκείται στην προφορικότητα αυτής, επικρατεί διχογνωμία στη θεωρία και τη νομολογία, η οποία επιβάλλει τη διεξοδική εξέταση του θέματος κατωτέρω. Επιγραμματικά, σημειώνεται στο παρόν σημείο, ότι το ρήμα «εκθέτει» θεωρείται εννοιολογικά συμβατό τόσο με την προφορικότητα όσο και με την έγγραφη διατύπωση. Ωστόσο, αυτή η διχογνωμία

πρέπει να αρθεί υπέρ της αποκλειστικότητας του εγγράφου τύπου του κατηγορητηρίου και στο πλαίσιο της προανάκρισης, εάν συνεκτιμηθούν αφενός η σύνολη πρόβλεψη του αρθρ. 273 παρ. 2 εδ. α΄ αφετέρου οι συναφείς ρυθμίσεις των άρθρων 104 παρ.1 και 101 παρ.1 ΚΠΔ⁸⁷.

Αλλά και στην προανάκριση χωρίς εισαγγελική παραγγελία, η οποία διενεργείται στις περιπτώσεις που απειλείται άμεσος κίνδυνος από την καθυστέρηση ή των αυτόφωρων κακουργημάτων ή πλημμελημάτων (αρθρ. 243 παρ. 2 ΚΠΔ), αναγνωρίζονται στον εξεταζόμενο όλα τα δικαιώματα που έχει ο κατηγορούμενος σύμφωνα με τα άρθρα 103 και 104 ΚΠΔ. Συγκεκριμένα, η τροποποίηση του άρθρου 105 ΚΠΔ από το αρθρ. 2 παρ.2 εδ. α΄ του ν. 2408/1996 έθεσε τέρμα στο προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς, βάσει του οποίου στις περιπτώσεις αυτόφωρου εγκλήματος για το οποίο διενεργείτο αστυνομική προανάκριση, ο κατηγορούμενος μπορούσε να στερηθεί του δικαιώματος πληροφόρησης, αν κατά την κρίση του ανακριτικού υπαλλήλου βλάπτετο από την άσκηση του δικαιώματος αυτού το έργο της ανακρίσεως για την ανακάλυψη της αλήθειας. Η διάταξη αυτή είχε δεχθεί έντονη

⁸⁷ Λάμπρου Μαργαρίτη, Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία, Θεωρία –Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2006.

κριτική από τη θεωρία⁸⁸ ως αντισυνταγματική, αντίθετη με το άρθρο 20 παρ. 1 Σ., αφού στερούσε τον κατηγορούμενο από το δικαίωμα πληροφόρησης - ακροάσεώς του αλλά και δικαιοπολιτικά απαράδεκτη, αφού νομιμοποιούσε τον ακρωτηριασμό των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου από τα αστυνομικά όργανα. Συνεπώς, από το έτος 1996 υφίσταται πλέον ένα ενισχυμένο πλέγμα δικαιωμάτων για τον κατηγορούμενο, όπου μεταξύ άλλων προβλέπεται ότι στο πλαίσιο της αυτόφωρης διαδικασίας και της εν γένει διαδικασίας του αρθρ. 243 παρ. 2 ΚΠΔ οι προανακριτές υποχρεούνται να ανακοινώνουν στον κατηγορούμενο το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανακρίσεως ενώ κάθε εξέταση που λαμβάνεται κατά παράβαση του άρθρ. 105 ΚΠΔ είναι άκυρη και δεν λαμβάνεται υπόψη⁸⁹.

Ωστόσο, ανακύπτει στο παρόν σημείο το ζήτημα, εάν υποκείμενο του δικαιώματος πληροφόρησης είναι εκτός από τον κατηγορούμενο και ο εξεταζόμενος «υπόπτος» κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης και εάν ναι, ποιο ακριβώς είναι το περιεχόμενο του εν λόγω δικαιώματός του. Καταρχάς, κρίσιμος είναι ο προσδιορισμός της έννοιας του κατηγορουμένου και η οριοθέτησή του ως προς την αντίστοιχη εκείνη του υπόπτου. Η έννοια του κατηγορουμένου, ως κεντρικού προσώπου της ποινικής δίκης, είναι πολύ φυσικό να προσδιορίζεται με ρητή δικονομική διάταξη (αρθρ. 72 ΚΠΔ). Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, την ιδιότητα του κατηγορουμένου προσλαμβάνει α) εκείνος εναντίον του οποίου ο εισαγγελέας άσκησε ρητώς την ποινική δίωξη και β) εκείνος στον οποίο αποδίδεται η αξιόποινη πράξη σε οποιαδήποτε στάση της ανάκρισης. Η περίπτωση, βέβαια, που δημιουργεί ιδιαίτερες δυσχέρειες -κυρίως στην πράξη- είναι η δεύτερη, όπου είναι ενδεχόμενο κατά τη διάρκεια της ανάκρισης να προκαλούνται υπόνοιες εναντίον ορισμένου προσώπου ότι διέπραξε την υπό ανάκριση πράξη ή συμμετείχε στη διάπραξή της. Ενόψει της διάταξης του αρθρ. 43 παρ. 1 ΚΠΔ, οι ως άνω υπόνοιες πρέπει να είναι «επαρκείς» για να κινηθεί η ποινική δίωξη. Τότε ο ανακρίνων έχει το δικαίωμα και οφείλει να απαγγείλει κατηγορία εναντίον του προσώπου αυτού καλώντας το σε απολογία, δηλαδή αποδίδοντάς του την αξιόποινη πράξη, οπότε και αποκτά τα αντίστοιχα δικαιώματα του κατηγορουμένου⁹⁰.

⁸⁸ *Αργυρίου Καρρά*, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, οπ.π, σελ. 150, *Λάμπρου Μαργαρίτη*, «Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου στην προανάκριση και κύρια ανάκριση, οπ.π, σελ. 38.

⁸⁹ Βλ. ΕγκΕισ ΑΠ 2718/1999, οπ.π, σελ. 384, ΓνωμΕισΠρωτΘεσ 1729/1999, Υπερ 1999, σελ.1256.

⁹⁰ *Αργυρίου Καρρά*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 2007, οπ.π, σελ. 398.

Καταρχάς, ο δικαιολογητικός λόγος της προκαταρκτικής εξέτασεως συνίσταται στην ανάγκη διάγνωσης εκ μέρους του εισαγγελέα αφενός της ουσιαστικής και νομικής βασιμότητας της καταγγελίας (μήνυσης ή έγκλησης ή αναφοράς), η οποία δεν είναι κατά κανόνα ευχερής σ' αυτήν την πρώιμη φάση, αφετέρου της λογικής επάρκειας ή μη των ενδείξεων ενοχής που απαιτεί ο νομοθέτης για την κίνηση της ποινικής δίωξης. Γι' αυτό άλλωστε και ο δικονομικός νομοθέτης ενέταξε με σαφέστερο πλέον τρόπο την προκαταρκτική εξέταση στους θεσμούς της ποινική δίκης και, υπερβαίνοντας τις παλαιότερες αμφισβητήσεις για τον ποινικό ή μη χαρακτήρα της, της προσέδωσε εναργέστερο δικονομικό ρόλο. Κατά την ορθότερη συνεπώς άποψη⁹¹, η προκαταρκτική εξέταση πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελεί στάδιο της ποινικής διαδικασίας με ευρύτερη έννοια. Στο πλαίσιο αυτής, αναγνωρίζονται στον ύποπτο, όπως χαρακτηρίζεται το πρόσωπο αυτό από την οικεία εισηγητική έκθεση (ρητή διάταξη περί της έννοιας του υπόπτου δεν υπάρχει στον ΚΠΔ), τα βασικά δικαιώματα υπεράσπισης (αρθρ. 31 παρ. 2 ΚΠΔ). Άλλωστε, δεν μπορεί να γίνει λόγος για κατηγορούμενο, αφού δεν έχει ασκηθεί ακόμη ποινική δίωξη. Συνεπώς, οι δύο αυτές έννοιες δεν ταυτίζονται⁹². Ως ύποπτος, τώρα, θεωρείται το πρόσωπο εκείνο σε βάρος του οποίου υφίστανται υπόνοιες ή ενδείξεις ότι έχει ήδη τελέσει ή συμμετάσχει στην τέλεση της συγκεκριμένης αξιόποινης πράξης, πράγμα που το αρμόδιο κατά νόμο όργανο ερευνά.

Η πρόσφατη νομοθετική μεταβολή που επήλθε στο αρθρ. 31 παρ. 2 ΚΠΔ με το αρθρ. 5 του νόμου 3346/2005 επιλύει σε σημαντικό βαθμό το ζήτημα της άσκησης των δικαιωμάτων του εξεταζόμενου υπόπτου κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης, προς την ορθή κατεύθυνση της παροχής των βασικών δικαιωμάτων προς αυτό. Συγκεκριμένα, δικαίωμα λήψης αντιγράφων όλης της δικογραφίας δεν αναγνωριζόταν στον ύποπτο προ του νόμου 3346/2005, παρά μόνο αντίγραφο της έγκλησης ή μήνυσης κατά τη ρητή διάταξη της παρ. 2 του αρθρ. 31 ΚΠΔ. Η λήψη αντιγράφων της δικογραφίας θα επιτρεπόταν εάν επακολουθούσε ποινική δίωξη.

⁹¹ Αθανάσιος Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, οπ.π, σελ. 432, ο οποίος υποστηρίζει ότι η προκαταρκτική εξέταση αποτελεί και αυτή στάδιο της ποινικής γενικώς διαδικασίας με ευρύτερη έννοια, αφού το αποδεικτικό της υλικό νόμιμα χρησιμοποιείται και στην κύρια διαδικασία (αρθρ. 365 ΚΠΔ), κάνει περιττή τη διενέργεια προανακρίσεως (αρθρ. 244 ΚΠΔ) και οι λόγοι εξαίρεσης (αρθρ. 14 επ. ΚΠΔ) ισχύουν και γι' αυτήν.

⁹² Βλ. ΕγκΕισΠλημ.Πειρ 11094/2003, Πράξη και Λόγος 2003, σελ. 610 αλλά και Φιλίππου Παπαδόπουλου, «Η δικονομική θέση του υπόπτου κατά τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας», Υπερ/1995, σελ. 474.

Ωστόσο, υποστηριζόταν ότι υφίστατο δικαίωμα γνώσης και των λοιπών εγγράφων της δικογραφίας που απορρέει από το γενικότερο δικαίωμα ακρόασης του αρθρ. 20 του Συντάγματος. Σήμερα, προβλέπεται ρητώς ότι ο ύποπτος έχει μεταξύ άλλων το δικαίωμα να του χορηγηθούν αντίγραφα της δικογραφίας, γεγονός που ενισχύει σημαντικά το δικονομικό δικαίωμα πληροφόρησής του, λαμβανομένης υπόψη της ιδιάζουσας θέσης του στο άμεσο προστάδιο μιας πιθανής πρόσκτησης της ιδιότητας του κατηγορουμένου.

Στο παρόν σημείο σημειώνεται ότι το δικαίωμα γνώσης όλων των εγγράφων και λήψεως αντιγράφων αυτών έχει και εκείνος που έχει συλληφθεί, ύστερα από αίτηση εκδόσεως (αρθρ. 447 ΚΠΔ) αλλά και ο εκζητούμενος που συλλαμβάνεται βάσει του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης (αρθρ. 15 παρ. 2 του ν. 3251/2004).

Υλοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης συνιστά και η διάταξη του αρθρ. 308 παρ. 2 ΚΠΔ, η οποία προβλέπει το δικαίωμα του κατηγορουμένου, όπως και των λοιπών διαδίκων, να γνωστοποιήσει - ακόμη και προφορικά - στον εισαγγελέα, και πριν καταρτίσει την πρότασή του, ότι επιθυμεί να γνωρίσει το περιεχόμενό της. Το δικαίωμα αυτό αποσκοπεί στην απόκρουση τυχόν εσφαλμένων συμπερασμάτων της κατηγορούσας αρχής ενόψει του ακολουθούντος χρονικά δικαιώματος αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου ενώπιον του δικαστικού συμβουλίου (αρθρ. 309 παρ. 2 ΚΠΔ). Ειδικότερα, σημειώνεται ότι η αίτηση προς γνώση της σχετικής πρότασης πρέπει να υποβληθεί αποκλειστικώς στον αρμόδιο εισαγγελέα, αφού αυτός είναι ο συντάκτης και συνεπώς ο αποδέκτης της πρότασης⁹³. Επομένως, δεν αρκεί να γίνει με το απολογητικό υπόμνημα που υποβλήθηκε στον ανακριτή⁹⁴. Επιπλέον, ο νόμος απαιτεί η εν λόγω αίτηση να κατατίθεται πριν από την κατάρτισή της, διότι κατ' αυτόν τον τρόπο ο εισαγγελέας θα δύναται να μελετήσει και όσα τυχόν θα υποστηρίζει συμπληρωματικά με την αίτησή του ο κατηγορούμενος ώστε να οδηγηθεί σε ασφαλέστερη διάγνωση και ορθότερη κρίση. Δεν πρέπει άλλωστε να λησμονείται ότι η εισαγγελική πρόταση αποτελεί ένα μέρος της σύνολης ποινικής διαδικασίας, η οποία οδηγεί στην έκδοση του βουλεύματος. Υποστηρίζεται, όμως, ότι ο κατηγορούμενος πρέπει να έχει το δικαίωμα να λαμβάνει γνώση της εισαγγελικής

⁹³ Βλ. ΑΠ 1533/2003, ΠοινΧρ ΝΔ' (2004), σελ. 522, ΑΠ 1748/2003, ΠοινΧρ ΝΔ' (2004), σελ. 632.

⁹⁴ Βλ. ΑΠ 142/2002, ΠοινΧρ ΝΒ' (2002), σελ. 857, ΑΠ 1426/2002, ΠοινΧρ ΝΓ' (2003), σελ. 512, ΑΠ 1092/2000, ΠοινΔικ 2000, σελ. 41.

προτάσεως, έστω και μετά την υποβολή της στο δικαστικό συμβούλιο, διότι έτσι μόνο εξασφαλίζεται πλήρως το δικαίωμα πληροφόρησής του⁹⁵.

Ο εισαγγελέας υποχρεούται, μετά την ως άνω γνωστοποίηση, να ειδοποιήσει ατύπως (προφορικώς ή ακόμα και τηλεφωνικώς) τον κατηγορούμενο να προσέλθει και να λάβει γνώση της πρότασης, ο τελευταίος δε οφείλει να προσέλθει εντός εικοσιτετραώρου από την ειδοποίηση. Ευνόητο είναι ότι ο κατηγορούμενος δικαιούται να λάβει αντίγραφο αυτής, αφού το δικαίωμα λήψεως αντιγράφων αποτελεί κατ' ουσίαν επέκταση του δικαιώματος πληροφόρησης. Ωστόσο, η ως άνω προθεσμία δεν είναι αποκλειστική, υπό την έννοια ότι ο κατηγορούμενος μπορεί να λάβει γνώση μέσα στο διάστημα των δέκα ημερών από την ειδοποίηση, αφού κατά το τελευταίο εδάφιο της παρ. 2 η δικογραφία δεν εισάγεται στο συμβούλιο, πριν παρέλθει χρονικό διάστημα δέκα ημερών από την ανωτέρω ειδοποίηση. Απλώς, εάν προσέλθει μετά το εικοσιτετράωρο, έναρξη της προθεσμίας των 10 ημερών παραμένει η ημέρα της ειδοποίησης του κατηγορουμένου. Η δικαιολογητική βάση της δεκαήμερης προθεσμίας της παραμονής της δικογραφίας στη γραμματεία της εισαγγελίας συνίσταται στην παροχή της δυνατότητας στον κατηγορούμενο να προετοιμάσει την υπεράσπισή του, να μελετήσει δηλαδή την πρόταση και να λάβει θέση επ' αυτής και δη εάν υπάρχει περίπτωση να την αντικρούσει, υποβάλλοντας υπόμνημα στο οικείο δικαστικό συμβούλιο. Επομένως, η εν λόγω παραμονή της δικογραφίας είναι υποχρεωτική⁹⁶, εκτός εάν υπάρχει κίνδυνος παραγραφής.

Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι ο νομοθέτης με το αρθρ. 308 παρ. 2 ΚΠΔ θέλησε να αφαιρέσει τον χαρακτήρα του μυστικού ή απορρήτου της εισαγγελικής προτάσεως και να την καταστήσει προσιτή στον κατηγορούμενο. Κι αυτό διότι στην εισαγγελική πρόταση γίνεται η πρώτη σύνθεση και ανακεφαλαίωση των δεδομένων της ανακρίσεως και με αυτή προκαλείται η προς απαλλαγή ή παραπομπή απόφαση του δικαστικού συμβουλίου⁹⁷. Σημειώνεται ότι η εν λόγω διάταξη εφαρμόζεται τόσο κατά τη διαδικασία μετά το πέρας της ανάκρισης ενώπιον του Συμβουλίου Εφετών⁹⁸ όσο και σε κάθε άλλη περίπτωση εισαγγελικής προτάσεως που πρόκειται να καταρτιστεί στο πλαίσιο της προδικασίας, ανεξάρτητα από το αντικείμενό της (π.χ. πρόταση λήψεως μέτρων δικονομικού καταναγκασμού). Περαιτέρω, θα πρέπει να

⁹⁵ *Αργυρίου Καρρά*, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, οπ.π, σελ. 157.

⁹⁶ Βλ. ΑΠ 287/2001, ΠοινΧρ ΝΑ' (2001), σελ. 971, ΑΠ 358/2001, ΠοινΧρ ΝΑ' (2001), σελ. 990, ΑΠ 821/2000, ΠοινΧρ ΝΑ' (2001), σελ. 134, ΑΠ 1938/1999, ΠοινΧρ Ν' (2000), σελ. 1322.

⁹⁷ *Αθανάσιου Κονταζή*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 1986.

⁹⁸ Βλ. ΑΠ 177/1988, ΠοινΧρ ΛΗ' (1988), σελ. 487, ΑΠ 864/1988, ΠοινΧρ ΛΗ' (1988), σελ. 903

γίνει δεκτό ότι η μη γνώση της εισαγγελικής προτάσεως εκ μέρους του κατηγορουμένου κατά παραβίαση της σχετικής διάταξης δεν καλύπτεται από την ενδεχόμενη κλήτευση και παράστασή του στο συμβούλιο, αφού ο κατηγορούμενος δεν θα γνωρίζει το περιεχόμενο της προτάσεως, ώστε να δύναται να την αντικρούσει⁹⁹.

Δεδομένης της καίριας σημασίας που έχει η δυνατότητα λήψεως αντιγράφων για την ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης και περαιτέρω για την προετοιμασία της υπεράσπισης του κατηγορουμένου, ο νομοθέτης προβλέπει τους όρους της χορήγησης αντιγράφων των εγγράφων της ποινικής δικογραφίας σε ειδική διάταξη (αρθρ. 147 ΚΠΔ). Συγκεκριμένα ορίζεται ότι *«αντίγραφα των αποφάσεων, των διατάξεων, των πρακτικών, των βουλευμάτων, καθώς και κάθε εγγράφου της ποινικής διαδικασίας δίνονται μετά το τέλος της σε κάθε διάδικο της ποινικής δίκης (.....) κατά τη διάρκεια της ανάκρισης εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 101, 104 (.....)»*. Ορθώς δε κρίθηκε¹⁰⁰ ότι το η διάταξη του αρθρ. 147 έχει ανάλογη εφαρμογή και κατά την ενέργεια προανακριτικών πράξεων στο πλαίσιο της αστυνομικής προανάκρισης (αρθρ. 243 παρ. 2 ΚΠΔ), καθώς και κατά την προκαταρκτική εξέταση, όταν μετά το τέλος τους η σχετική δικογραφία τεθεί από τον εισαγγελέα στο αρχείο ή απορριφθεί. Υποστηρίζεται¹⁰¹ επίσης ότι, καίτοι δεν προβλέπεται από συγκεκριμένη διάταξη, ωστόσο πρέπει να γίνει δεκτό, ως άμεση άσκηση του δικαιώματος ακροάσεως, ότι οι διάδικοι και εν προκειμένω ο κατηγορούμενος έχουν δικαίωμα να λαμβάνουν αντίγραφα των εγγράφων της δικογραφίας και κατά το στάδιο της διαδικασίας στα δικαστικά συμβούλια.

Τέλος, το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορούμενου στην προδικασία περιλαμβάνει, επίσης, την από μέρους του ανακρίνοντος ενημέρωση του κατηγορουμένου για όλα τα δικαιώματα που του παρέχει ο νόμος (αρθρ. 100 – 102 ΚΠΔ), ανάμεσα στα οποία περιλαμβάνεται και το δικαίωμα σιωπής (αρθρ. 103 σε συνδυασμό με αρθρ. 273 παρ. 2 εδ. α' ΚΠΔ). Η υποχρέωση του ανακρίνοντος να εξηγήσει με σαφήνεια τα ως άνω δικαιώματα προβλέπεται ρητώς και κατά την εξέταση του υπόπτου, στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξέτασης (αρθρ. 103 ΚΠΔ). Το δικαίωμα αυτό ενημέρωσης του κατηγορουμένου είναι ιδιαιτέρως σημαντικό, ιδίως στις ενδεχόμενες περιπτώσεις όπου ο κατηγορούμενος δεν γνωρίζει τα εκ του νόμου

⁹⁹ Βλ. ΑΠ 1224/1983, ΠοινΧρ ΛΔ' (1984), σελ. 167.

¹⁰⁰ Βλ. ΓνωμΕισΑΠ 15/1980, ΠοινΧρ ΛΑ' (1981), σελ. 91.

¹⁰¹ *Αργυρίου Καρρά*, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, οπ.π, σελ.155-156.

παρεχόμενα σ' αυτόν δικαιώματα. Πέραν όμως της γνώσης του κατηγορουμένου υπάρχει και η υποχρέωση πρόνοιας των ανακριτικών και δικαιοδοτικών οργάνων, η οποία επιβάλλει την ανωτέρω ενημέρωση, ανεξάρτητα μάλιστα από το αν ο κατηγορούμενος έχει ή όχι συνήγορο.

3.1.2. Κατά την αυτόφωρη διαδικασία

Αξίζει στο παρόν σημείο να εξεταστεί πώς εξασφαλίζεται από τον ΚΠΔ η πληροφόρηση του κατηγορουμένου για την κατηγορία, όταν αυτός έχει συλληφθεί επ' αυτοφώρω για πταίσμα ή πλημμέλημα και πρέπει να εφαρμοστεί η συνοπτική αυτόφωρη διαδικασία. Καταρχήν, σύμφωνα με τη διάταξη του αρθρ. 412 εδ. β' ΚΠΔ, προκειμένου να εισαχθεί αμέσως σε δίκη ο δράστης που έχει συλληφθεί επ' αυτοφώρω για πταίσμα, ο δημόσιος κατήγορος διατυπώνει την κατηγορία γραπτά ή προφορικά και την ανακοινώνει στον κατηγορούμενο αμέσως πριν από την έναρξη της δίκης. Η γραπτή διατύπωση της κατηγορίας και η άμεση ανακοίνωση της στον κατηγορούμενο αποτελεί απαραίτητη θεσμική εγγύηση για την εξασφάλιση της πληροφόρησής του. Ωστόσο, η παρεχόμενη δυνατότητα προφορικής διατύπωσης της κατηγορίας αποδυναμώνει στην ουσία της την εγγύηση αυτή, αφού η έλλειψη γραπτής διατύπωσης, χωρίς να συντάσσεται έστω σχετική έκθεση για το γεγονός της ανακοινώσεως, καθιστά αδύνατο ή τουλάχιστον δυσχερή τον έλεγχο για το εάν πραγματικά η πληροφόρηση του κατηγορουμένου υπήρξε επαρκής. Έτσι, λοιπόν, θα πρέπει να εφαρμόζεται αναλογικά το εδάφιο δ' της παρ. 1 του αρθρ. 418 ΚΠΔ (πλημμελήματα που καταλαμβάνονται επ' αυτοφώρω), το οποίο προβλέπει ότι για την προφορική γνωστοποίηση της κατηγορίας συντάσσεται και προσαρτάται στη δικογραφία συνοπτική έκθεση, που υπογράφεται από τον εισαγγελέα (εν προκειμένω τον δημόσιο κατήγορο), τον γραμματέα και τον κατηγορούμενο¹⁰².

Περαιτέρω, όσον αφορά τον δράστη που έχει συλληφθεί επ' αυτοφώρω για πλημμέλημα, ο εισαγγελέας δύναται να τον παραπέμψει αμέσως, χωρίς γραπτή διαδικασία, στο ακροατήριο του αρμόδιου δικαστηρίου που συνεδριάζει την ημέρα της προσαγωγής του, όπως ορίζεται στο εδάφιο α' της παρ. 1 του αρθρ. 418 ΚΠΔ. Η παραπομπή αυτή του κατηγορουμένου, χωρίς σύνταξη και επίδοση ή έστω

¹⁰² *Αργυρίου Καρρά*, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, οπ.π., σελ. 249

κοινοποίηση κλητηρίου θεσπίσματος είναι προφανώς αντίθετη με τις διατάξεις των άρθρων 5 παρ. 2 και 6 παρ. 3 περ. α' Ε.Σ.Δ.Α, που επιβάλλουν την πληροφόρηση κάθε συλληφθέντος προσώπου ή κατηγορουμένου εν λεπτομερεία για τη φύση και τον λόγο της κατηγορίας αλλά και με τη διάταξη του αρθρ. 20 παρ. 1 Σ., που καθιερώνει το δικαίωμα ακροάσεώς του¹⁰³. Το υφιστάμενο αυτό νομοθετικό κενό πρέπει και μπορεί να καλυφθεί με την ανάλογη εφαρμογή, είτε του αρθρ. 412 εδ. β' ΚΠΔ, το οποίο, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, προβλέπει τουλάχιστον προφορική ανακοίνωση της κατηγορίας, είτε του αρθρ. 418 παρ. 1 γ' ΚΠΔ, το οποίο προβλέπει προφορική γνωστοποίηση των στοιχείων της κατηγορίας στον κατηγορούμενο, όταν το αρμόδιο δικαστήριο δεν συνεδριάζει την ημέρα της προσαγωγής του δράστη στον εισαγγελέα, οπότε ορίζεται έκτακτη δικάσιμος για την ίδια μέρα ή, όταν υπάρχει απόλυτη αδυναμία συγκρότησης του δικαστηρίου αυθημερόν, για την επόμενη μέρα.

Αλλά και η παρεχόμενη με τη διάταξη του αρθρ. 418 παρ. 1 εδ. δ' ΚΠΔ δυνατότητα υπογραφής της έκθεσης, η οποία συντάσσεται για την ως άνω αναφερθείσα γνωστοποίηση, μόνο από τον εισαγγελέα «σε περίπτωση ανάγκης», δίνει την ευχέρεια άνετης καταστρατηγήσεώς της. Πρέπει δε να εκτιμηθεί ότι είναι αντίθετη με τις διατάξεις των αρθρ. 5 παρ. 2 και 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α αλλά και με τη συνταγματική διάταξη του αρθρ. 20 παρ.1, αφού η υπογραφή του ενδιαφερομένου, εν προκειμένω του κατηγορουμένου, αποτελεί προδήλως απαραίτητη εγγύηση για τη διαπίστωση της φερόμενης ως γενόμενης προφορικής ανακοίνωσης σ' αυτόν της κατηγορίας¹⁰⁴.

¹⁰³ Γρηγόρη Καλφάλη – Λάμπρου Μαργαρίτη, Αυτόφωρο έγκλημα και αυτόφωρη διαδικασία, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1998, σελ. 129. όπου τονίζεται ότι η έλλειψη κλητηρίου θεσπίσματος δεν θίγει μόνο το υπερασπιστικό συμφέρον του κατηγορουμένου, αλλά και το δημόσιο συμφέρον, διότι το κλητήριο θέσπισμα δεν αποτελεί μόνο πηγή πληροφοριών για το βασικό υποκείμενο της δίκης αλλά αποτελεί συγχρόνως και πηγή σοβαροτάτων συνεπειών, οι οποίες κατεξοχήν ενδιαφέρουν τη δημόσια τάξη.

¹⁰⁴ Αργυρίου Καρρά, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, οπ.π, σελ. 250.

3.1.3. Κατά το προπαρασκευαστικό στάδιο της κύριας διαδικασίας

Η λειτουργική εμβέλεια του δικαιώματος πληροφόρησης δεν περιορίζεται μόνο στο χώρο της προδικασίας αλλά εκτείνεται και σ' αυτόν της διαδικασίας στο ακροατήριο (προπαρασκευαστικής και κύριας). Συγκεκριμένα, στο στάδιο της προπαρασκευαστικής διαδικασίας, μορφή έκφρασης του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου αποτελεί το δικαίωμα να πληροφορείται την αποδιδόμενη σ' αυτόν κατηγορία με σαφήνεια και πληρότητα. Στο εν λόγω δικαίωμα αντιστοιχεί η υποχρέωση πληροφόρησης από μέρους των οργάνων απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, η οποία εξειδικεύεται εν προκειμένω στις διατάξεις των άρθρων 320 και 321 ΚΠΔ.

Ειδικότερα, ο κατηγορούμενος, όταν κλητεύεται στο ακροατήριο με απευθείας κλήση, συντάσσεται κλητήριο θέσπισμα κι όταν παραπέμπεται στο ακροατήριο με δικαστικό βούλευμα συντάσσεται κλήση προς εμφάνιση (αρθρ. 320 παρ. 2 ΚΠΔ). Περαιτέρω, η πρώτη παράγραφος του αρθρ. 321 ΚΠΔ απαριθμεί λεπτομερώς τα υποχρεωτικά στοιχεία που περιέχει το κλητήριο θέσπισμα, όπου μεταξύ άλλων περιλαμβάνονται «ο ακριβής καθορισμός της πράξης για την οποία κατηγορείται ο κατηγορούμενος και η μνεία του ποινικού νόμου που την προβλέπει» ενώ η δεύτερη παράγραφος του ίδιου άρθρου προβλέπει ότι η κλήση προς εμφάνιση, ως προς την αξιόποινη πράξη, πρέπει να αναφέρεται στο (αμετάκλητο) παραπεμπτικό βούλευμα, το οποίο βάσει του αρθρ. 139 ΚΠΔ πρέπει να είναι ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένο και να αναφέρει αριθμητικώς το εφαρμοζόμενο άρθρο του ποινικού νόμου. Πράγματι, το τελευταίο περιέχει πάντοτε στο διατακτικό του και τον «ακριβή καθορισμό της πράξης για την οποία κατηγορείται ο παραπεμπόμενος, δηλαδή το κατηγορητήριο. Ενόψει, όμως, του ότι -σύμφωνα με το αρθρ. 139 ΚΠΔ- όχι μόνο τα βουλεύματα αλλά και οι διατάξεις του εισαγγελέα πρέπει να αιτιολογούνται ειδικά και εμπεριστατωμένα, συνάγεται, κατά μία άποψη, πως και το κλητήριο θέσπισμα, ως εισαγγελική διάταξη, πρέπει να περιλαμβάνει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία¹⁰⁵.

¹⁰⁵ *Αργυρίου Καρρά*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 1998, οπ.π, σελ.559, ο οποίος αντικρούει την αντίθετη άποψη (Ν. Ανδρουλάκη, οπ.π, σελ. 337) η οποία έχει ως βασικό επιχείρημα ότι «στην εξαντλητική απαρίθμηση των περιεχομένων του κλητηρίου θεσπίσματος από το αρθρ. 321 παρ. 1 ΚΠΔ δεν γίνεται λόγος περί αιτιολογίας». Κατά τον Καρρά, η αντίθετη αυτή άποψη παραβλέπει τις σαφείς διατάξεις των αυξημένης τυπικής ισχύος άρθρων 6 παρ. 3 περ. α' Ε.Σ.Δ.Α και 14 παρ. 3 περ. α' Δ.Σ.Α.Π.Δ, που ρητώς επιτάσσουν την πληροφόρηση του κατηγορουμένου όχι μόνο για τη φύση αλλά και για τον λόγο της κατηγορίας.

Ειδικότερα, ακριβής καθορισμός της πράξης υπάρχει, όταν στο κλητήριο θέσπισμα περιγράφονται «εν λεπτομερεία» (σύμφωνα με την επιταγή του αρθρ.6 παρ. 3 περ.α΄ της Ε.Σ.Δ.Α) όλα τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν στοιχεία της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος καθώς και τον εξωτερικό όρο του αξιοποιήσιμου, όπου αυτός απαιτείται¹⁰⁶. Κατά μία άποψη¹⁰⁷, ο καθορισμός της πράξης είναι ακριβής, εφόσον «τα μνημονευόμενα πραγματικά περιστατικά οδηγούν σε μία πλήρη υπαγωγή κάτω από την οικεία ποινική διάταξη, δηλαδή σε πραγμάτωση όλων ανεξαιρέτως των αντικειμενικών, αλλά και των υποκειμενικών συστατικών της περιγραφής από τον νόμο της περί ης πρόκειται αξιόποινης πράξης». Ενόψει δε του ότι ο τόπος και ο χρόνος τέλεσης προσδιορίζουν την πράξη στον χώρο και στον χρόνο της, είναι εντελώς εσφαλμένη η νομολογία του ΑΠ που δέχεται ότι δεν απαιτείται η αναφορά τους στο κλητήριο θέσπισμα, εκτός εάν εγείρεται θέμα αρμοδιότητας ή παραγραφής. Όσον αφορά δε στην «μνεία του άρθρου του ποινικού νόμου που προβλέπει την πράξη», ως άρθρο που προβλέπει την πράξη νοείται όχι μόνο εκείνο που προβλέπει την απειλούμενη ή επιβαλλόμενη ποινή, αλλά και το άρθρο που προβλέπει τα στοιχεία της αξιόποινης πράξης που αποδίδεται στον κατηγορούμενο και εκείνο επίσης που προσδιορίζει το μέτρο της επιβλητέας ποινής σε περιπτώσεις παραδοχής ελαφρυντικών ή επιβαρυντικών περιστάσεων¹⁰⁸.

Ορθώς, λοιπόν, κρίνεται ότι ο «ακριβής καθορισμός της πράξης» αποτελεί το πιο σπουδαίο στοιχείο, αφού δικαιολογητικό λόγο της νομοθετικής του ύπαρξης αποτελεί η ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου σχετικά με την κατηγορία που τον βαρύνει, προκειμένου να αναπτύξει πλήρως την υπεράσπισή του¹⁰⁹. Δυστυχώς, όμως, το στοιχείο αυτό παραμελείται στην δικαστική πρακτική από τα αρμόδια για τη σύνταξη κλητηρίων θεσπισμάτων όργανα, τα οποία περιορίζονται συνήθως σε συνοπτική περιγραφή της κατηγορούμενης πράξης για λόγους επιτάχυνσης της διεκπεραίωσης των υποθέσεων και φόρτου δικογραφιών¹¹⁰.

Προβλήματα επίσης δημιουργούνται ως προς την πραγματική τήρηση της υποχρέωσης πληροφόρησης, όταν στο κλητήριο θέσπισμα ή στο παραπεμπτικό

¹⁰⁶ Αθανασίου Ζαχαριάδη, Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΤριμΠλημΘεσ 4244/1993, Υπερ 1994, σελ. 347.

¹⁰⁷ Νικολάου Ανδρουλάκη, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, οπ.π, σελ. 337.

¹⁰⁸ Βλ. απόφαση ΤριμΠλημΘεσ 18506/1995, Υπερ/1997, σελ.76.

¹⁰⁹ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Σχεδίου ΚΠΔ, Εκδόσεις Ζαχαροπούλου, 1950, σελ. 527.

¹¹⁰ Αργυρίου Καρρά, Επίτομη Ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, Δεύτερη έκδοση-αναθεωρημένη και βελτιωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σελ. 746.

βούλευμα δεν διευκρινίζεται με ακρίβεια η ουσιαστική ποινική διάταξη στις περιπτώσεις εκείνες, όπου στην ίδια παράγραφο του ίδιου άρθρου προβλέπονται δύο ή περισσότερες μορφές τέλεσης του εγκλήματος με διαφορετικές μάλιστα ποινές (π.χ. αρθρ. 375 παρ. 1 ή 386 παρ. 1 ΠΚ), εκτός εάν από τον καθορισμό της πράξης δεν ανακύπτει οποιαδήποτε αμφιβολία. Αλλά και στις περιπτώσεις που παραπέμπονται δύο ή περισσότεροι κατηγορούμενοι και στο κλητήριο θέσπισμα ή στο παραπεμπτικό βούλευμα δεν αναγράφεται χωριστά για τον καθένα η πράξη για την οποία κατηγορείται και η αντίστοιχη ουσιαστική ποινική διάταξη που την προβλέπει αλλά παρατίθενται αδιακρίτως όλες οι ουσιαστικές ποινικές διατάξεις, παραβιάζεται το δικαίωμα πληροφόρησης και γενικότερα ακρόασης του κατηγορουμένου, αφού δεν δύναται να ξεχωρίσει με σαφήνεια ποια ή ποιες τον αφορούν¹¹¹.

Σημειώνεται ότι, εάν ο κατηγορούμενος δεν αντιλαμβάνεται την ελληνική γλώσσα, το κλητήριο θέσπισμα πρέπει να μεταφράζεται στη γλώσσα την οποία εννοεί, επειδή -όπως ορίζεται ρητώς στο αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α- ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να πληροφορείται τη φύση και τον λόγο της κατηγορίας εναντίον του στη γλώσσα την οποία αντιλαμβάνεται. Όμως στη νομολογία γίνεται δεκτό ότι, εάν ο κατηγορούμενος, που αγνοεί την ελληνική γλώσσα, έλαβε έγκαιρα (κατά την προδικασία με διερμηνέα) γνώση της κατηγορίας εναντίον του στη γλώσσα, στην οποία εννοεί, δεν απαιτείται η επίδοση σ' αυτόν και επίσημης μετάφρασης του κλητηρίου θεσπίσματος¹¹². Ωστόσο, η παραπάνω εκδοχή είναι ορθή μόνο εφόσον δεν έχει μεσολαβήσει μεταξύ της γνώσης της κατηγορίας και της επίδοσης του κλητηρίου θεσπίσματος οποιαδήποτε μεταβολή ή συμπλήρωση της κατηγορίας.

Σύμφωνα, περαιτέρω, με τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 3 του αρθρ. 322 ΚΠΔ ο κατηγορούμενος, οποίος κλητεύθηκε απ' ευθείας στο ακροατήριο του τριμελούς πλημμελειοδικείου ή του τριμελούς εφετείου με κλητήριο θέσπισμα, έχει δικαίωμα να προσφύγει κατά της απευθείας κλήσης ενώπιον του αρμόδιου εισαγγελέα εφετών ή αντίστοιχα του αρμοδίου συμβουλίου εφετών. Προκειμένου να ασκηθεί η ιδιαίτερως σημαντική στην πράξη - ενόψει της προστασίας του κατηγορουμένου από πρόχειρες απευθείας παραπομπές στο ακροατήριο - προσφυγή, αναγνωρίζεται στον κατηγορούμενο το δικαίωμα να ενημερωθεί σχετικά με την ήδη διενεργηθείσα προανάκριση. Το αρθρ. 322 παρ. 1 και 3 ΚΠΔ φαίνεται μεν να

¹¹¹ *Αργυρίου Καρρά*, Η αρχή της δικαστικής ακρόασης στην ποινική δίκη, οπ.π, σελ. 248-249.

¹¹² Βλ. ΑΠ 265/1986, ΕλληνΔικ 27 (1986) με παρατηρήσεις Ευάγγελου Κρουσταλάκη, σελ. 777-778.

αναφέρεται μόνο στις περιπτώσεις παραπομπής ύστερα από προανάκριση («...αφού ενημερωθεί για την προανάκριση»), το αρθρ. 308 παρ.3 ΚΠΔ όμως προσθέτει ρητώς και τις περιπτώσεις απευθείας παραπομπής (με σύμφωνη γνώμη του ανακριτή) ύστερα από κύρια ανάκριση. Γίνεται δε δεκτό¹¹³, για την ταυτότητα του νομικού λόγου, ότι προσφυγή χωρεί και κατά της απευθείας κλήσης στο τριμελές πλημμελειοδικείο και όταν ακόμη δεν προηγήθηκε προανάκριση, αλλά μόνο προκαταρκτική εξέταση (αρθρ. 244 ΚΠΔ), της οποίας και δικαιούται να λάβει γνώση ο κατηγορούμενος.

Όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, μολοντί δεν προβλέπεται ρητώς σε συγκεκριμένη διάταξη, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να λαμβάνει γνώση, καθώς και αντίγραφα, όλων των εγγράφων ή αποδεικτικών στοιχείων της δικογραφίας κατά το στάδιο της προπαρασκευαστικής διαδικασίας. Το εν λόγω δικαίωμα συνάγεται εμμέσως από το αρθρ. 325 ΚΠΔ, το οποίο ισχύει και στην προπαρασκευαστική διαδικασία της εφέσεως βάσει του αρθρ. 500 ΚΠΔ, και το οποίο επιβάλλει να παραμένουν οι δικογραφίες και τα πειστήρια κατά τις εργάσιμες ώρες στο οικείο δικαστικό γραφείο. Με αυτήν την πρόβλεψη αποφεύγεται το άτοπο της περιαγωγής των δικογραφιών στις κατοικίες των προέδρων των δικαστηρίων, το οποίο συνεπαγόταν την ανάγκη καταβολής προσπαθειών εκ μέρους των συνηγόρων των κατηγορουμένων για τη μελέτη της δικογραφίας, η οποία γι' αυτόν τον λόγο σε μερικές περιπτώσεις δεν μπορούσε να γίνει εγκαίρως. Η σημασία δε της ανωτέρω διάταξης για την προετοιμασία της υπεράσπισης του κατηγορουμένου είναι προφανής¹¹⁴.

Αλλά και με τη διάταξη του αρθρ. 326 παρ. 1 ΚΠΔ, η οποία καθιερώνει υποχρέωση του εισαγγελέα να γνωστοποιήσει στον κατηγορούμενο πέντε τουλάχιστον ημέρες πριν από τη συνεδρίαση τον κατάλογο των μαρτύρων κατηγορίας που θα εξεταστούν, επιδιώκεται η πληροφόρηση του κατηγορουμένου και κατ' επέκταση η ευχέρεια προετοιμασίας της υπεράσπισής του. Με τον ίδιο δικαιολογητικό λόγο θα έπρεπε να γνωστοποιούνται στον κατηγορούμενο και όλα τα αναγνωστέα έγγραφα, αλλά τέτοια υποχρέωση δεν ορίζεται ρητώς. Ωστόσο, στη δικαστική πρακτική συνήθως - και ορθώς - κάτω από τον κατάλογο των μαρτύρων αναφέρονται και τα αναγνωστέα έγγραφα¹¹⁵.

¹¹³ Νικολάου Ανδρουλάκη, οπ.π, σελ. 348.

¹¹⁴ Αργυρίου Καρρά, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, οπ.π, σελ. 246.

¹¹⁵ Αργυρίου Καρρά, Επίτομη Ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οπ.π, σελ. 759.

3.1.4. Κατά την κύρια διαδικασία στο ακροατήριο

Στο στάδιο της ακροαματικής διαδικασίας, η ουσιαστική έναρξη της συζητήσεως πρέπει να θεωρηθεί ότι ταυτίζεται με την απαγγελία της κατηγορίας. Συγκεκριμένα, μόλις ληφθεί η ταυτότητα του κατηγορουμένου και νομιμοποιηθούν οι υπόλοιποι διάδικοι, ο δημόσιος κατήγορος ή ο εισαγγελέας απαγγέλει με συνοπτική ακρίβεια την κατηγορία (αρθρ. 343 εδ. α΄ ΚΠΔ). Ειδικότερα, στα μεικτά ορκωτά δικαστήρια καθώς και στα μεικτά ορκωτά εφετεία (αρθρ. 403 σε συνδυασμό με αρθρ. 408 ΚΠΔ), προτού αρχίσει η συζήτηση, ο εισαγγελέας απαγγέλλει την κατηγορία, ο δε γραμματέας διαβάζει δυνατά το διατακτικό του παραπεμπτικού βουλεύματος ή το κλητήριο θέσπισμα, στην περίπτωση που η εισαγωγή της κατηγορίας έγινε με απευθείας κλήση, και ο πρόεδρος εξηγεί με σαφήνεια στον κατηγορούμενο τις εναντίον του κατηγορίες. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο κατηγορούμενος πληροφορείται την κατηγορία που του αποδίδεται, ώστε κι αν ακόμη δεν την είχε πληροφορηθεί για οποιονδήποτε λόγο να έχει τη δυνατότητα αντικρούσεώς της¹¹⁶.

Επιπλέον, και κατά την ακροαματική διαδικασία καθίσταται αυτονόητη η πρόσβαση του κατηγορουμένου και του συνηγόρου του στη δικογραφία. Είναι χαρακτηριστικό, άλλωστε, ότι το δικαστήριο δεν είναι δυνατό να στηρίξει την απόφασή του σε έγγραφο που δεν έχει αναγνωσθεί. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ευχέρεια για τη μελέτη της δικογραφίας που παρέχεται κατά την εκδίκαση κακουργήματος στον συνήγορο που διορίστηκε υποχρεωτικά από τον πρόεδρο του δικαστηρίου στον κατηγορούμενο, ο οποίος δεν είχε συνήγορο υπεράσπισης. Στην περίπτωση δε που ο διορισμός έχει ζητηθεί από τον κατηγορούμενο, προβλέπεται ότι ο πρέπει να γίνει τουλάχιστον τρεις μέρες πριν τη συνεδρίαση (αρθρ. 340 παρ. 1 ΚΠΔ). Εάν, όμως, δεν έχει προηγηθεί αίτηση του κατηγορουμένου και ο διορισμός συνηγόρου γίνει απευθείας στο ακροατήριο, θεωρείται ορθώς ότι μόνο από τη στιγμή που του δίδεται η ευχέρεια για μελέτη της δικογραφίας - με διακοπή της συνεδρίασης έστω για μικρό χρονικό διάστημα -, μπορεί να γίνει λόγος για ουσιαστικό διορισμό συνηγόρου¹¹⁷.

¹¹⁶ *Αργυρίου Καρρά*, Επίτομη Ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οπ.π, σελ. 895.

¹¹⁷ *Χρήστου Μπάκα*, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, οπ.π, σελ. 486.

3.1.5. Το δικαίωμα πληροφόρησης του αλλόγλωσσου κατηγορουμένου

Είναι αυτονόητο ότι το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου μπορεί πραγματικά να εξασφαλίσει το δικαίωμα ακροάσεώς του μόνο, εφόσον ο κατηγορούμενος έχει τη δυνατότητα να λαμβάνει γνώση ολόκληρου του διαδικαστικού υλικού, στο οποίο στηρίζεται η εκκρεμής ποινική δίκη, κατά τρόπο κατανοητό απ' αυτόν. Επομένως, εάν ο κατηγορούμενος δεν είναι σε θέση να κατανοήσει το συγκεκριμένο διαδικαστικό υλικό, επειδή είτε αγνοεί την ελληνική γλώσσα, είτε δεν την εννοεί επαρκώς, είτε έχει σχετική βιολογική αδυναμία (π.χ. κωφός ή άλαλος ή κωφάλαλος που δεν γνωρίζει να διαβάζει), οποία καθιστά δυσχερή την επικοινωνία του με το περιβάλλον, πρέπει να του εξασφαλίζεται διερμηνέας.

Ερμείνεια για την ως άνω παραδοχή μπορεί να αποτελέσει η ρύθμιση του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ, η οποία εισάγει υποχρέωση του ανακριτή για ανακοίνωση (εξυπακούεται σε γλώσσα κατανοητή βάσει του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' Ε.Σ.Δ.Α) του περιεχομένου των εγγράφων καθώς και του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. ε' Ε.Σ.Δ.Α, που αναγνωρίζει στο κατηγορούμενο δικαίωμα να τύχει δωρεάν παραστάσεως διερμηνέα, εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί τη χρησιμοποιούμενη στο δικαστήριο γλώσσα. Για τον ίδιο λόγο και με θεμέλιο το γράμμα της πρώτης και το πνεύμα της δεύτερης από τις παραπάνω διατάξεις θα πρέπει να γίνει δεκτή η υποχρέωση του ανακριτή για διορισμό διερμηνέα και χορήγηση αντιγράφου της μετάφρασης των εγγράφων που είναι τυχόν συνταγμένα σε ξένη γλώσσα. Το εν λόγω δικαίωμα του κατηγορουμένου καλύπτει όλα τα έγγραφα της ανακρίσεως μέσα στα οποία συμπεριλαμβάνονται ασφαλώς και η απολογία ή οι απολογίες των συγκατηγορουμένων, δεδομένου του χαρακτήρα αυτών ως αποδεικτικών μέσων αλλά και της ρυθμίσεως του αρθρ. 101 παρ. 2 ΚΠΔ, όπου γίνεται λόγος για μελέτη όλης της δικογραφίας¹¹⁸.

Στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, σχετικά με την υποχρέωση πληροφόρησης του κατηγορουμένου κατά τρόπο κατανοητό, υπάρχει η διάταξη του αρθρ. 233, σύμφωνα με την οποία για την εξέταση του κατηγορουμένου, που δεν γνωρίζει επαρκώς την ελληνική γλώσσα, διορίζεται από τον ανακρίνοντα ή τον διευθύνοντα τη συζήτηση διερμηνέας. Άλλωστε ο Άρειος Πάγος, με σειρά αποφάσεών του¹¹⁹, έχει κρίνει πως σύμφωνα με τη διάταξη του 233 ΚΠΔ «για την εξέταση του κατηγορουμένου που δεν κατέχει την ελληνική γλώσσα αυτός που διευθύνει τη

¹¹⁸ Βλ. ΓνωμΕισΠρωτΘεσ. 1729/1999, ΠοινΛογ 2/2001, σελ. 658.

¹¹⁹ Βλ. ΑΠ 165/1994, ΠοινΧρ ΜΔ' (1994), σελ. 359, ΑΠ 777/1988, ΠοινΧρ ΛΗ' (1988), σελ. 881, ΑΠ 265/1986, ΠοινΧρ ΛΣΤ' (1986), σελ. 575.

συζήτηση διορίζει διερμηνέα, ο οποίος έχει καθήκον να διερμηνεύσει με ακρίβεια και πιστά όλα τα έγγραφα καθώς και όλα όσα θα ειπωθούν κατά τη συζήτηση». Καίτοι η εν λόγω διάταξη αναφέρεται μόνο στην εξέταση του κατηγορουμένου, πρέπει να γίνει δεκτό, για την ταυτότητα του νομικού λόγου, ότι η υποχρέωση διερμηνεύσεως εκτείνεται στη μετάφραση όλων των εγγράφων ή στοιχείων της δικογραφίας και σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, καθώς και όσων λέγονται και γίνονται κατά τη διάρκεια της επ' ακροατηρίου συζήτησης¹²⁰. Αντίστοιχα, αν στη δικογραφία έχουν προσαχθεί έγγραφα, τα οποία είναι συνταγμένα σε ξένη γλώσσα, ο έλληνας κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να ζητήσει τον διορισμό διερμηνέα για τη μετάφρασή τους στην ελληνική γλώσσα, ώστε να καταστούν προσιτά και σ' αυτόν τα αντίστοιχα έγγραφα¹²¹.

Κρίσιμο ωστόσο είναι το ζήτημα της αξιολόγησης της δικονομικής συμπεριφοράς του κατηγορουμένου. Εφόσον ο κατηγορούμενος έλαβε μέρος στη διαδικασία, απολογήθηκε κανονικά και παρουσία συνηγόρου, υπέβαλε δικονομικές ενστάσεις και εν γένει συμμετείχε ενεργά στην ποινική διαδικασία, δεν νομιμοποιείται να προβάλει τον ισχυρισμό της έλλειψης μετάφρασης του κλητηρίου θεσπίσματος ή βουλεύματος στην πρώτη συζήτηση στο ακροατήριο. Το αντίθετο θα οδηγούσε στην αποδοχή της καταχρηστικής άσκησης δικονομικού δικαιώματος¹²². Ωστόσο, η απόρριψη από το δικαστήριο ή από αυτόν που διενεργεί οποιαδήποτε ανακριτική πράξη του αιτήματος για διορισμό διερμηνέα πρέπει να είναι αιτιολογημένη, ώστε να αποδεικνύεται η γνώση της ελληνικής από τον αιτούντα και έτσι να καθίσταται δυνατός ο περαιτέρω αναιρετικός έλεγχος.

Συγκεκριμένα, με την απόφαση ΑΠ 185/2004¹²³, κρίθηκε ότι «από το συνδυασμό των διατάξεων των αρθρ. 6 παρ. 3 Ε.Σ.Δ.Α και 320 και 321 ΚΠΔ, προκύπτει ότι μόνο επί κλητηρίου θεσπίσματος ή παραπεμπτικού βουλεύματος απαιτείται με ποινή ακυρότητας να επιδίδεται μαζί με αυτά και επίσημη μετάφρασή τους στη γλώσσα που

¹²⁰ Όσον αφορά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η υποχρέωση διερμηνεύσεως γίνεται δεκτή ομοφώνως από τη θεωρία (Αθανάσιου Κονταξή, οπ.π, σελ. 875, Αργυρίου Καρρά, Η αρχή της δικαστικής ακρόασεως στην ποινική δίκη, οπ.π, σελ. 252) αναφορικά με τον κατηγορούμενο με το ορθό επιχείρημα ότι διαφορετικά ο τελευταίος περιέρχεται σε αδυναμία να υπερασπίσει τον εαυτό του. Αλλά και από τη νομολογία (ΑΠ 691/1998, ΠοινΧρ ΛΓ' (1998), σελ. 928) έχει γίνει δεκτό ότι η υποχρέωση διορισμού διερμηνέα, προκειμένου να λάβει γνώση ο κατηγορούμενος το συντομότερο για την κατηγορία εναντίον του ισχύει τόσο στην προδικασία όσο και στην επ' ακροατηρίω διαδικασία

¹²¹ Αργυρίου Καρρά, Η αρχή της δικαστικής ακρόασεως στην ποινική δίκη, οπ.π, σελ. 160.

¹²² Σωτήρη Μανωλκίδη, Το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου για γνώση της κατηγορίας σε γλώσσα που κατανοεί και η καταχρηστική προβολή του μετά το τέλος της προδικασίας, οπ.π, σελ. 111.

¹²³ Βλ. ΠοινΔικ 5/2004 (Έτος 7^ο), σελ. 628-629.

εννοεί ο κατηγορούμενος, δεδομένου ότι τα έγγραφα αυτά περιέχουν την κατηγορία. Ωστόσο, η συνεπίδοση μετάφρασης αυτών δεν είναι απαραίτητη όταν ο κατηγορούμενος έλαβε γνώση της εναντίον του κατηγορίας στη γλώσσα που εννοεί και προετοίμασε την υπεράσπισή του. Επομένως, επί άλλων εγγράφων της ποινικής διαδικασίας δεν απαιτείται η επίδοσή τους να συνοδεύεται από επίσημη σχετική μετάφραση». Ήδη όμως προγενέστερα, το έτος 1986 ο Άρειος Πάγος δέχτηκε για πρώτη φορά με την απόφαση 265/1986¹²⁴ ότι «εάν ο κατηγορούμενος έλαβε έγκαιρα γνώση της εναντίον του κατηγορίας στη γλώσσα, την οποία εννοεί και προετοίμασε την υπεράσπισή του, δεν είναι απαραίτητη η επίδοση σ' αυτόν μαζί με το γραμμένο στην τοπική γλώσσα κλητήριο θέσπισμα και της επίσημης μετάφρασης αυτού στη γλώσσα την οποία εννοεί, αφού στην περίπτωση αυτή η μετάφραση κανένα σκοπό δεν εξυπηρετεί». Πράγματι, η ορθή ερμηνεία του αρθρ. 233 ΚΠΔ σε συνδυασμό με το αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' Ε.Σ.Δ.Α δεν μπορεί να είναι διαφορετική από τη θέση που υιοθέτησαν οι δύο παραπάνω αποφάσεις του Αρείου Πάγου.

¹²⁴ Βλ. ΕλλΔνη 27 (1986), σελ. 778, με παρατηρήσεις του Εφέτη Ευάγγελου Κρουσταλάκη.

3.2. Δικονομικές συνέπειες της παραβίασης του δικαιώματος πληροφόρησης

Αδιαμφισβήτητα, για την προστασία του κατηγορουμένου, θεμελιώδης διάταξη, η οποία αφορά στις έννομες συνέπειες παραβίασης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, είναι εκείνη του αρθρ. 171 αριθμ.1 στοιχ. δ' ΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία προκαλείται απόλυτη ακυρότητα που λαμβάνεται και αυτεπαγγέλτως υπόψη από το δικαστήριο σε κάθε στάδιο της διαδικασίας - και στον Άρειο Πάγο ακόμη - , εάν δεν τηρηθούν οι διατάξεις που καθορίζουν την εμφάνιση, την εκπροσώπηση και την υπεράσπιση του κατηγορουμένου και την άσκηση των δικαιωμάτων που του παρέχονται, σε όσες περιπτώσεις και με όποιες διατυπώσεις την επιτάσσει ο νόμος. Εν προκειμένω, το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου υλοποιείται μέσα από την άσκηση ειδικότερων δικαιωμάτων, τα οποία, όπως εξετάστηκαν διεξοδικά ανωτέρω, προβλέπονται ρητώς από τον ΚΠΔ σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας.

Γενικότερα, από τη διατύπωση της ανωτέρω διάταξης δεν συνάγονται αμέσως οι συγκεκριμένες περιπτώσεις παραβίασης δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, στις οποίες προκαλείται απόλυτη ακυρότητα, αφού η συνδρομή μιας τέτοιας ακυρότητας εξαρτάται από την εξέταση της οικείας ποινικοδικονομικής διάταξης. Ωστόσο, το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου συνδέεται στενά, όπως έχει ήδη επισημανθεί, με το δικαίωμα υπερασπίσεώς του, καθόσον η πλήρης πληροφόρηση του για την εις βάρος του κατηγορία αποτελεί το βασικότερο ίσως λογικό προαπαιτούμενο για την προετοιμασία της υπερασπιστικής του τακτικής. Συνεπώς, ο όρος «υπεράσπιση» του κατηγορουμένου, όρος με ευρύ περιεχόμενο, συνδέεται με όλες τις διατάξεις, οι οποίες αποσκοπούν στην παροχή αποτελεσματικής δυνατότητας υπεράσπισης του κατηγορουμένου, μεταξύ των οποίων και όλες οι διατάξεις που διασφαλίζουν την πληροφόρηση του κατηγορουμένου σχετικά με της εις βάρος του κατηγορία¹²⁵.

Ουσιώδη περιορισμό στην πλήρη προστασία των δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου θέτει η διάταξη του αρθρ. 173 παρ. 2 ΚΠΔ, η οποία ορίζει ότι οι απόλυτες ακυρότητες του αρθρ. 171 ΚΠΔ, εφόσον αναφέρονται σε πράξεις της προδικασίας, μπορούν να προτείνονται ωσότου γίνει αμετάκλητη η παραπομπή στο

¹²⁵ *Αργυρίου Καρρά*, «Δικονομικές κυρώσεις για την παραβίαση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου», Εισήγηση σε: Πρακτικά του Γ' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1991, σελ. 104.

ακροατήριο, διαφορετικά - σύμφωνα με το αρθρ. 174 παρ. 1 ΚΠΔ - καλύπτονται. Βεβαίως, σε όσες περιπτώσεις προβλέπεται ότι η παραπομπή στο ακροατήριο γίνεται μέσω της διαδικασίας των δικαστικών συμβουλίων, παρέχεται η δυνατότητα προτάσεως των ως άνω ακυροτήτων στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής και εξαρτάται φυσικά από την έκταση της ευχέρειας άσκησης ενδίκων μέσων κατά του σχετικού βουλεύματος. Όταν, όμως, η παραπομπή γίνεται με απευθείας κλήση, τότε ο κατηγορούμενος μπορεί να προτείνει την ακυρότητα - εφόσον επιτρέπεται η άσκηση προσφυγής κατά της απευθείας κλήσης – μέχρι την παρέλευση της αντίστοιχης προθεσμίας ασκήσεώς της. Εάν, τώρα, δεν επιτρέπεται η άσκηση προσφυγής κατά της παραπομπής με απευθείας κλήση στο ακροατήριο, ο κατηγορούμενος μπορεί να προτείνει την ακυρότητα μέχρι την επίδοση σ' αυτόν του κλητηρίου θεσπίσματος, γεγονός που στην πρακτική οδηγεί συχνά στην απώλεια της εν λόγω δυνατότητας, αφού η επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος αποτελεί διαδικαστική πράξη του εισαγγελέα χωρίς οποιαδήποτε ανάμιξη ή γνώση του κατηγορουμένου. Επομένως, ο κατηγορούμενος χρειάζεται να καταβάλει ιδιαίτερη επιμέλεια παρακολουθώντας τακτικά την υπόθεσή του στην προδικαστική πορεία της και προσφεύγοντας αμέσως στο οικείο συμβούλιο για κάθε παρατηρούμενη παραβίαση των δικονομικών του δικαιωμάτων, ώστε να μπορεί να επιτυγχάνει τον έλεγχο της παραβίασης και την κήρυξη της ακυρότητας¹²⁶.

Συγκεκριμένα, η παραβίαση του δικαιώματος του κατηγορουμένου αναφορικά με την ανακοίνωση των εγγράφων (αρθρ. 101 ΚΠΔ), τόσο στην κύρια ανάκριση όσο και στην προανάκριση (αρθρ. 104 παρ.1 ΚΠΔ) καθώς και στην αστυνομική προανάκριση (αρθρ. 105 ΚΠΔ) επάγεται απόλυτη ακυρότητα της ληφθείσας απολογίας¹²⁷. Αρμόδιο για την κήρυξη αυτής είναι το δικαστικό συμβούλιο (αρθρ. 176 παρ. 1 ΚΠΔ), οπότε και απεκδύεται από κάθε δικαιοδοσία επί της υποθέσεως, η δε τυχόν προβληθείσα και μη εξετασθείσα ακυρότητα μπορεί να προβληθεί κατά την έναρξη της επ' ακροατηρίω διαδικασίας. Η αίτηση του κατηγορουμένου για την κήρυξη ακυρότητας πράξεως της προδικασίας (κυρίως της απολογίας) πρέπει να γίνει μέχρι

¹²⁶ *Αργυρίου Καρρά*, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, οπ.π., σελ. 186, ο οποίος διατυπώνει την άποψη της αντισυνταγματικότητας των διατάξεων που απαγορεύουν την άσκηση της προσφυγής κατά της απευθείας κλήσης στο ακροατήριο, επειδή στερούν την άσκηση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος ακροάσεως του κατηγορουμένου.

¹²⁷ Βλ. ΑΠ 105/1996, ΠοινΧρ ΜΗ (1998), σελ. 754, όπου κρίθηκε ότι στην περίπτωση που δεν θα ανακοινωθεί το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου, πριν από την απολογία, ή δεν δοθεί αντίγραφο αυτού, που τυχόν θα ζητηθεί από τον κατηγορούμενο, επέρχεται απόλυτη ακυρότητα της ληφθείσας προανακριτικής απολογίας.

την αμετάκλητη παραπομπή του στο ακροατήριο, άλλως η ακυρότητα αυτή καλύπτεται ως απόλυτη ακυρότητα της προδικασίας. Αφότου κηρυχθεί η ακυρότητα της απολογίας αλλά και της κλήσης προς απολογία, διατάσσεται η εκ νέου λήψη απολογίας, αφού, όμως, προηγουμένως ανακοινωθεί στον κατηγορούμενο το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανακρίσεως¹²⁸. Απόλυτη ακυρότητα προκαλείται και από τη μη τήρηση της υποχρέωσης του ανακρίνοντος αφενός να εξηγήσει τα δικαιώματα του κατηγορουμένου αφετέρου να του εκθέσει με σαφήνεια και με πληρότητα την πράξη για την οποία κατηγορήθηκε (αρθρ. 273 παρ. 2 ΚΠΔ), αφού μια τέτοια εξέταση του συνιστά παρά τον νόμο ανακριτική πράξη και θίγει την υπεράσπισή του¹²⁹.

Περαιτέρω, η μη γνωστοποίηση του πέρατος της κύριας ανάκρισης στον κατηγορούμενο πριν από τη διαβίβαση της δικογραφίας στον εισαγγελέα, συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα¹³⁰, αφού δεν παρέχεται η δυνατότητα να λάβει γνώση όλων των εγγράφων (αρθρ. 308 παρ. 4 ΚΠΔ). Το ίδιο ισχύει και για τη μη γνωστοποίηση στον κατηγορούμενο του πέρατος της συνεχισθείσας κύριας ανάκρισης, όχι όμως και για τη μη γνωστοποίηση του πέρατος της προανάκρισης. Απόλυτη ακυρότητα παράγεται εάν αδικαιολογήτως δεν επιτραπεί στον κατηγορούμενο να λάβει γνώση της εισαγγελικής πρότασης, εφόσον έχει γνωστοποιήσει στον Εισαγγελέα την επιθυμία του να γνωρίσει το περιεχόμενό της πριν από την εισαγωγή της υποθέσεως στο δικαστικό συμβούλιο (αρθρ. 308 παρ. 2 ΚΠΔ). Κι αυτό διότι ο επιδιωκόμενος σκοπός της διάταξης αυτής δεν είναι άλλος παρά η παροχή της δυνατότητας στον κατηγορούμενο να αντικρούσει τα σε βάρος του αποδεικτικά στοιχεία, συγχρόνως δε να παράσχει ενώπιον του συμβουλίου διευκρινίσεις επί τυχόν αμφίβολων θεμάτων¹³¹ (αρθρ. 309 παρ. 2 ΚΠΔ). Επομένως, η μη ειδοποίηση από τον εισαγγελέα του υποβάλοντος σχετική αίτηση κατηγορουμένου να λάβει γνώση της προτάσεως αλλά και η έκδοση βουλεύματος,

¹²⁸ Βλ. ΣυμβΠλημΤριπ 27/2002, ΠοινΛογ 2002 (Τόμος Β'), σελ. 826.

¹²⁹ Βλ. ΣυμβΑΠ 1259/2000, ΠοινΛογ 2/2001, σελ. 649, ΣυμβΑΠ 1260/2000, ΠοινΛογ 2/2001, σελ. 652, όπου κρίθηκε ότι η «γυμνή» φράση «του απαγγέλθηκε η κατηγορία» δεν ισοδυναμεί με την υποχρέωση πλήρους και σαφούς εκθέσεως της κατηγορίας ενώ ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να ζητήσει την ακύρωση όσων ανακριτικών πράξεων έγιναν παρά τον νόμο και έθιξαν την υπεράσπισή του, αλλά και ΣυμβΑΠ 105/1998, ΠοινΧρ ΜΗ' (1998), σελ. 754.

¹³⁰ Βλ. ΑΠ 1419/1989, ΠοινΧρ Μ' (1990), σελ. 698, με την οποία κρίθηκε ότι η γνωστοποίηση της περάτωσης της ανάκρισης από τον ανακριτή προς τον κατηγορούμενο επιβάλλεται με ποινή ακυρότητας της διαδικασίας, μόνο όταν ο κατηγορούμενος προσήλθε, μετά από κλήτευσή του, και απολογήθηκε – όχι όμως και όταν από απείθεια δεν προσήλθε και έτσι εξαναγκάστηκε ο ανακριτής να εκδώσει ένταλμα σύλληψης εναντίον του, οπότε σ' αυτή την περίπτωση η ανάκριση περατώνεται με μόνη την έκδοση του εντάλματος σύλληψης.

¹³¹ Βλ. ΑΠ 2556/2003, Αρμ. 2004, σελ. 587.

χωρίς προηγούμενη γνώση της εισαγγελικής πρότασης από τον κατηγορούμενο, επειδή ανάγεται στην άσκηση των προσηκόντων δικαιωμάτων του κατηγορουμένου προς υπεράσπισή του δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα¹³². Επίσης, και η παραβίαση της δεκαήμερης προθεσμίας, κατά την οποία πρέπει να παραμείνει η δικογραφία στη γραμματεία της εισαγγελίας (αρθρ. 308 παρ. 2 εδ. τελ. ΚΠΔ), επάγεται απόλυτη ακυρότητα¹³³.

Κατά το στάδιο της προπαρασκευαστικής διαδικασίας, η συνηθέστερη παραβίαση του δικονομικού δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου συντελείται με τη μη τήρηση των διατάξεων του αρθρ. 321 παρ. 1 και 2 ΚΠΔ, που ορίζουν, μεταξύ άλλων, ότι αφενός το κλητήριο θέσπισμα πρέπει να περιέχει τον ακριβή καθορισμό της πράξης για την οποία κατηγορείται¹³⁴ και μνεία του άρθρου του ποινικού νόμου που την προβλέπει¹³⁵, αφετέρου η κλήση προς εμφάνιση πρέπει να αναφέρεται ως προς την αποδιδόμενη αξιόποινη πράξη στο παραπεμπτικό βούλευμα. Η τήρηση των διατάξεων αυτών επιβάλλεται με ποινή ακυρότητας του κλητηρίου θεσπίσματος και της κλήσης (αρθρ. 321 παρ. 4 ΚΠΔ). Διχογνωμία, ωστόσο, υπάρχει ανάμεσα στη θεωρία και τη νομολογία σχετικά με το είδος της ακυρότητας αυτής. Ενώ η νομολογία¹³⁶ τάσσεται υπέρ της σχετικής ακυρότητας, στη θεωρία¹³⁷ ορθώς υποστηρίζεται η ότι εν λόγω ακυρότητα του κλητηρίου θεσπίσματος ή της κλήσης

¹³² Βλ. ΑΠ 640/2003, ΝοΒ 2004, Τόμος 52, σελ. 90, ΑΠ 2556/2003, Αρμεν 2004, σελ. 587, ΑΠ 334/2002, ΝοΒ 2002, Τόμος 50, σελ. 1519, ΑΠ 1326/2002, Αρμεν 2002, σελ. 1216, ΑΠ 1700/2002, ΕλλΔνη 2003, σελ. 1449, ΑΠ 1507/2001, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 863/2000, Πράξη και Λόγος 2000, σελ. 248, ΑΠ 1295/1998, ΠοινΧρ ΜΘ' (1999), σελ. 710.

¹³³ ΑΠ 821/2001, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 501/1999, ΠοινΧρ Ν' (2000), σελ. 137, ΑΠ 1938/1999 με παρατηρήσεις Α. Σταθόπουλου, ΠοινΧρ Ν' (2000), σελ. 822- 823, η οποία δέχτηκε ότι σε περίπτωση που ο κατηγορούμενος ζήτησε να λάβει γνώση της εισαγγελικής πρότασης, η δικογραφία παραμένει υποχρεωτικά στη γραμματεία της εισαγγελίας για χρονικό διάστημα δέκα ημερών από την ειδοποίησή του, πριν από την πάροδο των οποίων η δικογραφία δεν εισάγεται στο συμβούλιο, ώστε η παραβίασή της επάγεται απόλυτη ακυρότητα, αφού η διάταξη αυτή (η οποία εφαρμόζεται και στη διαδικασία ενώπιον του Συμβουλίου Εφετών) θεσπίστηκε για την προστασία των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου.

¹³⁴ ΑΠ 592/2004, ΕλλΔνη 2004, σελ. 1553, ΕφΘεσ 342/2004, ΠοινΔικ 2005, σελ. 168, ΠλημΘεσ 3657/2003, ΠοινΔικ 2003, σελ. 637, ΠλημΘεσ 19831/2003, Αρμεν 2004, σελ. 1204, ΠλημΠειρ 5819/2002, ΠοινΔικ 2003, σελ. 48.

¹³⁵ Βλ. ΑΠ 461/2004, ΕλλΔνη 2004, σελ. 1553, ΑΠ 1695/1999, ΝοΒ 2000, σελ. 521, ΠλημΘεσ 53799/1999, ΠοινΔικ 2000, σελ. 261.

¹³⁶ Βλ. ΑΠ 185/2004, ΠοινΧρ ΝΔ' (2004), σελ. 41, ΑΠ 2415/2003, ΠοινΔικ 2004, σελ. 401, ΑΠ 1489/2002, ΠοινΧρ ΝΓ' (2003), σελ. 525, ΑΠ 371/1997, ΝοΒ 46 (1998), σελ. 93-94, ΑΠ 1496/1990, ΠοινΧρ ΜΑ' (1991), σελ. 661, ΑΠ 1261/1985, ΠοινΧρ ΛΣΤ' (1986), σελ. 261.

¹³⁷ *Αργυρίου Καρρά*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 1998, σελ. 556-557, *Νικολάου Ανδρονιάκη*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, σπ.π, ο οποίος κάνει λόγο περί μιας ιδιόρρυθμης ακυρότητας, η οποία - καίτοι καταρχάς σχετική - μπορεί να ληφθεί και αυτεπαγγέλτως υπόψη από το δικαστήριο, όχι κηρύσσοντας άκυρη την κλήτευση αλλά αναβάλλοντας τη συζήτηση, εάν κρίνει ότι από την ακυρότητα, μολονότι δεν προτάθηκε, είναι δυνατό να προκληθεί βλάβη στην υπεράσπιση του κατηγορουμένου (αρθρ. 174 παρ. 2 εδ. β' ΚΠΔ).

είναι απόλυτη διότι στερεί τον κατηγορούμενο από το θεμελιώδες υπερασπιστικό δικαίωμα γνώσης της κατηγορίας εναντίον του. Παράλληλα, βέβαια, δημιουργείται και σχετική ακυρότητα βάσει του αρθρ. 321 παρ. 4 ΚΠΔ, ως «ρητά απαγγελλόμενη» από τον νόμο (αρθρ. 170 παρ. 1 ΚΠΔ), αλλά όπως γίνεται δεκτό, σε περίπτωση που συντρέχει παράλληλα πρόκληση τόσο απόλυτη όσο και σχετική ακυρότητα θα πρέπει να υπερισχύσει η απόλυτη ακυρότητα, αφού παρέχει μεγαλύτερη δικονομική προστασία στον κατηγορούμενο.

Απόλυτη ακυρότητα δημιουργείται και στην περίπτωση που εισάγεται η υπόθεση στο ακροατήριο, χωρίς όμως να έχει επιδοθεί στον κατηγορούμενο το παραπεμπτικό βούλευμα, έστω και εάν του επιδόθηκε η κλήση προς εμφάνιση, ενόψει του ότι η μη επίδοση του παραπεμπτικού βουλεύματος, στο οποίο περιέχεται ο ακριβής καθορισμός της αποδιδόμενης πράξης, προσβάλλει το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου για την σε βάρος του κατηγορία και κατ' επέκταση το δικαίωμα υπερασπίσεώς του. Εάν, τώρα, η υπόθεση συζητείται στο ακροατήριο, χωρίς ακόμη το παραπεμπτικό βούλευμα να έχει καταστεί αμετάκλητο, τότε δεν συντρέχει απόλυτη ακυρότητα αλλά υπέρβαση εξουσίας, εφόσον η λειτουργική αρμοδιότητα του δικαστηρίου ανακύπτει μόλις καταστεί αμετάκλητο το βούλευμα, οπότε και γίνεται η κλήση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο.

Δεδομένης δε της ιδιαίτερης σημασίας της διάταξης του αρθρ. 325 ΚΠΔ για τη δυνατότητα προετοιμασίας της υπεράσπισης του κατηγορουμένου, η οποία προβλέπει την υποχρεωτική παραμονή των δικογραφιών και των πειστηρίων στο οικείο δικαστικό γραφείο από τη στιγμή που θα επιδοθεί στον κατηγορούμενο το κλητήριο θέσπισμα ή η κλήση προς εμφάνιση, η ενδεχόμενη παραβίασή της προκαλεί απόλυτη ακυρότητα. Αλλά και η τυχόν παραβίαση της διάταξης του αρθρ. 326 παρ. 1 ΚΠΔ (γνωστοποίηση μαρτύρων στον κατηγορούμενο) επιφέρει απόλυτη ακυρότητα¹³⁸.

Κατά την εφαρμογή της αυτόφωρης διαδικασίας για τα πταίσματα, η γραπτή ή έστω και προφορική διατύπωση της κατηγορίας και η άμεση ανακοίνωσή της στον κατηγορούμενο αποτελεί, όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, απαραίτητη θεσμική εγγύηση για την πληροφόρηση και υπεράσπισή του. Επομένως, ορθώς υποστηρίζεται ότι προκαλείται απόλυτη ακυρότητα από τη συνοπτική διατύπωση της κατηγορίας στον κατηγορούμενο. Επίσης και η παραβίαση των διατάξεων που επιβάλλουν την, πριν από την έναρξη της δίκης πλημμελήματος επ' αυτοφώρω, λεπτομερή

¹³⁸ *Αργυρίου Καρρά*, Επίτομη Ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οπ.π, σελ. 758-759.

γνωστοποίηση ή ανακοίνωση στον κατηγορούμενο των στοιχείων της κατηγορίας εναντίον του (αρθρ. 418 παρ. 1 ΚΠΔ) προκαλεί προδήλως απόλυτη ακυρότητα, αφού αφορά σε διατάξεις που καθορίζουν την υπεράσπιση του κατηγορουμένου και την άσκηση του δικαιώματος πληροφόρησής του¹³⁹.

Την ακυρότητα πράξεως της προπαρασκευαστικής διαδικασίας ο κατηγορούμενος πρέπει να προτείνει στο δικαστήριο από την εκφώνηση της υποθέσεως (τυπική έναρξη συζητήσεως) μέχρι την απαγγελία της κατηγορίας (ουσιαστική έναρξη συζητήσεως) διαφορετικά καλύπτεται (αρθρ. 174 παρ. 2 ΚΠΔ). Ωστόσο, το δικαστήριο μπορεί να αναβάλει τη συζήτηση, αν κρίνει ότι από την ακυρότητα, μολονότι δεν προτάθηκε, είναι δυνατόν να προκληθεί βλάβη στην υπεράσπιση του κατηγορουμένου. Επιπλέον, ο κατηγορούμενος μπορεί να προτείνει και την ακυρότητα των συναφών προγενεστέρων ή σύγχρονων πράξεων ή ακόμα και μεταγενεστέρων - εφόσον εξαρτώνται από την άκυρη πράξη – και περαιτέρω την επανάληψή τους, την οποία διατάσσει το δικαστήριο, εάν το κρίνει αναγκαίο και εφικτό (αρθρ. 175-176 ΚΠΔ).

Στο στάδιο, τώρα, της διαδικασίας στο ακροατήριο η μη απαγγελία της κατηγορίας από τον εισαγγελέα (αρθρ. 343, 403 παρ. 1 ΚΠΔ) προκαλεί απόλυτη ακυρότητα, η οποία όμως αφορά στην υποχρεωτική συμμετοχή του στη διαδικασία στο ακροατήριο¹⁴⁰ (αρθρ. 171 αριθμ. 1 στοιχ. β' ΚΠΔ). Ωστόσο, θα μπορούσε η εν λόγω ακυρότητα να θεμελιωθεί ως απόλυτη, επειδή παραβιάζεται διάταξη που καθορίζει την υπεράσπιση του κατηγορουμένου (αρθρ. 171 αριθμ. 1 στοιχ. δ'). Σύμφωνα με τη νομολογία¹⁴¹, η μη τήρηση των διατυπώσεων της παρ. 2 του αρθρ. 403 ΚΠΔ (π.χ. η παράλειψη του γραμματέα να διαβάσει το διατακτικό του παραπεμπτικού βουλεύματος) δεν προκαλεί ακυρότητα. Η θέση όμως αυτή της νομολογίας παραβλέπει τη σημασία του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου ακόμα και στην ακροαματική διαδικασία, ιδιαίτερα όσον αφορά την υποχρέωση του προέδρου να εξηγήσει με σαφήνεια στον κατηγορούμενο τις εναντίον του κατηγορίες (αρθρ. 403 παρ. 2 εδ. τελ. ΚΠΔ).

Η παρακώλυση δε του δικαιώματος του κατηγορουμένου να πληροφορηθεί την σε βάρος του κατηγορία σε γλώσσα την οποία εννοεί (αρθρ. 6 παρ. 3 περ.α' Ε.Σ.Δ.Α – αρθρ. 233 ΚΠΔ), ώστε να μπορέσει να υπερασπίσει αποτελεσματικά τον εαυτό του

¹³⁹ *Αργυρίου Καρρά*, Επίτομη Ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, οπ.π, σελ. 913.

¹⁴⁰ Βλ. ΑΠ 8/1981, ΠοινΧρ ΛΑ' (1981), σελ. 377.

¹⁴¹ Βλ. 1035/1985, ΠοινΧρ ΛΣΤ' (1986), σελ. 91.

συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα, η οποία όταν αφορά την προδικασία (μετάφραση κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανακρίσεως) εκτείνεται κατά το αρθρ. 175 εδ. α΄ ΚΠΔ και στο βούλευμα¹⁴². Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε στο οικείο κεφάλαιο, η από τον κατηγορούμενο έγκαιρη και ουσιαστική γνώση της κατηγορίας στο προδικαστικό στάδιο με τη βοήθεια διερμηνέα καθιστά απαράδεκτη την προβολή ένστασης ακυρότητας της επίδοσης κλητηρίου θεσπίσματος ή του παραπεμπτικού βουλεύματος, η οποία έγινε χωρίς επίσημη μετάφραση αυτών, υπό τη βασική προϋπόθεση όμως ότι η κατηγορία δεν υπέστη καμία μεταβολή¹⁴³.

Τέλος, σημειώνεται ότι εκτός από τη δυνατότητα του κατηγορουμένου να επιδιώξει αυτοτελώς την κήρυξη απόλυτης ακυρότητας από την παραβίαση των διατάξεων που καθορίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος πληροφόρησης και υπεράσπισής του, δικαιούται με ξεχωριστή αίτησή του στο δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο, και εφόσον η ακυρότητα δεν έχει καλυφθεί, να την προβάλει ως λόγο αναίρεσης τόσο του σχετικού βουλεύματος του δικαστικού συμβουλίου όσο και της σχετικής απόφασης του δικαστηρίου (αρθρ. 484 παρ. 1 περ. α΄ - αρθρ. 510 παρ. 1 περ. Α΄ ΚΠΔ).

¹⁴² Βλ. ΑΠ 1776/2000, Πράξη και Λόγος 2001, σελ. 5.

¹⁴³ Βλ. ΑΠ 185/2004, ΠοινΔικ 5/2004 (Έτος 7^ο), σελ. 628-629, ΑΠ 265/1986, ΕλλΔνη 27 (1986), σελ. 778.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Η εφαρμογή του δικαιώματος πληροφόρησης υπό το πρίσμα της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ και των ελληνικών δικαστηρίων

4.1. Κρίσιμα ζητήματα παραβίασης ή μη του δικαιώματος πληροφόρησης

4.1.1. Υποχρεωτική ή όχι η έγγραφη ανακοίνωση κατηγορίας στην προανάκριση;

Πρόβλημα με ιδιαίτερο θεωρητικό ενδιαφέρον και ευρύτατα βιωμένη πρακτική σημασία αποτελεί η στο πλαίσιο της προανάκρισης υφιστάμενη ή όχι υποχρέωση σύνταξης γραπτού κατηγορητηρίου. Το ερώτημα αυτό απασχολεί από δεκαετίες τη θεωρία και τη νομολογία, οριστική, ωστόσο, απάντηση δεν φαίνεται να απαντά έως σήμερα. Στη θεωρία κυριαρχεί η καταφατική εκδοχή¹⁴⁴, υποστήριξη, όμως, βρίσκει και η αντίστοιχη αποφατική¹⁴⁵. Η έκταση των δογματικών συνεπειών που συνεπάγεται η αποδοχή της μιας ή της άλλης άποψης, σε συνδυασμό με την ήδη εκδηλωμένη νομολογιακή διχογνωμία, επιβάλλει μία πιο διεξοδική εξέταση του θέματος σε επίπεδο κοινού κανονιστικού πλαισίου (ΚΠΔ) αλλά και σε επίπεδο κανόνων υπερκείμενης τυπικής ισχύος (Ε.Σ.Δ.Α).

Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον στο εσωτερικό δίκαιο, παρατηρεί κανείς ότι η διάταξη του αρθρ. 101 παρ. 1 ΚΠΔ επιτάσσει την έγγραφη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στον κατηγορούμενο με συνέπεια να μην τίθεται σε αμφιβολία – από τη θεωρία ή τη νομολογία – η αναγκαιότητα γραπτού κατηγορητηρίου στο πλαίσιο της κύριας ανάκρισης. Συγκεκριμένα, το ότι η ανακοίνωση του περιεχομένου της κατηγορίας πρέπει να γίνεται εγγράφως και δεν αρκεί η προφορική απαγγελία αυτής συνάγεται με σαφήνεια από: ι) πρώτον, από την επικεφαλίδα του αρθρ. 101 ΚΠΔ, όπου αναγράφεται η φράση «*Ανακοίνωση των εγγράφων της ανάκρισης*», ιι) δεύτερον, από τη διατύπωση του ιδίου άρθρου, κατά την οποία ο ανακριτής ανακοινώνει στον κατηγορούμενο το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανάκρισης ενώ ο τελευταίος δύναται με δικές του δαπάνες να λάβει αντίγραφα αυτών και ιιι) τρίτον, από την οικεία εισηγητική έκθεση (νόμου

¹⁴⁴ *Μαρί Δεργαζαριάν*, «Ε.Σ.Δ.Α και δίκαιη ποινική δίκη», Αρμ 2005, σελ. 1921-1922, *Αλέξανδρος Δημάκης*, «Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3 α' της Ε.Σ.Δ.Α.», ΠοινΛογ 2/2001, σελ. 649 επ., *Αργυρίου Καρρά*, «Η υποχρέωση έγγραφης και λεπτομερούς ανακοίνωσης της κατηγορίας στον κατηγορούμενο», ΠοινΧρ Ν' (2000), σελ. 673-674, του *ιδίου*, «Κριτική επισκόπηση της ποινικής δικονομικής νομολογίας του ΑΠ των ετών 1999-2000», ΠοινΧρ Ν' (2000), σελ. 261 επ., *Λάμπρου Μαργαρίτη*, Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2006, σελ. 8 επ., *Διονυσίου Σπινέλλη*, «Πορίσματα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», ΠοινΧρ ΜΗ' (1998), σελ. 14 επ.

¹⁴⁵ *Αθανάσιου Κονταζή*, «Υπάρχει υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου;», ΠοινΧρ ΝΔ' (2004), σελ. 476-477.

2408/1996), στην οποία εξηγείται η ανάγκη τροποποίησης της διάταξης αυτής με την επίκληση της κατοχύρωσης του δικαιώματος του κατηγορουμένου να λαμβάνει πλήρη γνώση όχι μόνο των εγγράφων της ανάκρισης αλλά και του κατηγορητηρίου¹⁴⁶. Ωστόσο, κατά την αντίθετη άποψη¹⁴⁷, υποχρέωση γραπτής διατύπωσης κατηγορίας στην κύρια ανάκριση δεν προκύπτει από καμία ρητή διάταξη του ΚΠΔ, ενώ το έγγραφο κατηγορητήριο είναι δημιούργημα της πρακτικής και μόνο στην κύρια ανάκριση, διότι, χωρίς αμφιβολία, η έγγραφη διατύπωση παρέχει μεγαλύτερη προστασία και περισσότερα εγγύα στον κατηγορούμενο.

Θεωρώντας ορθότερη την πρώτη άποψη λόγω της βασιμότητας των επιχειρημάτων της και με βάση τη διάταξη του αρθρ. 104 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ, έχω τη γνώμη ότι η υποχρέωση γραπτής ανακοίνωσης της κατηγορίας στον κατηγορούμενο στο πλαίσιο της προανάκρισης πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Την θέση άλλωστε αυτή ενισχύει και η έκθεση της Διευθύνσεως Επιστημονικών Μελετών της Βουλής σχετικά με την τροποποίηση του αρθρ. 101 ΚΠΔ, η οποία - όπως ήδη αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο - επεσήμανε χαρακτηριστικά ότι *«έτσι τίθεται τέρμα στη δυστυχώς διαδεδομένη πρακτική, κατά την οποία, ιδίως επί προανακρίσεως, ο κατηγορούμενος καλείται να απολογηθεί χωρίς να έχει υπ' όψη του διατυπωμένο κατηγορητήριο, πράγμα που είναι αντίθετο τόσο στις διατάξεις της ποινικής δικονομίας μας, όσο και στην Ε.Σ.Δ.Α»*.

Ενόψει των ανωτέρω είναι φανερό πως όχι μόνο δεν έχει οποιοδήποτε νομικό έρεισμα η εκδοχή ότι αρκεί η προφορική απαγγελία της κατηγορίας στον κατηγορούμενο από τον εξετάζοντα με απλή αναφορά της ουσιαστικής ποινικής διάταξης χωρίς παράλληλη έκθεση των πραγματικών περιστατικών, που συνιστούν την κατηγορούμενη αξιόποινη πράξη¹⁴⁸, αλλά έρχεται και σε ευθεία αντίθεση με τη διάταξη του αρθρ. 273 παρ. 2 ΚΠΔ, η οποία προβλέπει ότι ο ενεργών την εξέταση του κατηγορουμένου εκθέτει με πληρότητα και σαφήνεια την πράξη για την οποία κατηγορείται.

¹⁴⁶ Αργυρίου Καρρά, «Η υποχρέωση έγγραφης και λεπτομερούς ανακοίνωσης της κατηγορίας στον κατηγορούμενο», οπ.π, σελ. 673.

¹⁴⁷ Αθανάσιου Κονταζή, «Υπάρχει υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου;», οπ.π, σελ. 476, ΣυμβΠλημΑθ 1818/2001, ΠοινΛογ 2/2001, σελ. 236, ΣυμβΠλημΑθ 35797/2001, ΠοινΔικ 2001, σελ. 1258, ΣυμβΠλημΑθ 3196/1998, ΠοινΧρ Ν' (2000), σελ. 754, ΔιατΕισΕφΠειρ 44/2001, ΝοΒ 2001, σελ. 1670, ΔιατΕισΕφΑθ 87/2000, ΠοινΛογ 2/2001, σελ. 663.

¹⁴⁸ Βλ. ΑΠ (σε Συμβούλιο) 105/1998, ΠοινΧρ ΜΗ' (1998), σελ. 754-755, όπου έγινε δεκτό ότι δεν προκλήθηκε απόλυτη ακυρότητα, καθώς τηρήθηκε η διάταξη του αρθρ. 273 παρ. 2 ΚΠΔ, αφού εξηγήθηκαν στον κατηγορούμενο από τον προανακριτικό υπάλληλο (σύμφωνα με την έκθεση εξέτασης) όλα τα δικαιώματα του (αρθρ. 103 ΚΠΔ) και του απαγγέλθηκε προφορικά η δέουσα κατηγορία για παράβαση του αρθρ. 339 ΠΚ.

Προς την ορθή κατεύθυνση κινήθηκαν οι υπ' αριθμ. 21/2000 και 27/2000 αιτήσεις αναιρέσεως¹⁴⁹ κατά των με αριθμ. 1259/2000 και 1260/2000 αντίστοιχα βουλευμάτων του Αρείου Πάγου, στις οποίες υπογραμμίστηκε ότι η έγγραφη ανακοίνωση της κατηγορίας στην προανάκριση είναι εμμέσως υποχρεωτική διότι πρώτον, κατά το αρθρ. 241 ΚΠΔ η ανάκριση γίνεται πάντοτε εγγράφως και δεύτερον, δεν θα ήταν εκ των πραγμάτων εφικτός ο έλεγχος κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, δηλαδή η γνώση της κατηγορίας και συνακόλουθα η μη παρακώλυσή του στην προετοιμασία της υπεράσπισής του. Προστέθηκε δε ότι η «γυμνή» φράση «του απαγγέλθηκε η κατηγορία» δεν ισοδυναμεί με την υποχρέωση να εκτίθεται με σαφήνεια και πληρότητα η πράξη για την οποία κατηγορήθηκε ο αναιρεσίων. Βέβαια, η έλλειψη οποιασδήποτε αναφοράς των εν λόγω βουλευμάτων στο γράμμα της διάταξης του αρθρ. 101 παρ. 1 ΚΠΔ είναι χαρακτηριστική. Αξίζει να αναφερθεί στο σημείο αυτό και η υπ' αριθμ. 2718/1999 εγκύκλιος του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου (Β.Παπαδαμάκη)¹⁵⁰, ο οποίος επεσήμανε ότι οι προανακριτικοί υπάλληλοι επί αστυνομικής προανάκρισης «θα αναγράφουν με σαφήνεια ολόκληρο το περιεχόμενο της κατηγορίας επί της οποίας καλείται να απολογηθεί ο κατηγορούμενος, δηλαδή οφείλουν να διατυπώνουν γραπτώς και με σαφήνεια ολόκληρο το περιεχόμενο της κατηγορίας».

Στην πράξη, όμως, διερωτάται κανείς γιατί οι Εισαγγελείς και τα Συμβούλια των Πλημμελειοδικών αλλά και οι ανακριτικοί υπάλληλοι αρνούνται να εφαρμόσουν το αρθρ. 101 παρ. 1 ΚΠΔ στην προανάκριση. Εύλογη προβάλλει η σκέψη ότι η έλλειψη έγγραφης ανακοίνωσης της κατηγορίας στο πλαίσιο της προανάκρισης οφείλεται απλώς σε πρακτικής φύσεως δυσχέρειες¹⁵¹. Στην τακτική ανάκριση το κατηγορητήριο συντάσσεται από τον αρμόδιο ανακριτή, αφού εξετασθούν οι μάρτυρες κατηγορίας και διαμορφώσει ο ίδιος γνώμη επί της υποθέσεως. Η προανάκριση, όμως, κατά κανόνα δεν διενεργείται από τον ίδιο τον εισαγγελέα αλλά από τους γενικούς και ειδικούς ανακριτικούς υπαλλήλους, στους οποίους διαβιβάζεται η δικογραφία για το σκοπό αυτό. Για να συνταχθεί, επομένως, το

¹⁴⁹ Βλ. Έκθεση Αναίρεσεως 21/2000 (Αντεισαγγελέα Β. Παπαδαμάκη), ΠοινΧρ Ν' (2000), σελ. 674, Έκθεση Αναίρεσεως 27/2000 (Αντεισαγγελέα Στ. Κουτελιδάκη), ΠοινΛογ 2/2001, σελ. 665.

¹⁵⁰ Βλ. Υπερ/2000, σελ. 384.

¹⁵¹ Όπως αυτό διαφαίνεται στο βούλευμα ΣυμβΠλημΑθ 1112/1999, (υποσημ. 107 σε Αλ. Δημάκη, οπ.π., σελ. 690), όπου σημειώθηκε ότι «Ως εκ της φύσεως της προανάκρισης που αποσκοπεί στη διαπίστωση τέλεσης κάποιας αξιόποινης πράξης με συνοπτικό, ευέλικτο και ταχύτατο τρόπο, ο προανακριτικός υπάλληλος δεν υποχρεούται σε σύνταξη και απαγγελία κατηγορητηρίου κατά τα κρατούντα στην κύρια ανάκριση. Διαφορετική άποψη θα οδηγούσε σε πλήρη αδιέξοδο την προανάκριση».

κατηγορητήριο μετά την εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας θα έπρεπε να επιστρέψει η δικογραφία στον εισαγγελέα¹⁵², μετά δε από τη σύνταξή του να διαβιβασθεί εκ νέου στον ανακριτικό υπάλληλο για την απαγγελία της κατηγορίας και τη λήψη απολογίας του κατηγορουμένου, γεγονός το οποίο θα συνεπαγόταν μεγάλη απώλεια χρόνου. Παράλληλα, τούτο θα οδηγούσε και σε επιβάρυνση του εισαγγελέα, ο οποίος θα έπρεπε να ασχοληθεί αυτοπροσώπως με τη σύνταξη του κατηγορητηρίου ήδη κατά το προανακριτικό στάδιο, το οποίο βέβαια θα απαιτούσε αντίστοιχη μελέτη της δικογραφίας¹⁵³.

Συνεπώς η ύπαρξη πολλών και σημαντικών πρακτικών δυσχερειών για τους εισαγγελείς που χειρίζονται τις προανακριτικές δικογραφίες είναι γεγονός αδιαμφισβήτητο. Όμως σε καμία περίπτωση δεν αρκούν οι δυσχέρειες αυτές για να καταργηθούν ουσιαστικά διατάξεις νόμου και μάλιστα διατάξεις, οι οποίες κατοχυρώνουν υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου.

Στη συνέχεια και ενόψει των ανωτέρω πρέπει να διερευνηθεί κατά πόσο η μη έγγραφη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στον κατηγορούμενο στο πλαίσιο της προανάκρισης συνιστά παραβίαση της Ε.Σ.Δ.Α και πιο συγκεκριμένα του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' αυτής. Εν προκειμένω τα πράγματα μοιάζουν καταρχάς να είναι σαφή, διότι τόσο η Επιτροπή όσο και το Δικαστήριο¹⁵⁴, κατά πάγια νομολογία, υιοθετούν την άποψη ότι η πληροφόρηση του κατηγορουμένου για τη φύση και τον λόγο της εις βάρος του κατηγορίας δεν απαιτείται να γίνει γραπτώς καθώς το αρθρ. 6 παρ. 3 παρ. α' της Ε.Σ.Δ.Α δεν θεσπίζει ειδικές τυπικές προϋποθέσεις σε σχέση με τον τρόπο της εν λόγω πληροφόρησης. Την ίδια άποψη ακολουθεί το ΕυρΔΔΑ και σε σχέση με την παρεμφερή διάταξη του αρθρ. 5 παρ. 2 της Ε.Σ.Δ.Α, όπου γίνεται δεκτό ότι δεν απαιτείται να γνωστοποιούνται γραπτώς στον κατηγορούμενο οι λόγοι της

¹⁵² «Κατηγορούσα αρχή» κατά το δικονομικό μας σύστημα είναι ο εισαγγελέας κάθε δικαστηρίου (αρθρ. 27 παρ. 3 ΚΠΔ), ο οποίος άλλωστε είναι αρμόδιος για τη σύνταξη του κλητηρίου θεσπίσματος. Μπορεί μεν η προανάκριση να ενεργείται από ανακριτικό υπάλληλο, πλην όμως τη διεύθυνση της προανάκρισης έχει ο εισαγγελέας (αρθρ. 33 παρ. 1 ΚΠΔ), ο οποίος είναι ο μόνος αρμόδιος να συντάξει το κατηγορητήριο στην προανάκριση, με εξαίρεση την αστυνομική προανάκριση, όπου, λόγω του κατεπείγοντος, το κατηγορητήριο θα πρέπει αναγκαστικά να συνταχθεί από τον ενεργούντα αυτή προανακριτικό υπάλληλο. Άλλωστε, δεν πρέπει να λησμονείται ότι πολύ συχνά οι ειδικοί ανακριτικοί υπάλληλοι στερούνται ακόμη και στοιχειωδών νομικών γνώσεων και ως εκ τούτου δεν είναι σε θέση να συντάξουν ένα κατηγορητήριο.

¹⁵³ *Αλέξανδρου Δημάκη*, «Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3 α' της Ε.Σ.Δ.Α», οπ.π, σελ. 690.

¹⁵⁴ Βλ. απόφαση Kamasinski κατά Αυστρίας της 19.12.1989, παρ. 78, απόφαση Pelissier και Sassi κατά Γαλλίας της 25.3.1999, παρ. 53.

συλλήψεώς του και η εναντίον του κατηγορία, αλλά ότι αρκεί μία γενική πληροφόρησή του ως προς αυτά¹⁵⁵.

Από την άλλη πλευρά, όμως, το Δικαστήριο δεν παραλείπει να τονίσει την κεφαλαιώδη σημασία που έχει για τον κατηγορούμενο η γνώση του κατηγορητηρίου, το οποίο παίζει ένα καίριο ρόλο στην ποινική δίκη, δεδομένου ότι με αυτό ο κατηγορούμενος πληροφορείται επίσημα για την πραγματική και νομική βάση των σε βάρος του κατηγοριών¹⁵⁶. Αξίζει στον παρόν σημείο να τονισθεί μία πάγια παραδοχή του ΕυρΔΔΑ: «η Σύμβαση αποσκοπεί στο να εγγυηθεί δικαιώματα τα οποία δεν είναι θεωρητικά ή φανταστικά αλλά πρακτικά και αποτελεσματικά»¹⁵⁷. Αυτό σημαίνει ότι μόνο η πρόβλεψη ενός δικαιώματος στο νόμο δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις της Σύμβασης, εφόσον το δικαίωμα αυτό στην πραγματικότητα δεν μπορεί να ασκηθεί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί εν προκειμένω η μη εφαρμογή της διάταξης του αρθρ. 101 παρ. 1 ΚΠΔ στην προανάκριση.

Συμπερασματικά μπορεί να ειπωθεί ότι η γραπτή ανακοίνωση της κατηγορίας στο πλαίσιο της προανάκρισης δεν επιτάσσεται μεν από την Ε.Σ.Δ.Α, επιπλέον δε, όπως έχει ήδη σημειωθεί, η παραβίαση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου δεν εξετάζεται αυτοτελώς από το Δικαστήριο αλλά πάντοτε σε συνδυασμό με την παραβίαση της αρχής της δίκαιης δίκης. Όπως άλλωστε είναι γνωστό, η Σύμβαση καθιερώνει μόνο ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δεν εμποδίζει τα εθνικά δίκαια να λαμβάνουν μέτρα ακόμη ευρύτερης προστασίας (αρθρ. 53 Ε.Σ.Δ.Α). Συνεπώς, σύμφωνα και με την τελευταία αυτή διάταξη της Ε.Σ.Δ.Α από τις ρυθμίσεις της Σύμβασης δεν είναι δυνατόν να συναχθεί ερμηνευτικό επιχείρημα, το οποίο τείνει στον περιορισμό αναγνωρισμένων από το εθνικό δίκαιο δικαιωμάτων. Αναμφισβήτητα, οι απαιτήσεις της εσωτερικής μας νομοθεσίας είναι ως προς το υπό κρίση ζήτημα πολύ υψηλότερες από τις αντίστοιχες της Σύμβασης¹⁵⁸. Βέβαια, η μη εφαρμογή στην πράξη της υποχρέωσης της εισαγγελικής αρχής για σύνταξη γραπτού κατηγορητηρίου και του αντίστοιχου δικαιώματος του κατηγορουμένου να πληροφορηθεί εγγράφως την εναντίον του κατηγορία δεν συνάδει με το πνεύμα των ως άνω απαιτήσεων.

¹⁵⁵ Διονυσίου Σπινέλλη, «Πορίσματα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», οπ.π, σελ. 9.

¹⁵⁶ Βλ. απόφαση Kamasinski κατά Αυστρίας, οπ.π, παρ. 79, απόφαση Pelissier και Sassi κατά Γαλλίας, οπ.π, παρ. 51, απόφαση Matocchia κατά Ιταλίας της 25.7.2000, παρ. 61.

¹⁵⁷ Βλ. απόφαση Artico κατά Ιταλίας της 13.5.1980, παρ. 33.

¹⁵⁸ Λάμπρου Μαργαρίτη, Εμβάθυνση στη Ποινική Δικονομία, οπ.π, σελ. 17.

4.1.2. Περάτωση προανάκρισης χωρίς προηγούμενη απολογία κατηγορουμένου

Το ερώτημα, εάν για την περάτωση της προανακρίσεως είναι αναγκαία ή όχι η λήψη της απολογίας του κατηγορουμένου, έχει συχνά απασχολήσει τη θεωρία και τη νομολογία. Σύμφωνα με τη νομολογία, ο συνοπτικός, ευέλικτος και ταχύτατος χαρακτήρας της προανάκρισης (αρθρ. 245 παρ. 1 ΚΠΔ) και το γεγονός ότι αφορά σε πλημμελήματα δικαιολογούν τη διαφοροποίησή της από την κύρια ανάκριση (αρθρ. 270 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ) και τη νόμιμη περάτωσή της χωρίς την απολογία του κατηγορουμένου. Ενώ δηλαδή η μη κλήση του κατηγορουμένου για λήψη της απολογίας του καθώς και η μη άσκηση των δικαιωμάτων των άρθρων 100-103 ΚΠΔ επιφέρει απόλυτη ακυρότητα στην κύρια ανάκριση (αρθρ. 171 παρ. 1 αριθμ. δ' ΚΠΔ), δεν συμβαίνει το ίδιο και επί προανακρίσεως¹⁵⁹.

Στη νομολογία έχει κριθεί ότι η πρακτική αυτή στο στάδιο της προανάκρισης δεν έρχεται σε αντίθεση με το προβλεπόμενο στο αρθρ. 20 παρ. 1 Συντάγματος δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου, εφόσον σε κάθε περίπτωση εξασφαλίζεται το δικαίωμα του τελευταίου είτε να προσφύγει κατά του κλητηρίου θεσπίσματος που τον παραπέμπει στο ακροατήριο (αρθρ. 322 ΚΠΔ) είτε να ασκήσει τα ένδικα μέσα κατά του παραπεμπτικού βουλεύματος. Κατά την ίδια θέση, η μη λήψη απολογίας στην προανάκριση δεν αντίκειται ούτε στις δικονομικές εγγυήσεις του κατηγορουμένου, όπως αυτές κατοχυρώνονται στο αρθρ. 6 παρ. 3 Ε.Σ.Δ.Α, διότι έχει τη δυνατότητα να ακουσθεί και να αμυνθεί πλήρως κατά την ακροαματική διαδικασία, πρωτόδικη και εφετειακή, και επομένως τυγχάνει μίας δίκαιη δίκης κατά την έννοια του αρθρ. 6 παρ. 1 Ε.Σ.Δ.Α¹⁶⁰.

Σαφώς ορθότερη εμφανίζεται η αντίθετη άποψη¹⁶¹, κατά την οποία στο πλαίσιο της προανάκρισης η λήψη της απολογίας του κατηγορουμένου εμφανίζεται ως αυτονόητη διαδικαστική πράξη. Κι αυτό διότι μόνο με την αποδοχή της συλλογιστικής αυτής αποκρυπτογραφείται το νόημα της επίμαχης παραπομπής που επιχειρεί το αρθρ. 104 ΚΠΔ στα αρθρ. 100 παρ. 1, 2, 4, 101, 102 και 103 ΚΠΔ, αφού τα άρθρα αυτά προϋποθέτουν λειτουργικά την αναγνώριση του δικαιώματος της

¹⁵⁹ Βλ. ΣυμβΑΠ 1260/2000, ΕλλΔικ 2000, σελ. 1465, ΔιατΕισΕφΘεσ 48/2000 (με παρατηρήσεις Λάμπρου Μαργαρίτη), Υπερ/2000, σελ. 895, ΣυμβΕφΘεσ 659/1999, Αρμ 1999, σελ. 1467, ΣυμβΠλημΑθ 1112/1997, ΠοινΧρ ΜΖ' (1997), σελ. 579, ΔιατΕισΕφΑΘ 66/1992, ΠοινΧρ ΜΕ' (1995), σελ. 1480, ΣυμβΠλημΘεσ 122/1990 (με παρατηρήσεις Γρηγορίου Καλφάλη), Υπερ/1991, σελ. 225, όπου γίνεται δεκτό ότι για την νόμιμη περάτωση της προανάκρισης δεν είναι δικονομικά αναγκαία η προγενέστερη λήψη της απολογίας του κατηγορουμένου.

¹⁶⁰ Βλ. ΣυμβΠλημΑθ 811/2001 (με παρατηρήσεις Αικατερίνης Σγουρίδου), ΕΕΕυρΔ 2:2001, σελ. 473.

¹⁶¹ Λάμπρου Μαργαρίτη, «Παρατηρήσεις στη ΔιατΕισΕφΘεσ 48/2000», οπ.π, σελ. 896.

απολογίας. Διαφορετικά πώς θα μπορούσε να εξηγηθεί πειστικά αλλά και ταυτόχρονα να ικανοποιηθεί το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην ανακοίνωση των εγγράφων της δικογραφίας ή στην παροχή σαρανταοκτάωρης προθεσμίας για απολογία, εάν δεν του δοθεί τελικώς η δυνατότητα να απολογηθεί; Εξάλλου, η υποχρεωτικότητα της απολογίας ακόμη και στο πλαίσιο της αστυνομικής προανάκρισης είναι δεδομένη, κατά ρητή νομοθετική επιταγή (αρθρ. 105 ΚΠΔ). Υπέρ της αποδοχής της θέσης αυτής συνηγορεί και το γεγονός ότι αντικείμενο της προανάκρισης μπορεί να αποτελέσουν και αποδεικτικά δυσδιάγνωστες υποθέσεις, όπου ο συνοπτικός χαρακτήρας δεν είναι δυνατό να αναιρεί εκ των πραγμάτων το ουσιώδες δικαίωμα του κατηγορουμένου αφενός να πληροφορηθεί αφετέρου να αντικρούσει το κρίσιμο αποδεικτικό υλικό που έχει συγκεντρωθεί κατά το στάδιο αυτό¹⁶².

Πάντως, θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι η εθνική δικονομική ρύθμιση που επιτρέπει την ολοκλήρωση της προανάκρισης χωρίς την κλήση του κατηγορουμένου προς απολογία δεν αντίκειται καταρχάς ούτε στο γράμμα του αρθρ. 6 της Ε.Σ.Δ.Α ούτε στη νομολογία του ΕυρΔΔΑ. Αφενός, διότι το Συμβαλλόμενο κράτος διαθέτει ικανό περιθώριο εκτίμησης για τη θέσπιση της εθνικής του νομοθεσίας, αφετέρου διότι παραβίαση εν προκειμένω της διάταξης του αρθρ. 6 παρ. 3 εδ. α' ΚΠΔ στοιχειοθετείται, όπως έχει ήδη επισημανθεί, μόνο εφόσον ο εκάστοτε προσφεύγων τεκμηριώσει με επιτυχία τον ισχυρισμό, ότι η μη λήψη προανακριτικής απολογίας δεν εξισορροπείται από την μετέπειτα ακροαματική διαδικασία και άρα ότι η δίκη δεν υπήρξε δίκαιη στο σύνολό της κατά την έννοια της Σύμβασης¹⁶³.

Ωστόσο, τα επιχειρήματα που τάσσονται υπέρ της αδήριτης αναγκαιότητας της περάτωσης της προανάκρισης με την προγενέστερη λήψη της απολογίας του κατηγορουμένου είναι αδιαμφισβήτητα, με βασικότερο εξ' αυτών το ότι η αρχή της επιταχύνσεως της ποινικής δίκης, η οποία φαίνεται να πρυτανεύει στο στάδιο της προανάκρισης, βρίσκει το όριό της στη μη διακινδύνευση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, ανάμεσα στα οποία βρίσκεται και το δικαίωμα πληροφόρησής του για την σε βάρος του κατηγορία.

¹⁶² Γρηγορίου Καλφάλη, «Παρατηρήσεις στο ΣυμβΠλημΘεσ 122/1990», οπ.π., σελ. 227.

¹⁶³ Αικατερίνη Σγουρίδου, «Παρατηρήσεις στο ΣυμβΠλημΑθ 811/2001», σελ. οπ.π., σελ. 478.

4.1.3. Επίδοση αντιγράφου ή αποσπάσματος της καταδικαστικής απόφασης στον ερήμην καταδικασθέντα κατηγορούμενο

Ένα από τα σοβαρότερα, σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, ζητήματα που ανέκυψε με ιδιαίτερη οξύτητα τα τελευταία χρόνια στο χώρο του ποινικού δικονομικού δικαίου είναι εκείνο της εγκυρότητας ή μη της επίδοσης στο (ερήμην δικασθέντα) κατηγορούμενο αποσπάσματος και όχι πλήρους αντιγράφου της καταδικαστικής απόφασης. Το εν λόγω ζήτημα συνδέεται άμεσα με το δικαίωμα του κατηγορούμενου που καταδικάστηκε ερήμην να πληροφορηθεί με λεπτομέρεια την ποινική σε βάρος του κατηγορία, ώστε να ασκήσει παραδεκτά το δικαίωμά του στα ένδικα μέσα.

Από την πλευρά της νομολογίας, το ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο επέμενε σταθερά μέχρι το 2002 στην άποψη ότι δεν λογίζεται ως νόμιμη η επίδοση στον ερήμην καταδικασθέντα κατηγορούμενο της καταδικαστικής απόφασης του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, εφόσον του επιδόθηκε όχι πλήρες αντίγραφο αλλά απλό απόσπασμα αυτής¹⁶⁴. Μία τέτοια επίδοση στερεί ουσιαστικά από τον κατηγορούμενο τη δυνατότητα να προβάλει με την έκθεση του ενδίκου μέσου τους υπερασπιστικούς του ισχυρισμούς. Κι αυτό διότι, ο καταδικασθείς κατηγορούμενος, παρά το γεγονός ότι δικαιούται να λάβει γνώση όλων εκείνων των πράξεων και συζητήσεων που έλαβαν χώρα κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ώστε βάσει αυτών να προβεί στην άσκηση του ενδίκου μέσου (οι λόγοι του οποίου αναφέρονται και στο αιτιολογικό της απόφασης καθώς και στο ληφθέν υπόψη αποδεικτικό υλικό), εκ των πραγμάτων δεν είναι σε θέση να γνωρίζει τα παραπάνω στοιχεία από την επίδοση αποσπάσματος της καταδικαστικής απόφασης, το οποίο περιλαμβάνει μόνο το διατακτικό με την κρίση του δικαστηρίου περί ενοχής και την επιβληθείσα ποινή. Κατ' επέκταση, η άκυρη αυτή επίδοση δεν καθιστά εφικτή την έναρξη προθεσμίας ασκήσεως του ενδίκου μέσου, το οποίο όποτε κι αν ασκηθεί θα πρέπει να θεωρηθεί παραδεκτό ως εμπρόθεσμο. Τούτο γινόταν δεκτό τόσο για την περίπτωση της αναιρέσεως¹⁶⁵ όσο και της εφέσεως¹⁶⁶ κατά αποφάσεως.

¹⁶⁴ Λάμπρου Μαργαρίτη, Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία, ο.π.π, σελ. 23.

¹⁶⁵ Βλ. ΑΠ 2032/2001, ΠοινΔικ 2002, σελ. 461, ΑΠ 2019/2001, ΠοινΔικ 2002, σελ. 471, ΑΠ 1944/2001, ΠοινΔικ 2002, σελ. 448, ΑΠ 1815/2001, ΠοινΔικ 2002, σελ. 341, ΑΠ 739/2001, ΠοινΔικ 2001, σελ. 977, ΑΠ 514/2001, ΠοινΔικ 2001, σελ. 946, ΑΠ 219/2001, ΠοινΔικ 2001, σελ. 924, ΑΠ 1605/2000, ΠοινΧρ ΝΑ' (2001), σελ. 700, ΑΠ 1403/2000, ΠοινΔικ 2001, σελ. 304, ΑΠ 1399/2000, ΠοινΧρ ΝΑ' (2001), σελ. 524, ΑΠ 1275/2000, ΠοινΔικ 2001, σελ. 212, ΣυμβΑΠ 1225/2000, ΠοινΔικ 2001, σελ. 20 (με παρατηρήσεις Δ. Ζημιανίτη), όπου γινόταν δεκτό ότι «για να είναι νόμιμη η επίδοση της απόφασης, η οποία εκδόθηκε ερήμην του δικαιούμενου στην άσκηση ενδίκου μέσου της αναιρέσεως,

Ωστόσο, στην πράξη τα δικαστήρια της ουσίας, όντας ενήμερα της κατάστασης που επικρατούσε (επίδοση, σχεδόν πάντοτε, αποσπάσματος) και επηρεαζόμενα από τις αθέμιτες μεθοδεύσεις πολλών ερήμην καταδικασθέντων κατηγορουμένων (αναμονή της διαδρομής του χρόνου παραγραφής του αξιοποίνου και άσκηση παραδεκτώς του ενδίκου μέσου, λόγω μη έναρξης της σχετικής προθεσμίας εξαιτίας της ακυρότητας της επιδόσεως, με συνέπεια την έκδοση αποφάσεως που παύει οριστικά την ποινική δίωξη) παρέκαμπταν (εκ πλαγίου) την ανωτέρω νομολογία του Αρείου Πάγου. Ειδικότερα, άλλοτε επικαλούνταν το (ψευδές κατά περιεχόμενο αλλά μη προσβαλλόμενο για πλαστότητα) αποδεικτικό επίδοσης, όπου κατά κανόνα γινόταν λόγος για επίδοση αντιγράφου και όχι αποσπάσματος, κι άλλοτε αναζητούσαν διαφορετικό λόγο που να δικαιολογεί το εμπρόθεσμο του ασκηθέντος ενδίκου μέσου. Τελικά, όμως, υιοθέτησαν τις νομολογιακές παραδοχές του Αρείου Πάγου¹⁶⁷.

Παρόλα αυτά, το προοδευτικά διαμορφωθέν «κατασκευάσμα» του Αρείου Πάγου γκρεμίστηκε από τον ίδιο, πριν καταφέρει να γίνει καθολική νομική συνείδηση. Τελικά το ζήτημα με τις με αριθμό 62/2002 και 67/2002 αποφάσεις του Τμήματος του Αρείου Πάγου παραπέμφθηκε, λόγω διαφοράς μιας ψήφου, στην Τακτική Ολομέλεια, όπου η τελευταία με τις με αριθμ. 3/2002 και 4/2002 αποφάσεις έκρινε ότι, για την έναρξη της προθεσμίας εφέσεως και αναιρέσεως αντίστοιχα, είναι αρκετή η επίδοση αποσπάσματος της ερήμην καταδικαστικής απόφασης. Την εκδοχή αυτή έκτοτε ακολουθεί σταθερά η νομολογία¹⁶⁸.

Αναμφισβήτητα είναι ορθότερη η χρονικά προηγούμενη νομολογιακή κατεύθυνση που αξιώνει επίδοση στον ερήμην καταδικασθέντα κατηγορούμενο πλήρους αντιγράφου της απόφασης. Αν και η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου έκρινε με πανομοιότυπη φρασεολογία και στις δύο ως άνω αποφάσεις ότι «η ερμηνευτική

απαιτείται, εκτός των άλλων, να επιδοθεί προς αυτόν πλήρες αντίγραφο αυτής και όχι μόνο απόσπασμά της, που να περιέχει το διατακτικό της».

¹⁶⁶ ΑΠ 2055/2001, ΠοινΔικ 2002, σελ. 465, ΑΠ 1248/2001, ΠοινΛογ 2001, σελ. 1470, ΑΠ 770/2001, ΠοινΔικ 2001, σελ. 980, ΑΠ 717/2001, ΠοινΔικ 2001, σελ. 974, ΑΠ 682/2001, ΠοινΔικ 2001, σελ. 970, ΑΠ 1055/2000, ΠοινΔικ 2001, σελ. 19 (με παρατηρήσεις Δ. Ζημιανίτη), όπου κρίθηκε ότι «Η άσκηση του ενδίκου μέσου της εφέσεως κατά καταδικαστικής απόφασης πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, που εκδόθηκε με απόντα τον κατηγορούμενο, τότε μόνο είναι εκπρόθεσμη, όταν επιδόθηκε εγκύρως η απόφαση και παρήλθε άπρακτη η οριζόμενη στο νόμο προθεσμία, που αρχίζει (αρθρ. 166 παρ. 2 ΚΠΔ) από την επόμενη της επίδοσης πλήρους αντιγράφου της απόφασης».

¹⁶⁷ Λάμπρου Μαργαρίτη, «Το απόσπασμα φτάνει – Το αντίγραφο περισεύει; Σκοπιμότητα ή νομιμότητα;», ΠοινΔικ 2002, σελ. 408.

¹⁶⁸ Βλ. ΑΠ 2350/2004, ΠοινΔικ 2005, σελ. 522, ΑΠ 2331/2004, ΠοινΔικ 2005, σελ. 520, ΑΠ 2314/2004, ΠοινΔικ 2005, σελ. 516, ΑΠ 1491/2002, ΠοινΔικ 2003, σελ. 211, ΑΠ 1160/2002, ΠοινΔικ 2002, σελ. 1331.

εκδοχή της επίδοσης αποσπάσματος δεν προσκρούει ούτε σε συνταγματική, ούτε σε άλλη διασφαλιστική των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου διάταξη, ούτε στις θεσπιζόμενες με το άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α αρχές της δίκαιης δίκης, αφού ο κατηγορούμενος δεν εμποδίζεται στην πρόσβαση στο δικαστήριο, ούτε στερείται του αναγκαίου χρόνου και ευκολιών για την προετοιμασία και την άσκηση του ενδίκου μέσου και για την εν γένει υπεράσπισή του»¹⁶⁹, η επίδοση στον ερήμην καταδικασθέντα αποσπάσματος της πρωτοβάθμιας απόφασης συνιστά παραβίαση των διατάξεων του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' και β' της Ε.Σ.Δ.Α (δικαίωμα πληροφόρησης και υπεράσπισης αντίστοιχα του κατηγορουμένου) καθώς και του αρθρ. 2 παρ. 1 του έβδομου Πρωτοκόλλου της Ε.Σ.Δ.Α (δικαίωμα επανεξέτασης από ανώτερο δικαστήριο της καταδικαστικής απόφασης).

Συγκεκριμένα, το δικαίωμα του κατηγορουμένου να πληροφορηθεί έγκαιρα και λεπτομερώς την ποινική σε βάρος του κατηγορία περιορίζεται -με την επίδοση σ' αυτόν απλού αποσπάσματος- μόνο στο αποτέλεσμα της πρωτοβάθμιας κρίσης (κρίση περί την ενοχή και την ποινή), που μόνο όμως αυτό δεν αρκεί ώστε να ασκηθεί παραδεκτώς το δικαίωμα ενδίκων μέσων. Άλλωστε, ο ερήμην καταδικασθείς κατηγορούμενος είναι εκ των πραγμάτων σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση δεδομένου ότι δεν παρέστη στην επ' ακροατηρίου συζήτηση ώστε να είναι σε θέση να γνωρίζει τα όσα έλαβαν χώρα κατά την ερήμην του διεξαχθείσα δίκη. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα το συχνό φαινόμενο της αόριστης και γενικόλογης αναφοράς στην έκθεση άσκησης της εφέσεως, της αναφοράς σε «πλημμελή εκτίμηση από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο των αποδεικτικών μέσων», χωρίς καμία περαιτέρω εξειδίκευση της επικαλούμενης πλημμέλειας. Ο κίνδυνος δε απορρίψεως του ενδίκου μέσου ως απαράδεκτου είναι άμεσα ορατός¹⁷⁰.

Μία τέτοια, όμως, απόρριψη παραβλέπει τις δικονομικές εγγυήσεις της δίκαιης δίκης, στο βαθμό που αποτελεί συνέπεια πολιτικής του Κράτους ασυμβίβαστη προς την επιμέλεια την οποία οφείλει το τελευταίο να επιδεικνύει, ώστε να εξασφαλίζει την πραγματική άσκηση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, που εγγυάται το άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α. Επιπλέον, η αδυναμία του ερήμην καταδικασθέντα να λάβει έγκαιρα γνώση της κατ' αυτού «ποινικής υποθέσεως» λόγω του ότι δεν του επιδόθηκε πλήρες αντίγραφο της πρωτοβάθμιας απόφασης, έρχεται σε αντίθεση και

¹⁶⁹ Βλ. ΠοινΧρ ΝΒ' (2002), σελ. 695.

¹⁷⁰ Δημήτριος Ζημιανίτης, Παρατηρήσεις παρά πόδας στις αποφάσεις ΑΠ 1055/2000 και ΣυμβΑΠ 1225/2000, ΠοινΔικ 1/20001, σελ. 21.

προς την επιταγή του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α, κατά την οποία πρέπει να διατίθενται στον κατηγορούμενο οι «αναγκαίες ευκολίες» για την προετοιμασία της υπεράσπισής του.

Παρότι το ΕυρΔΔΑ έχει καταρχάς δεχθεί ότι η εφαρμογή στην κατ' έφεση δίκη και την αναιρετική δίκη των δικονομικών εγγυήσεων του κατηγορουμένου, όπως αυτές ορίζονται στο αρθρ. 6 παρ. 3 Ε.Σ.Δ.Α, εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε διαδικασίας¹⁷¹, είχε την ευκαιρία να υπογραμμίσει με άλλες αποφάσεις του¹⁷² ότι μέσω της άσκησης ενδίκου μέσου παρέχεται για τελευταία φορά η δυνατότητα διερεύνησης της υπόθεσης τόσο ως προς τα πραγματικά περιστατικά όσο και ως προς τα νομικά ζητήματα.

Τέλος, θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι με την επίδοση απλού αποσπάσματος παραβιάζεται, εκτός από το δικαίωμα πληροφόρησης και υπερασπίσεως του ερήμην καταδικασθέντα κατηγορούμενου, και το δικαίωμά του στην παροχή ένδικης προστασίας από ανώτερο, πλέον πολυάριθμο και -κατά τεκμήριο- έμπειρο δικαιοδοτικό όργανο. Και αυτό διότι η άσκηση ενδίκου μέσου, χωρίς έκθεση με τρόπο σαφή και ορισμένο των λόγων που δικαιολογούν την εκ νέου κρίση της υπόθεσης, συνεπάγεται αφενός την απόρριψή του ως απαράδεκτου αφετέρου τη στέρηση της δυνατότητας από τον καταδικασθέντα κατηγορούμενο να επιτύχει με την προβολή σαφών, ορισμένων και κλονιστικών της ποινικής κατηγορίας επιχειρημάτων την ανατροπή της απόφασης που εκδόθηκε σε βάρος του. Άλλωστε, η σημασία που αποδίδει το σύγχρονο κράτος δικαίου στην εξασφάλιση του δικαιώματος επανεξέτασης της ποινικής υπόθεσης από ανώτερο δικαστήριο είναι ιδιαίτερη και δεν συνάδει με την έλλειψη μέριμνας εκ μέρους του δικαστηρίου να του παράσχει την αναγκαία, πλήρη, λεπτομερή και έγκαιρη πληροφόρηση. Επιβάλλεται, λοιπόν, ο νομολογιακός αναπροσανατολισμός, δηλαδή η επάνοδος στην αξίωση επιδόσεως πλήρους αντιγράφου. Η συντήρηση της σημερινής στάσεως εξωθεί τον κατηγορούμενο σε διατύπωση υποθετικών αιτιάσεων, με κίνδυνο να οδηγηθεί η όλη διαδικασία σε ευτελισμό. Η αντίρρηση δε πως κάτι τέτοιο προσκρούει σε ανυπερβλήτες πρακτικής φύσεως δυσχέρειες¹⁷³ είναι βάσιμη, όχι όμως ικανή να απομειώσσει τις τιθέμενες υπέρ του κατηγορουμένου εγγυήσεις της Ε.Σ.Δ.Α

¹⁷¹ Βλ. απόφαση Boner και Maxwell κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 28.10.1994, παρ. 40.

¹⁷² Βλ. απόφαση Lala και Pelladoah κατά Ολλανδίας της 22.9.1994, παρ. 31.

¹⁷³ Δημητρίου Ζημιανίτη, οπ.π, υποσημ. 13, σελ. 22, όπου αναφέρεται ότι η βασικότερη δικαιολογία για την επίδοση απλού αποσπάσματος και όχι πλήρους αντιγράφου της ερήμην καταδικαστικής απόφασης είναι, τουλάχιστον για τα μεγάλα Πρωτοδικεία της χώρας, οι ελλείψεις προσωπικού της γραμματείας,

4.1.4. Περιπτώσεις επιτρεπτής ή μη μεταβολής της ποινικής κατηγορίας

Η αρχή της απαγόρευσης μεταβολής της αρχικής κατηγορίας είναι για το ποινικοοικονομικό δίκαιο τόσο ουσιώδης και θεμελιώδης, όσο και η αρχή *nullum crimen nulla poena sine lege* για το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο, διότι η εφαρμογή θεμελιωδών κανόνων της ποινικής δικονομίας προϋποθέτει γνώση του αντικειμένου της δίκης από όλους τους παράγοντες της δίκης, ιδιαιτέρως δε από τον κατηγορούμενο¹⁷⁴. Η απαγόρευση αυτή ενέχει τεράστια σπουδαιότητα για την διασφάλιση των δικονομικών εγγυήσεων, οι οποίες συνιστούν δικλείδα ασφαλείας για την προάσπιση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου αλλά και για την ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Η διατύπωση συγκεκριμένης κατηγορίας, ανεπίδεκτης μεταβολής -ως προς τα ουσιώδη στοιχεία της- κατά την κίνηση ποινικής δίωξης, κατά την προδικασία, κατά την επ' ακροατηρίου διαδικασία, κατά την οριστική, την τελεσίδικη και την μετά από αναίρεση δικαστική κρίση παρέχει πολύτιμα δικονομικά οφέλη στον κατηγορούμενο, με βασικότερο το δικαίωμά του να έχει πλήρη, επακριβή γνώση της κατηγορίας αλλά και επαρκή χρόνο να προετοιμάσει την υπεράσπισή του.

Ωστόσο, στην πράξη διαπιστώνεται, όχι σπάνια, μετά την ολοκλήρωση της προδικασίας, αλλά και κατά τον ακροαματικό έλεγχο της κατηγορίας, ότι τα πραγματικά περιστατικά της αποδιδόμενης πράξης, όπως αυτά διευκρινίσθηκαν, θεμελιώνουν την υπόσταση (αντικειμενική και υποκειμενική) ενός άλλου εγκλήματος και όχι εκείνου για το οποίο κινήθηκε η ποινική δίωξη ή για το οποίο παραπέμφθηκε ο κατηγορούμενος. Η διαπίστωση αυτή προκαλεί το ερώτημα: *επιτρέπεται να παραπεμφθεί ή να καταδικασθεί ο κατηγορούμενος για το διαφορετικό αυτό έγκλημα, επιτρέπεται δηλαδή να μεταβληθεί η κατηγορία;*

Καταρχήν, από τη διάταξη του αρθρ. 171 παρ. 1 στοιχ. β' ΚΠΔ, προκύπτει εμμέσως αλλά σαφώς ότι απαγορεύεται η παραπομπή του κατηγορουμένου για πράξη διαφορετική από εκείνη για την οποία κινήθηκε η ποινική δίωξη από τον εισαγγελέα, καθώς επίσης και η καταδίκη του για πράξη διαφορετική από εκείνη για την οποία παραπέμφθηκε. Εάν συμβεί αυτό, το μεν παραπεμπτικό βούλευμα είναι αναιρετέο σύμφωνα με το αρθρ. 484 παρ. 1 στοιχ. α' ΚΠΔ, η δε καταδικαστική απόφαση

που δεν επιτρέπει -λαμβανομένου υπόψη του όγκου των καθημερινά εκδικαζόμενων ποινικών υποθέσεων- την έγκαιρη καθαρογραφία όλων αυτών των αποφάσεων.

¹⁷⁴ *Αβραάμ Σταθόπουλου*, Η μεταβολή της ποινικής κατηγορίας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990, σελ. 9.

αναιρετέα σύμφωνα με το αρθρ. 510 παρ. 1 στοιχ. α' ΚΠΔ. Στο παρόν σημείο αναγκαίος κρίνεται ο εννοιολογικός προσδιορισμός του όρου «κατηγορία» και πιο συγκεκριμένα η απάντηση στο ερώτημα εάν με τον όρο «κατηγορία» νοείται η φυσική πράξη, τα πραγματικά δηλαδή περιστατικά ή το έγκλημα για το οποίο κινήθηκε η ποινική δίωξη, το νομικό δηλαδή ένδυμα που δόθηκε σ' αυτά. Από συγκεκριμένες διατάξεις¹⁷⁵ του ΚΠΔ προκύπτει ότι αντικείμενο της δικαστικής απόφασης είναι η αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο κατηγορία. Το δικαστήριο δεν επιτρέπεται να κρίνει και να αποφασίσει για πραγματικά περιστατικά, που δεν περιλαμβάνονται στην κατηγορία, έστω και εάν προέκυψαν αυτά κατά τη συζήτηση της κατηγορίας. Ακόμη, η αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο κατηγορία πρέπει να είναι καθορισμένης και σαφής πριν από την έναρξη της διαδικασίας.

Συνεπώς, πρέπει να αναφέρεται η κατηγορία σε ορισμένο πραγματικό περιστατικό ή υλική πράξη ή συμβάν, που φέρεται ότι τελέστηκε σε ορισμένο τόπο και χρόνο, το οποίο προβλέπεται και τιμωρείται με ποινή από διάταξη κάποιου νόμου. Άλλωστε από το αρθρ. 371 παρ. 3 ΚΠΔ συνάγεται ότι αντικείμενο της ποινικής δίκης είναι μόνο η υλική πράξη (το γεγονός) και όχι ο νομικός χαρακτηρισμός που δόθηκε σ' αυτήν, αφού το δικαστήριο έχει την εξουσία να διορθώσει τυχόν εσφαλμένο νομικό χαρακτηρισμό¹⁷⁶.

Στη θεωρία υποστηρίζεται¹⁷⁷ ότι δεν μεταβάλλεται ανεπίτρεπτα η κατηγορία, έστω και αν η παραπομπή γίνει για άλλο έγκλημα κι όχι γι' αυτό που κινήθηκε η ποινική δίωξη ή η καταδίκη έγινε για έγκλημα άλλο κι όχι γι' αυτό που έγινε η παραπομπή, όταν πρώτον προστατεύεται το ίδιο έννομο αγαθό (ομοειδές εγκλημάτων), δεύτερον παραμένει το ίδιο ιστορικό γεγονός και μετά τη μεταβολή της κατηγορίας και τρίτον δεν μεταβάλλονται τα αντικειμενικά στοιχεία του εγκλήματος, έστω κι αν μεταβάλλεται το υποκειμενικό στοιχείο αυτού. Στην περίπτωση που πληρούνται τα τρία παραπάνω κριτήρια γίνεται λόγος περί επιτρεπτής μεταβολής της κατηγορίας ή ορθότερα περί επιτρεπόμενης «βελτίωσης» της κατηγορίας, η οποία μάλιστα επιβάλλεται με την πρόοδο της ποινικής διαδικασίας, ώστε να ανταποκρίνεται στην αληθινή μορφή των πραγμάτων¹⁷⁸.

¹⁷⁵ Βλ. αρθρ. 27 επ., 43, 49, 57, 246 επ., 250, 321, 386, 343, 361, 371 παρ. 3 ΚΠΔ.

¹⁷⁶ Λάμπρου Καράμπελα, Η μεταβολή & αναθεώρηση της ποινικής κατηγορίας, Δίκαιο & Οικονομία, Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000, σελ. 2-3.

¹⁷⁷ Λάμπρου Καράμπελα, οπ.π, σελ. 5.

¹⁷⁸ Νικολάου Ανδρουλάκη, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, οπ.π, σελ. 152.

Κατά πάγια νομολογία του ΑΠ, πρόκειται περί ανεπίτρεπτης μεταβολής της κατηγορίας, όταν η πράξη για την οποία καταδικάσθηκε ο κατηγορούμενος είναι ουσιωδώς διαφορετική κατά τα αντικειμενικά στοιχεία εκείνης για την οποία παραπέμφθηκε σε δίκη, ως προς τον τόπο, τον χρόνο και τις λοιπές περιστάσεις¹⁷⁹ ή τελέστηκε υπό τις ίδιες μεν περιστάσεις αλλά αποτελείται από γεγονότα άσχετα από εκείνα που συνιστούν την πράξη που συνιστά την κατηγορία. Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με σχετική εγκύκλιο¹⁸⁰ του Εισαγγελέα Εφετών, υπάρχει ανεπίτρεπτη μεταβολή της κατηγορίας σε κάθε περίπτωση που γίνεται παραπομπή του κατηγορουμένου σε δίκη για πράξη «ουσιωδώς» διάφορη σε σχέση με τα πραγματικά περιστατικά που συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση από εκείνη για την οποία ασκήθηκε η ποινική δίωξη και απολογήθηκε ο κατηγορούμενος.

Εάν, όμως, από τη συζήτηση της κατηγορίας στο ακροατήριο προκύψουν περιστάσεις-στοιχεία που μεταβάλλουν τον αρχικό χαρακτηρισμό του εγκλήματος και αποτελούν άλλο έγκλημα, το οποίο τιμωρείται με βαρύτερη ή ελαφρύτερη ή και με την ίδια ποινή, πρέπει να ληφθούν υπόψη όλα αυτά, έστω κι αν επέρχεται μεταβολή στο νομικό χαρακτηρισμό της πράξης υπέρ ή κατά του κατηγορουμένου. Κι αυτό διότι, σκοπός της διαδικασίας στο ακροατήριο είναι να εξετάσει το δικαστήριο και να αποφασίσει οριστικώς αφενός ως προς το ότι έλαβαν χώρα τα γεγονότα επί των οποίων στηρίζεται η αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο κατηγορία αφετέρου ως προς τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξης (αρθρ. 371 παρ. 3 ΚΠΔ).

Έχει δε κριθεί από τον Άρειο Πάγο ότι ο ορθότερος χαρακτηρισμός της πράξης από το δικαστήριο δεν επιφέρει απόλυτη ακυρότητα κατά το αρθρ. 171 παρ. 1 στοιχ. β' ΚΠΔ, εφόσον δεν διαφοροποιείται η πράξη ως προς τον χρόνο, τον τόπο και τις λοιπές περιστάσεις της. Για τον ίδιο λόγο ο ορθότερος νομικός χαρακτηρισμός δεν

¹⁷⁹ Βλ. ΑΠ 1485/2003, ΠοινΧρ ΝΔ' (2004), σελ. 425, με τη οποία κρίθηκε ότι το Εφετείο έχει την εξουσία να προβεί στον ορθό χαρακτηρισμό της πράξης με βάση τα αποδειχθέντα περιστατικά και χωρίς να επέρχεται ανεπίτρεπτη μεταβολή της κατηγορίας. Στην προκειμένη περίπτωση, καίτοι ασκήθηκε ποινική δίωξη για απάτη, υπήρξε καταδίκη για υπεξαίρεση, εφόσον τα επί μέρους περιστατικά δικαιολόγησαν τη μεταβολή αυτή της κατηγορίας, ΑΠ 1193/2003, ΕλλΔνη 2003, σελ. 1458, με την οποία κρίθηκε ότι δεν συνιστά ανεπίτρεπτη μεταβολή της κατηγορίας, όταν προσδιορίζονται από το δικαστήριο ακριβέστερα τα πραγματικά περιστατικά που απαρτίζουν την αντικειμενική υπόσταση της πράξης και συγκροτούν το περιεχόμενο του δόλου, ΑΠ 217/2003, ΝοΒ 2003, σελ. 1295, ΑΠ 479/2000, ΠοινΧρ Ν' (2000), σελ. 231, ΑΠ 137/2000, ΠοινΧρ Ν' (2000), σελ. 375, ΑΠ 1747/1999, Υπερ/2000, σελ. 242, όπου κρίθηκε ότι το δικαστήριο μπορεί και πρέπει να αποφαινεται μόνο για την πράξη για την οποία ασκήθηκε ποινική δίωξη από τον εισαγγελέα και όχι για άλλη, πλην, όταν η πράξη για την οποία καταδικάσθηκε ο κατηγορούμενος δεν είναι διάφορη από εκείνη για την οποία ασκήθηκε η ποινική δίωξη κατά χρόνο, τόπο και λοιπές ιστορικές συνθήκες, ΑΠ 692/1997, ΠοινΧρ ΜΗ' (1998), σελ. 179, ΑΠ 490/1996, ΠοινΧρ ΜΖ' (1997), σελ. 97.

¹⁸⁰ Βλ. Εγκύκλιο Εισαγγελέα Εφετών (Λάμπρου Καραμπέλα) υπ' αριθμ. 2/18.7.2001, ΠοινΧρ ΝΑ' (2001), σελ. 1002.

αντίκειται ούτε στο αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' και β' της Ε.Σ.Δ.Α, όπου προβλέπεται, ως έκφραση της αρχής της δίκαιης δίκης, η παροχή στον κατηγορούμενο πληροφοριών για το είδος και τον λόγο της κατηγορίας καθώς και η παροχή σ' αυτόν του χρόνου και των αναγκαίων ευκολιών προς προετοιμασία της υπεράσπισής του¹⁸¹. Επιχείρημα υπέρ της θέσεως αυτής συνιστά το ότι ο νομικός χαρακτηρισμός της πράξης, ως προϊόν δικαστικής κρίσεως, απλώς και μόνο αξιολογεί νομικά τη διωχθείσα πράξη, χωρίς να μεταβάλλει την ταυτότητά της¹⁸². Κατά την αντίθετη άποψη, όμως, η αλλαγή του νομικού χαρακτηρισμού της πράξης είναι κρίσιμη ως προς το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου, ιδιαίτερα όσον αφορά τη φύση της κατηγορίας¹⁸³.

Σε επίπεδο Ε.Σ.Δ.Α, τώρα, το Δικαστήριο αντιμετωπίζει την μη επιτρεπόμενη μεταβολή της κατηγορίας ως παραβίαση του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' και β' της Σύμβασης, αφού στις περιπτώσεις αυτές ο κατηγορούμενος καταδικάζεται για άλλη πράξη από αυτή για την οποία έχει πληροφορηθεί ότι κατηγορείται και κατά συνέπεια στερείται και της δυνατότητας να προετοιμάσει αποτελεσματικά την υπεράσπισή του σε σχέση με τη νέα κατηγορία.

Ενδεικτική είναι η απόφαση *Pelissier και Sassi κατά Γαλλίας* της 25.3.1999, στην οποία το ΕυρΔΔΑ έκρινε ότι είχαν παραβιασθεί οι διατάξεις του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' και β' της Ε.Σ.Δ.Α (σε συνδυασμό με την παρ. 1 του ίδιου άρθρου) διότι, ενώ το Εφετείο είχε μεν αναμφίβολα την εξουσία να προβεί σε νέο ορθό νομικό χαρακτηρισμό των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως, εντούτοις σε κανένα στάδιο της διαδικασίας δεν ενημερώθηκαν οι προσφεύγοντες - οι οποίοι είχαν κατηγορηθεί πρωτοδίκως ως αυτουργοί δολίας χρεοκοπίας και απαλλαχτεί - ότι υπήρχε περίπτωση να καταδικασθούν σε δεύτερο βαθμό για συνέργεια (βοήθεια και ενθάρρυνση) σε δολία χρεοκοπία, ώστε να προετοιμάσουν την υπεράσπισή τους. Επίσης, το Δικαστήριο δέχτηκε, ότι η συνέργεια σε δολία χρεοκοπία δεν αποτελούσε στοιχείο της αρχικής κατηγορίας και συνεπώς οι προσφεύγοντες δεν όφειλαν να γνωρίζουν τη δυνατότητα μεταβολής (παρ. 61 απόφασης), ενώ απέρριψε τον

¹⁸¹ Βλ. ΣυμβΑΠ 859/1997, ΠοινΧρ ΜΗ' (1998), σελ. 260, όπου το Συμβούλιο αποφάνθηκε ότι «ο ορθότερος χαρακτηρισμός της πράξης από υπεξαίρεση με κατάχρηση ιδιαίτερης εμπιστοσύνης (αρθρ. 375 ΠΚ), λόγω της ιδιότητας του δράστη ως διαχειριστή ξένης περιουσίας, σε υπεξαίρεση στην υπηρεσία με ιδιαίτερα τεχνάσματα (αρθρ. 258 ΠΚ) δεν επιφέρει ακυρότητα κατ' αρθρ. 171 παρ. 1 στοιχ. β' ΚΠΔ, εφόσον δεν διαφοροποιείται η πράξη ως προς τον χρόνο, τον τόπο και της λοιπές περιστάσεις της».

¹⁸² Αβραάμ Σταθόπουλου, Η μεταβολή της ποινικής κατηγορίας, οπ.π., σελ. 162.

¹⁸³ Ιπποκράτη Μυλωνά, Η μη εφαρμογή της ΕΣΔΑ από την ποινική νομολογία του ΑΠ κατά τα έτη 1996-1997, Εκδόσεις Σάκκουλα 1999, σελ. 47.

ισχυρισμό της κυβέρνησης ότι το Εφετείο δεν είχε μεταβάλει τη βάση της κατηγορίας, αλλά είχε εκτιμήσει διαφορετικά τον βαθμό συμμετοχής των κατηγορουμένων (παρ. 59 απόφασης). Σημείωσε δε ότι η τακτική της υπεράσπισης θα ήταν διαφορετική, εάν είχε ικανοποιηθεί το δικαίωμα πληροφόρησης των κατηγορουμένων, εάν δηλαδή είχαν υπόψη τους τη νέα κατηγορία.

Περαιτέρω και στην πρόσφατη απόφαση *Juha Nuutinen κατά Φιλανδίας* της 24.7.2007, το Δικαστήριο δέχτηκε παραβίαση του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' και β' της Σύμβασης. Συγκεκριμένα, ο προσφεύγων, ενώ κατηγορήθηκε και καταδικάστηκε σε πρώτο βαθμό για μία σειρά φορολογικών εγκλημάτων ως κύριος ένοχος, καταδικάστηκε εν συνεχεία από το Εφετείο για συνέργεια (βοήθεια και ενθάρρυνση) στα εγκλήματα αυτά, επειδή διαπιστώθηκε ότι η θέση του στην εταιρία δεν ήταν τέτοια ώστε να μπορέσει να τελέσει τα σχετικά εγκλήματα ως φυσικός αυτουργός (παρ. 31 απόφασης). Παρόλο που το Δικαστήριο δέχθηκε ότι δεν υπήρξε μεταβολή του χρόνου τέλεσης των εγκλημάτων, ωστόσο έκρινε ότι η «προετοιμασία των εγγράφων που χρειάζονταν για την τέλεση των εγκλημάτων» δεν αποτέλεσε εγγενές στοιχείο στην αρχική κατηγορία με αποτέλεσμα τη μείωση των δυνατοτήτων του κατηγορουμένου να υπερασπισθεί τον εαυτό του (παρ. 32 απόφασης).

Επίσης, απέρριψε το επιχείρημα της κυβέρνησης, ότι εάν το Εφετείο είχε (πράγματι) υπερβεί τα όρια, εντός των οποίων όφειλε να κινηθεί κατά το χαρακτηρισμό ενός εγκλήματος, ή είχε (πράγματι) αποτύχει στο ν' ακούσει τον προσφεύγοντα, το Ανώτατο Δικαστήριο θα είχε κάνει δεκτή την προσφυγή του. Παραδέχτηκε ότι το ίδιο, σε προηγούμενες υποθέσεις, δεχόταν ότι ένας επαναχαρακτηρισμός του εγκλήματος δεν προσβάλλει τα δικαιώματα υπεράσπισης του κατηγορουμένου, εφόσον ο κατηγορούμενος είχε, κατά την επανεξέταση της υπόθεσης, την ευκαιρία να υπερασπισθεί επαρκώς τον εαυτό του. Στην παρούσα υπόθεση, όμως, το Ανώτατο Δικαστήριο εξέτασε μόνο εάν θα έκανε δεκτή ή όχι την προσφυγή (παρ. 33 απόφασης). Τα ίδια σχεδόν είχε δεχθεί το Δικαστήριο και στην απόφαση *Laaksonen κατά Φιλανδίας* της 12.7.2007¹⁸⁴.

Στην ίδια κατεύθυνση είχε κινηθεί και η απόφαση *Dallos κατά Ουγγαρίας* της 11.3.2001, η οποία ασχολήθηκε με το ζήτημα της σχέσεως υπεξαίρεσης – απάτης.

¹⁸⁴ Στην απόφαση αυτή το Δικαστήριο δέχτηκε παραβίαση του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' και β' της Ε.Σ.Δ.Α σε συνδυασμό με την παρ. 1 του ίδιου άρθρου. Συγκεκριμένα, ο προσφεύγων ενώ κατηγορήθηκε για φυσική αυτουργία σε απιστία χρεωστών και αθώωθηκε από το Περιφερειακό δικαστήριο, εντούτοις καταδικάστηκε από το Εφετείο για βοήθεια και ενθάρρυνση στην απιστία χρεωστών. Κατά το Δικαστήριο η κρίση του Εφετείου αποτέλεσε έκπληξη για τον προσφεύγοντα ενώ δεν του δόθηκε η ευκαιρία να αμφισβητήσει τη σχετική κατηγορία (παρ. 32 απόφασης).

Συγκεκριμένα, ο προσφεύγων παραπέμφθηκε και καταδικάστηκε πρωτοδίκως για υπεξαίρεση, ενώ, ύστερα από την άσκηση εφέσεως, η κατηγορία μεταβλήθηκε σε απάτη, για την οποία και έλαβε χώρα καταδίκη. Τότε ο τελευταίος προσέφυγε στο Ανώτατο Ουγγρικό Δικαστήριο, το οποίο επικύρωσε την καταδίκη του. Το ΕυρΔΔΑ, κρίνοντας επί της υποθέσεως, αποφάνθηκε καταρχάς ότι η μεταβολή της κατηγορίας από υπεξαίρεση σε απάτη (για το ενδεχόμενο της οποίας ο προσφεύγων δεν είχε ενημερωθεί) ενείχε παραβίαση του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' και β' της Ε.Σ.Δ.Α (παρ. 48 της απόφασης). Κρίνοντας, όμως, την υπόθεση στο σύνολό της και παρά την ομόφωνη αντίθετη άποψη της Επιτροπής, το ΕυρΔΔΑ δεν δέχθηκε ότι είχε παραβιασθεί το αρθρ. 6 της Σύμβασης, δεδομένου ότι ο προσφεύγων είχε τη δυνατότητα να εκθέσει τους ισχυρισμούς του επί της κατηγορίας της απάτης ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου, το οποίο, άλλωστε, εξέτασε την υπόθεση στο σύνολό της (ουσιαστικά και δικονομικά)¹⁸⁵. Κατά το ΕυρΔΔΑ τυχόν ελαττώματα/ ατέλειες της διαδικασίας σε δεύτερο βαθμό θεραπεύθηκαν ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Αξίζει, βέβαια, να σημειωθεί ότι η απόφαση αυτή δεν αποτελεί «μιά από τις ευτυχέστερες στιγμές» στη νομολογία του ΕυρΔΔΑ¹⁸⁶.

Σχεδόν τα ίδια με την ως άνω απόφαση, τηρουμένων βέβαια των αναλογιών, επανέλαβε αργότερα το Δικαστήριο στην απόφαση *Sipavicius κατά Λιθουανίας* της 10.7.2002, όπου θεώρησε ότι ο προσφεύγων είχε τη δυνατότητα να αναπτύξει την υπεράσπισή του ενώπιον του Εφετείου και του Ανωτάτου Δικαστηρίου, όσον αφορά την μεταβληθείσα κατηγορία από απιστία σχετικά με την υπηρεσία, για την οποία κατηγορήθηκε, σε υπηρεσιακή αμέλεια, για την οποία καταδικάστηκε σε πρώτο βαθμό. Τονίζοντας δε ότι η υπό κρίση υπόθεση έπρεπε σαφώς να διακριθεί από την ως άνω υπόθεση *Pelissier και Sassi κατά Γαλλίας*, όπου το Ακυρωτικό Δικαστήριο δεν επανεξέτασε την κρίση του Εφετείου ως προς τον επαναχαρακτηρισμό της κατηγορίας (παρ. 32 της απόφασης) αποφάνθηκε ότι δεν παραβιάστηκε το αρθρ. 6 της Ε.Σ.Δ.Α.

Ωστόσο, δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί δίκαιη και απολύτως σύμφωνη με το πνεύμα της Ε.Σ.Δ.Α η απόφαση *Sadak και άλλοι κατά Τουρκίας* της 17.7.2001, όπου το Δικαστήριο δέχτηκε ομόφωνα παραβίαση του αρθρ. 6 παρ. 3 α' και β' της

¹⁸⁵ Βλ. παρ. 52 της απόφασης, όπου το ΕυρΔΔΑ ρητώς αναφέρει ότι οδηγήθηκε στην κρίση αυτή «εν όψει της φύσεως της εξετάσεως της υπόθεσης ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου», δηλαδή εν όψει του ότι η υπόθεση εξετάστηκε συνολικά στην ουσία της από το Δικαστήριο.

¹⁸⁶ *Αλέξανδρου Δημάκη*, «Η ακυρότητα από την μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3 α' της Ε.Σ.Δ.Α.», οπ.π, υποσ. 82, σελ. 684.

Σύμβασης. Συγκεκριμένα, το ΕυρΔΔΑ υιοθέτησε τη θέση της Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία οι προσφεύγοντες δεν είχαν ενημερωθεί κατά τρόπο ικανοποιητικά έγκαιρο για το νέο νομικό χαρακτηρισμό των εγκλημάτων που είχαν τελέσει και συνεπώς δεν τους παρασχέθηκε η δυνατότητα να αναδιοργανώσουν την υπεράσπισή τους αναλόγως (παρ. 45 της απόφασης). Ενώ αρχικά κατηγορήθηκαν για το έγκλημα της προδοσίας κατά της ακεραιότητας του κράτους, το δικαστήριο της εθνικής ασφάλειας μετέβαλε την κατηγορία την τελευταία ημέρα της συζήτησης στο ακροατήριο σε συμμετοχή σε παράνομη ένοπλη οργάνωση. Το Δικαστήριο αφενός δέχτηκε ότι το να ανήκει κάποιος σε παράνομη ένοπλη οργάνωση δεν συνιστά εγγενές στοιχείο της αρχικής κατηγορίας (παρ. 56 της απόφασης), αφετέρου ότι το δικαστήριο εθνικής ασφάλειας έπρεπε να διακόψει την ακρόαση και να δώσει στους προσφεύγοντες την ευκαιρία να προετοιμάσουν την υπεράσπισή τους ενάντια στη νέα κατηγορία, για την οποία δεν ενημερώθηκαν μέχρι την τελευταία μέρα της δίκης, οπότε και ήταν προφανώς πάρα πολύ αργά (παρ. 57 της απόφασης).

Τέλος, το Δικαστήριο με την απόφαση *IH και άλλοι κατά Αυστρίας* της 20.7.2006¹⁸⁷, προσδιόρισε τα χρονικά όρια, μέσα στα οποία ο κατηγορούμενος θα πρέπει να πληροφορείται την τυχόν μεταβολή της κατηγορίας εναντίον του, ώστε να είναι σε θέση να ασκήσει αποτελεσματικά τα αμυντικά του δικαιώματα. Στην εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο τόνισε ότι για να ασκηθεί το δικαίωμα υπεράσπισης αποτελεσματικά, η υπεράσπιση πρέπει να έχει στη διάθεση της τις πλήρεις και αναλυτικές πληροφορίες σχετικά με τις κατηγορίες, συμπεριλαμβανομένου και του νομικού χαρακτηρισμού που πιθανόν το δικαστήριο υιοθετήσει στην υπόθεση. Αυτές οι πληροφορίες πρέπει να δοθούν, είτε πριν από τη δίκη με το κατηγορητήριο, είτε τουλάχιστον κατά την πορεία της δίκης με άλλα μέσα, όπως με επίσημη ή υπονοούμενη επέκταση της κατηγορίας. Μόνη η αναφορά στην αφηρημένη πιθανότητα ότι ένα δικαστήριο μπορεί να φτάσει σε διαφορετικό συμπέρασμα από εκείνο της δίωξης, όσον αφορά τα στοιχεία της κατηγορίας, σαφώς δεν είναι ικανοποιητική (παρ. 34 της απόφασης).

Στην υπόθεση *de Mattocia κατά Ιταλίας* της 25.7.2000, το Δικαστήριο έκρινε ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα υπερασπίσεως του κατηγορουμένου λόγω της αοριστίας

¹⁸⁷ Στην υπόθεση *IH και άλλοι κατά Αυστρίας*, οι προσφεύγοντες παραπονέθηκαν ότι ο επαναχαρακτηρισμός του εγκλήματος που έγινε από το δικαστήριο από τον βιασμό του αρθρ. 201 παρ. 2 στο βιασμό του αρθρ. 201 παρ. 1 του Αυστριακού Ποινικού Κώδικα, χωρίς οποιαδήποτε προγενέστερη μεταβολή στο κατηγορητήριο, τους απέτρεψε από το να ασκήσουν αποτελεσματικά τα αμυντικά τους δικαιώματα (παρ. 22 της απόφασης). Το ΕυρΔΔΑ δέχτηκε τελικά ότι παραβιάστηκε το αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' και β' σε συνδυασμό με το αρθρ. 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α (παρ. 39 της απόφασης).

του κατηγορητηρίου και εν συνεχεία της συμπλήρωσής του –ως προς τον τόπο τέλεσης του εγκλήματος- χωρίς επίσημη πληροφόρηση από τις αρμόδιες αρχές, παρά την εναντίωση της ιταλικής κυβέρνησης ότι ο κατηγορούμενος δεν ζήτησε διευκρινήσεις επί της κατηγορίας και ότι ενημερώθηκε κατά την πορεία της υπόθεσής του. Σημειώνεται ότι το ΕυρΔΔΑ αποφάνθηκε, μεταξύ άλλων, ότι: *«Το κατηγορητήριο παίζει καθοριστικό ρόλο στις ποινικές διαδικασίες, αφού ο κατηγορούμενος πληροφορείται επίσημα τη νομική και ουσιαστική βάση της εναντίον του κατηγορίας. Πρέπει να πληροφορείται όσο το δυνατό πιο σύντομα και λεπτομερώς επί των γεγονότων, στα οποία στηρίζεται η κατηγορία [...] πρέπει να πληροφορείται πλήρως επί των τροποποιήσεων του κατηγορητηρίου και να διαθέτει τον κατάλληλο χρόνο για ν' αντιδράσει και να οργανώσει την άμυνά του [...] Ο κατηγορούμενος θα μπορούσε να είχε ζητήσει τον φάκελο της δικογραφίας προηγουμένως, αυτό όμως το γεγονός από μόνο του δεν εξαντλεί την υποχρέωση των αρχών προς πληροφόρησή του, ιδίως, όπως εν προκειμένω, όταν το κατηγορητήριο συμπληρώθηκε σε κάποιο στάδιο της διαδικασίας»* (σκέψεις 59-63).

Οι συνέπειες από τις παραπάνω αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ για την ελληνική νομική πραγματικότητα είναι προφανείς. Το ουσιαστικό νόημα τους πρέπει να ληφθεί ιδιαίτερα υπόψη από τον Άρειο Πάγο, ο οποίος οφείλει να επανεξετάσει την πάγια νομολογία του, σύμφωνα με την οποία είναι άνευ ετέρου επιτρεπτή η μεταβολή της κατηγορίας μεταξύ των διάφορων μορφών συμμετοχής¹⁸⁸. Ένα από τα βασικότερα κριτήρια διάκρισης του επιτρεπτού ή όχι της μεταβολής του τρόπου συμμετοχής στο έγκλημα αλλά και γενικότερα της μεταβολής της κατηγορίας, που πρέπει να υιοθετηθεί, δεν είναι άλλο από την ικανοποίηση ή μη του δικαιώματος πληροφόρησης και υπεράσπισης του κατηγορουμένου. Άλλωστε, το ίδιο το ΕυρΔΔΑ επαναλαμβάνει, σε όλες τις σχετικές αποφάσεις του ότι *«σε ποινικές υποθέσεις η παροχή πλήρων, αναλυτικών πληροφοριών σχετικά με τις κατηγορίες εναντίον του κατηγορουμένου, και συνεπώς και του νομικού χαρακτηρισμού που το δικαστήριο τυχόν υιοθετήσει στην κάθε περίπτωση, είναι μια ουσιαστική προϋπόθεση για την εξασφάλιση ότι η ποινική διαδικασία είναι δίκαιη»*¹⁸⁹.

¹⁸⁸ Βλ. ΑΠ 600/2002, ΠοινΧρ ΝΓ΄ (2003), σελ. 51, ΑΠ 721/1999, ΠοινΧρ Ν΄ (2000), σελ. 260, ΑΠ 550/1990, ΠοινΧρ ΜΑ΄ (1991), σελ. 40.

¹⁸⁹ Βλ. χαρακτηριστικά αποφάσεις Zaicevs κατά Λετονίας της 31.7.2007, παρ. 44, Jyha Nuutinen κατά Φινλανδίας της 24.7.2007, παρ. 30, Mattei κατά Γαλλίας της 19.3.2007, παρ. 34, Miraux κατά Γαλλίας της 12.2.2007, παρ. 31, Soulemez κατά Τουρκίας της 21.12.2006, σελ. 132, IH και άλλοι κατά Αυστρίας της 20.7.2006, παρ. 31, Sadak και άλλοι κατά Τουρκίας της 17.7.2001, παρ. 49, Dallos κατά Ουγγαρίας της 11.3.2001, παρ. 47, Pelissier και Sassi κατά Γαλλίας της 25.3.1999, παρ. 52.

4.2. Η παραβίαση του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α΄ της Ε.Σ.Δ.Α ως αντικείμενο αναιρετικού ελέγχου

Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου για την σε βάρος του κατηγορία, όπως αυτό κατοχυρώνεται στις θεμελιώδεις διατάξεις των άρθρων 20 παρ. 1 του Συντάγματος και 6 παρ. 3 περ. α΄ της Ε.Σ.Δ.Α καθώς και σε σειρά διατάξεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, εντάσσεται αδιαμφισβήτητα στα δικαιώματα υπερασπίσεώς του. Όπως ήδη σημειώθηκε στο σχετικό κεφάλαιο, τυχόν παραβίαση των σχετικών διατάξεων του ΚΠΔ, που προβλέπουν το δικαίωμα του πληροφόρησης του κατηγορουμένου, συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα, η οποία συνιστά λόγο αναιρέσεως τόσο των αποφάσεων (άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. Α΄ ΚΠΔ.), όσο και των βουλευμάτων (άρθρο 484 παρ. 1 στοιχ. α΄ ΚΠΔ). Αντικείμενο, ωστόσο, των σκέψεων που ακολουθούν αποτελεί το ζήτημα κατά πόσον και με ποιους όρους η παραβίαση της διάταξης του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α΄ της Ε.Σ.Δ.Α συνιστά αντικείμενο αναιρετικού ελέγχου.

Αρχικά η θέση του Ανωτάτου Ακυρωτικού υπήρξε απόλυτη. Η παραβίαση του αρθρ. 6 της Ε.Σ.Δ.Α δεν συνιστά λόγο αναίρεσης των δικαστικών αποφάσεων και βουλευμάτων, δεδομένου ότι οι λόγοι αναίρεσης προβλέπονται περιοριστικά στο αρθρ. 510 και 484 ΚΠΔ¹⁹⁰. Ωστόσο, οι αρνητικές συνέπειες της εμμονής του Αρείου Πάγου στην άποψη περί μη εφαρμογής του άρθρ. 6 της Ε.Σ.Δ.Α στην αναιρετική διαδικασία (οφειλομένης κατά το πλείστον στην έλλειψη εξουκείωσης των ελλήνων δικαστών με τη νομολογία του ΕυρΔΔΑ) φαίνεται ότι εν μέρει αμβλύθησαν μετά τη σημαντική με αριθμ. 592/1999 απόφαση του Αρείου Πάγου¹⁹¹, στην οποία έγινε δεκτό ότι η παραβίαση των διατάξεων του άρθρ. 6 της Σύμβασης μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αναιρετικού ελέγχου, όταν γίνεται με την παράλληλη επίκληση ενός από τους ρητά αναφερόμενους στον ΚΠΔ λόγους αναιρέσεως (όπως

¹⁹⁰ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 200/1997, ΠοινΧρ ΜΖ΄ (1997), σελ. 1540, ΑΠ 495/1997, ΠοινΧρ ΜΗ΄ (1998), σελ. 112, ΑΠ 313/1999, ΝοΒ 1999, Τόμος 47, σελ. 1335.

¹⁹¹ Βλ. ΑΠ 592/1999 (προεδρεύων ο Ευαγ. Κρουσταλλάκης), ΝοΒ 1999, Τόμος 47, σελ. 1456, με παρατηρήσεις Χριστόφορου Αργυρόπουλου, ο οποίος σημειώνει «αφενός ότι η εν λόγω απόφαση αποτελεί σημαντική πρόοδο και εισφορά της νομολογίας του ΑΠ στην εφαρμογή της Ε.Σ.Δ.Α, όσον αφορά την ουσιαστική κατοχύρωση του δικαιώματος προσφυγής σε δίκαιη δίκη αφετέρου ότι η διεύρυνση της κρατούσας νομολογιακής θέσης, ότι δεν παρέχεται λόγος αναιρέσεως για την παραβίαση του αρθρ. 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α με την παραδοχή ότι ο αναιρετικός έλεγχος μπορεί να εξασφαλιστεί με την υπαγωγή της παραβίασης αυτής σε άλλον προβλεπόμενο από τον ΚΠΔ λόγο αναιρέσεως, ανταποκρίνεται στην ορθή αντίληψη ότι το σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων ή είναι λυσιτελής ή αποβαίνει παραμυθία», ΑΠ 711/2000, ΠοινΔικ 10/2000 (Ετος 3^ο), σελ. 964.

εν προκειμένω εκείνος της απόλυτης ακυρότητας που προκαλεί η παραβίαση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου).

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η παραβίαση της διάταξης του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α΄ σε συνδυασμό με την παρ. 1 του ίδιου άρθρου της Ε.Σ.Δ.Α μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αναιρετικού ελέγχου στη χώρα μας μόνο υπό την προϋπόθεση ότι παραβιάστηκε ταυτόχρονα συγκεκριμένη διάταξη του ΚΠΔ, που προβλέπει το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου, η οποία και προκάλεσε την απόλυτη ακυρότητα που απαιτεί ο νόμος προκειμένου να αναιρεθεί ένα βούλευμα ή μία απόφαση. Δεν δημιουργείται δηλαδή ιδιαίτερος λόγος αναίρεσης των ποινικών αποφάσεων και βουλευμάτων από την παραβίαση των διατάξεων του αρθρ. 6 της Ε.Σ.Δ.Α.

Στη νομολογία αυτή του Ανωτάτου Ακυρωτικού της χώρας μας απάντησε πρόσφατα το ΕυρΔΔΑ με την απόφαση *Perlala* κατά Ελλάδας της 22.2.2007. Στην υπόθεση αυτή ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ενώπιον του Δικαστηρίου ότι στερήθηκε της δυνατότητας υπεράσπισης και απόδειξης της αθωότητάς του εξαιτίας κυρίως της κακής εκτίμησης των μαρτυρικών καταθέσεων και των λοιπών αποδεικτικών μέσων από το Εφετείο και ότι με τρόπο *«μη θεμελιωμένο, πρώιμο και αδικαιολόγητο»* ο Άρειος Πάγος κήρυξε απαράδεκτο τον λόγο αναίρεσης που θεμελιωνόταν στο δικαίωμα για μία δίκαιη δίκη. Το ΕυρΔΔΑ, αφού υπενθύμισε μεταξύ των άλλων ότι δεν έχει υποχρέωση να επιλαμβάνεται πραγματικών ή νομικών σφαλμάτων που τυχόν τελέστηκαν από ένα εσωτερικό δικαστήριο (παρ. 25 της απόφασης) προχώρησε στην εκτίμηση -και αυτό είναι το ενδιαφέρον σημείο της απόφασης- ότι η ανωτέρω θέση του Αρείου Πάγου αποτελεί *«τέχνασμα»* και αποδυναμώνει σε σημαντικό βαθμό την προστασία των δικαιωμάτων των υπαγόμενων στη δικαιοδοσία του.

Εκτίμησε δηλαδή το ΕυρΔΔΑ ότι η κήρυξη από τον Άρειο Πάγο ως απαράδεκτου του λόγου αναίρεσης που θεμελιωνόταν στο αρθρ. 6 της Σύμβασης εντάσσεται στο πλαίσιο μιας προσέγγισης *υπέρμετρα τυπολατρικής*, η οποία τον εμπόδιζε να εκτιμήσει την ακολουθηθείσα διαδικασία υπό το πρίσμα της διάταξης αυτής. Αναφέρει χαρακτηριστικά το Δικαστήριο: *«απέναντι στην άρνηση του Αρείου Πάγου να εξετάσει τους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος που αναφέρονταν στη διαχείριση των αποδείξεων υπό το φως του αρθρ. 6 της Σύμβασης το Δικαστήριο μπορεί εύλογα να συνάγει το συμπέρασμα ότι οι εγγυήσεις που προβλέπονται από τη διάταξη αυτή ούτε υπόψη ελήφθησαν ούτε εφαρμόστηκαν εν προκειμένω»* (παρ. 27 της απόφασης) και δέχτηκε τελικώς παραβίαση του αρθρ. 6 παρ. 1 και 3 της Σύμβασης.

Με δεδομένο, λοιπόν, ότι οι διατάξεις της Σύμβασης αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του εσωτερικού δικαίου με αυξημένη μάλιστα τυπική ισχύ, είναι καιρός πλέον να εμπεδωθεί νέα γενικευμένη συνείδηση και αντίληψη για το τι ακριβώς σημαίνει η σύμφωνη με την Ε.Σ.Δ.Α ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων του ΚΠΔ αλλά και νέα αντίληψη για το ένδικο μέσο της αναιρέσεως, υπό το πρίσμα της οποίας η παραβίαση των διατάξεων της Ε.Σ.Δ.Α θα αποτελούν αυτοτελή λόγο αναίρεσης. Στο νέο περιβάλλον του ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού ο Άρειος Πάγος οφείλει να συμπορεύεται με τις αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ. Στο νέο αυτό περιβάλλον, άλλωστε, οι αποφάσεις του Ανώτατου Ακυρωτικού δεν είναι ανέλεγκτες¹⁹², δεδομένου ότι ήδη από το 2000 με τον νόμο 2865/2000 προβλέφθηκε με διάταξη, που προστέθηκε στο αρθρ. 525 παρ. 1 αρ. 5 ΚΠΔ, η επανάληψη της διαδικασίας λόγω καταδικαστικής απόφασης του ΕυρΔΔΑ για παραβίαση δικαιώματος που αφορά το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόστηκε.

¹⁹² Χρήστου Χρυσικόπουλου, «Αναίρεση και ΕΣΔΑ ή ΑΠ και ΕΔΔΑ;», Δικαιόραμα, Τεύχος 10^ο, Ιανουάριος-Μάρτιος 2007, σελ. 33.

4.3. Εκτίμηση της στάσης του Αρείου Πάγου έναντι της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ

Αδιαμφισβήτητα ο κύριος διαμορφωτής της ελληνικής νομολογίας και, σύμφωνα με τη λογική της Ε.Σ.Δ.Α, ο πρώτος εγγυητής της εφαρμογής της στην ελληνική έννομη τάξη είναι ο Άρειος Πάγος. Από την ποσότητα και την ποιότητα του νομολογιακού έργου του Ακυρωτικού μας για μία σύμφωνη προς την Ε.Σ.Δ.Α ερμηνεία αναδεικνύεται ταυτόχρονα ο βαθμός βούλησης του Αρείου Πάγου να διαμεσολαβήσει στη διαμόρφωση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου ποινικής δίκης, διαπνεόμενου από τον απόλυτο σεβασμό στις δικονομικές εγγυήσεις του κατηγορουμένου.

Το γεγονός ότι ο Άρειος Πάγος, αλλά και τα ελληνικά δικαστήρια υπό την καθοδήγηση του, τα τελευταία χρόνια μνημονεύουν όλο και συχνότερα την Ε.Σ.Δ.Α στις ποινικές αποφάσεις τους δεν μπορεί παρά να αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προόδου στο πλαίσιο της προσπάθειας εξευρωπαϊσμού της ελληνικής ποινικής δικονομίας μέσω της Σύμβασης. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται μέσα από τη σύγκριση της σημερινής ελληνικής πραγματικότητας με εκείνη της περιόδου 1974-1984, όπου οι ποινικές αποφάσεις των ελληνικών δικαστηρίων, στις οποίες γινόταν μνεία στην Ε.Σ.Δ.Α, έφταναν μόλις τις δεκαέξι, ενώ την επόμενη δεκαετία ο αριθμός των σχετικών αποφάσεων υπερδιπλασιάστηκε. Η αλήθεια, ωστόσο, είναι ότι ο αριθμός των ποινικών αποφάσεων που μνημονεύουν το άρθρο 6 της Σύμβασης συνεχίζει να αποτελεί ένα αμελητέο ποσοστό του συνόλου, μία σταγόνα στον ωκεανό της ποινικής νομολογίας των ελληνικών δικαστηρίων¹⁹³.

Περαιτέρω δε, η ποσοτική αύξηση του αριθμού των ποινικών αποφάσεων, στις οποίες γίνεται μνεία της Ε.Σ.Δ.Α, δεν αντιστοιχεί σε μία ανάλογη ποιοτική βελτίωση του περιεχομένου τους. Οι περισσότερες εξ' αυτών αρκούνται σε μία λακωνική επιχειρηματολογία ή σε μία απλή αναφορά στο άρθρο 6, υιοθετώντας την τυποποιημένη και στερούμενη ουσιαστικού νοήματος φράση «*η διάταξη του επίμαχου άρθρου τάδε ή η υπό κρίση δικαστική πρακτική δεν αντίκειται στο άρθρ. 6 της Ε.Σ.Δ.Α*»¹⁹⁴. Πράγματι, η απλή μνεία των διατάξεων του αρθρ. 6 της Σύμβασης από τους έλληνες δικαστές δεν ισοδυναμεί με την αναγκαία ερμηνευτική προσέγγιση αυτών σε συνδυασμό με την επεξεργασία της σχετικής νομολογίας του ΕυρΔΔΑ.

¹⁹³ *Ιωάννη Ανδρουλάκη*, Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, οπ.π, σελ. 107.

¹⁹⁴ *Ιπποκράτη Μυλωνά*, «Η σημασία για την ελληνική ποινική δικονομία της νομολογίας σχετικά με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατ' άρθρο 6 της ΕΣΔΑ», *ΠοινΧρ ΜΘ'* (1999), σελ. 800.

Ωστόσο, από το έτος 1999 μέχρι σήμερα, η από μέρους της νομολογίας των ελληνικών ποινικών δικαστηρίων επίκληση των διατάξεων του αρθρ. 6 της Ε.Σ.Δ.Α απαντά ολοένα και συχνότερα, τα θέματα δε που διερευνήθηκαν υπό το πρίσμα των εν λόγω διατάξεων διευρύνθηκαν και διευρύνονται. Ο Άρειος Πάγος πλέον στηρίζεται όχι μόνο στις διατάξεις της εγχώριας Ποινικής Δικονομίας αλλά επιπλέον στις διατάξεις του αρθρ. 6 και εν προκειμένω στη διάταξη του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Σύμβασης, προκειμένου να θεμελιώσει τη θέση του σε κάθε ζήτημα που σχετίζεται με ενδεχόμενη παραβίαση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου σχετικά με την εναντίον του κατηγορία¹⁹⁵.

Πιο σύνθετο, όμως, παρουσιάζεται το ερώτημα κατά πόσον ο Άρειος Πάγος ερμηνεύει ορθώς τη διάταξη του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α, σύμφωνα με το πνεύμα και το γράμμα της Σύμβασης και τις αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ. Πρωταρχική προϋπόθεση της ορθής ερμηνείας και εφαρμογής από τον ΑΠ, αλλά και από τα εθνικά δικαστήρια, της ανωτέρω διάταξης της Σύμβασης είναι η εξοικείωση του έλληνα δικαστή με τη νομολογία του ΕυρΔΔΑ. Όταν λ.χ. ο Άρειος Πάγος αγνοεί τη νομολογία του Δικαστηρίου είναι αναμενόμενο ότι δεν θα έχει τη δυνατότητα ανάπτυξης μίας ορθής νομικής επιχειρηματολογίας, αφού το περιεχόμενο της Ε.Σ.Δ.Α γίνεται κατανοητό μόνο μέσα από την εξοικείωση με τη νομολογία του ΕυρΔΔΑ, το οποίο επεξεργάζεται, εξειδικεύει και οριοθετεί το κανονιστικό περιεχόμενο των ρυθμίσεων της Ε.Σ.Δ.Α¹⁹⁶.

Ακόμη όμως κι όταν πληρούνται η παραπάνω προϋπόθεση, όταν δηλαδή ο έλληνας δικαστής γνωρίζει τις σχετικές αποφάσεις του Δικαστηρίου, ελλοχεύει πάντοτε ο κίνδυνος να υιοθετήσει τελικώς μία ερμηνεία που είναι αντίθετη προς τη αντίστοιχη που υιοθέτησε το Δικαστήριο, χωρίς να μνημονεύει φυσικά την εν λόγω αντίθεση¹⁹⁷.

¹⁹⁵ Βλ. χαρακτηριστικά την ΑΠ 185/2004, ΠοινΔικ 5/2004, σελ. 628, με την οποία κρίθηκε ότι η συνεπίδοση στον κατηγορούμενο μεταφράσεως του κλητηρίου θεσπίσματος ή του παραπεμπτικού βουλεύματος επιβάλλεται από το αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α αλλά και το ΣυμβΑΠ 1260/2000, ΕλλΔνη 41, σελ. 1465, όπου κρίθηκε ότι δεν παραβιάζεται αλλά αντίθετα διασφαλίζεται η δικονομική εγγύηση του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' Ε.Σ.Δ.Α και στην περίπτωση περάτωσης της προανάκρισης χωρίς λήψη απολογίας του κατηγορουμένου.

¹⁹⁶ Ιπποκράτη Μυλωνά, Η μη εφαρμογή της ΕΣΔΑ από την ποινική νομολογία του ΑΠ κατά τα έτη 1996-1997, οπ.π, σελ. 71.

¹⁹⁷ Βλ. ΑΠ (Ολομ) 3/2002, 4/2002, ΠοινΔικ 2002, σελ. 359 και 361 αντίστοιχα, οι οποίες υιοθέτησαν την ερμηνευτική εκδοχή ότι η επίδοση αποσπάσματος της απόφασης στον ερήμην καταδικασθέντα δεν προσκρούει ούτε σε συνταγματική, ούτε σε άλλη διασφαλιστική των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου διάταξη, ούτε στις θεσπιζόμενες με το άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α αρχές της δίκαιης δίκης. Πρόκειται για μία προβληματική ερμηνευτική εκδοχή, η οποία αδιαμφισβήτητα προσβάλλει το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου καταδικασθέντα και το δικαίωμα πρόσβασής του στη δικαιοσύνη, όπως παρατηρεί ο Αδάμ Παπαδαμάκης, «Η νομολογία του Αρείου Πάγου στο χώρο της Ποινικής Δικονομίας υπό το φως των προβλέψεων της Ε.Σ.Δ.Α», ΠοινΔικ 5/2004, σελ. 584-585.

Σύμφωνα, όμως, με τη Σύμβαση αρμόδιο δικαστικό όργανο να ερμηνεύει αυθεντικά την ΕΣΔΑ είναι μόνον το ΕυρΔΔΑ, το οποίο μάλιστα ερμηνεύει «αυτόνομα» τις σχετικές διατάξεις, με την έννοια ότι δεν ανατρέχει στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών, προκειμένου να προσδιορίσει το κανονιστικό περιεχόμενο των επιμέρους δικαιωμάτων ή των όρων «κατηγορία», «κατηγορούμενος». Συνεπώς, τα εθνικά δικαστήρια δεσμεύονται από τις αποφάσεις του ΕυρΔΔΑ, όταν αποφαίνονται για την παραβίαση ή μη των διατάξεων της Σύμβασης. Ο ρόλος του εθνικού δικαστηρίου είναι λοιπόν εγγυητικός της τήρησης της ΕΣΔΑ, όπως αυτή ερμηνεύεται από το ΕυρΔΔΑ.

Επιπλέον, η τακτική του Αρείου Πάγου να χρησιμοποιεί λακωνικές διατυπώσεις, όπως λόγου χάριν ότι *«ο ορθότερος νομικός χαρακτηρισμός της πράξης από υπεξαίρεση με κατάχρηση ιδιαίτερης εμπιστοσύνης σε υπεξαίρεση στην υπηρεσία με ιδιαίτερα τεχνάσματα δεν αντίκειται στο αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α, επειδή η πράξη δεν διαφοροποιείται ως προς τον χρόνο, τον τόπο και τις λοιπές περιστάσεις»*¹⁹⁸ αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα ανούσιας και ερμηνευτικά στείρας αναφοράς στην Ε.Σ.Δ.Α, πολλώ δε μάλλον όταν για την εφαρμογή του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Σύμβασης κρίσιμη είναι και η αλλαγή του νομικού χαρακτηρισμού.

Τέλος, δεδομένου ότι η ίδια η Σύμβαση προσδίδει ιδιαίτερη σημασία στην εφαρμογή της από τα ίδια τα εθνικά δικαστήρια, υπό την καθοδήγηση του εθνικού Ακυρωτικού, αφού η παροχή δυνατότητας ατομικής προσφυγής στο ΕυρΔΔΑ χωρεί μόνο μετά την εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων, ο Άρειος Πάγος πρέπει να συνειδητοποιήσει πως τα εθνικά δικαστήρια και ο ίδιος είναι οι θεματοφύλακες της ερμηνείας και εφαρμογής της Σύμβασης σε εθνικό επίπεδο. Οφείλει, λοιπόν, ο εθνικός δικαστής να συνειδητοποιήσει καταρχήν το βάρος εφαρμογής της Ε.Σ.Δ.Α, την υποχρέωσή του δηλαδή να εξετάσει ουσιαστικά και να θεραπεύσει την προσβαλλόμενη κάθε φορά παραβίαση της Ε.Σ.Δ.Α. Εφόσον συμβεί αυτό, θα είναι σε θέση περαιτέρω να ανταποκριθεί στο πρότυπο εθνικού δικαστή – θεματοφύλακα που «απαιτεί» η Σύμβαση, που δεν είναι άλλο από τον διαρκώς ενημερωμένο με τις νομολογιακές εξελίξεις του ΕυρΔΔΑ δικαστή, έτοιμο να συμμετάσχει σε γόνιμο διάλογο με τη θεωρία και να αναλάβει τον δημιουργικό, δικαιοπλαστικό ρόλο του βασικού συνδιαμορφωτή του εξευρωπαϊσμού της εθνικής ποινικής δικονομίας.

¹⁹⁸ Βλ. ΑΠ 859/1997, ΝοΒ 1998, σελ. 385.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όπως ήδη σημειώθηκε στην παρούσα μελέτη, η ευρωπαϊκή της ελληνικής ποινικής δικονομίας μέσω της Ε.Σ.Δ.Α συντελείται σε μεγάλο βαθμό από τα εθνικά δικαστήρια, υπό την καθοδήγηση του Αρείου Πάγου, που είναι άλλωστε ο κύριος διαμορφωτής της ελληνικής νομολογίας και σύμφωνα με τη λογική της Σύμβασης, ο πρώτος εφαρμοστής της στην ελληνική έννομη τάξη. Σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στην Ε.Σ.Δ.Α, τα ελληνικά δικαστήρια είναι αυτά που κατευθύνουν την εφαρμογή και ερμηνεία της Ε.Σ.Δ.Α: ενώπιον αυτών υποχρεούται πρώτα να αναπτύξει κάθε πολίτης τον ισχυρισμό του περί παραβίασης της Σύμβασης. Ακολούθως, τα ελληνικά δικαστήρια, υπό την εποπτεία του Αρείου Πάγου, εφαρμόζουν την Ε.Σ.Δ.Α με βάση τη νομολογία του ΕυρΔΔΑ. Επιθυμητή και αναπόφευκτη υπήρξε η ευρωπαϊκή της ελληνικής ποινικής δικονομίας μέσω της Ε.Σ.Δ.Α και προεχόντως μέσω του βασικότερου ποινικοδικονομικού δικαιώματος, του δικαιώματος σε μία δίκαιη δίκη, το οποίο θεσπίζεται στο αρθρ. 6 της Σύμβασης.

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτέλεσε το δικονομικό δικαίωμα της πληροφόρησης του κατηγορουμένου σχετικά με την σε βάρος του κατηγορία, το πιο σημαντικό ίσως προπαρασκευαστικό δικαίωμα του κατοχυρωμένου στο αρθρ. 20 του Συντάγματος δικαιώματος ακροάσεώς του. Στόχος, ωστόσο, της μελέτης αυτής υπήρξε η διατύπωση κάποιων ουσιαστών εκτιμήσεων μέσα από μία συστηματική ερμηνευτική προσέγγιση της ελληνικής ποινικής δικονομίας και της Ε.Σ.Δ.Α με σημείο αναφοράς το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου, όπως αυτό κατοχυρώνεται αφενός στο αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Σύμβασης και αφετέρου στις διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Στην ουσία οι εκτιμήσεις αυτές απορρέουν από την αξιολόγηση της σχέσης της Ε.Σ.Δ.Α με τρεις βασικούς παράγοντες, πρώτον με την ελληνική ποινική νομοθεσία, δεύτερον με την ελληνική ποινική νομολογία και τρίτον με την ελληνική ποινικοδικονομική επιστήμη.

Σε επίπεδο εσωτερικής νομοθεσίας, το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου ενεργοποιείται στα διάφορα στάδια της ποινικής διαδικασίας με πολλές λειτουργικές εκφάνσεις, ώστε να μπορεί να λεχθεί ότι το επίπεδο προστασίας που παρέχει ο ΚΠΔ στον κατηγορούμενο ως προς την πληροφόρησή του σχετικά με την σε βάρος του κατηγορία είναι σαφώς υψηλότερο από εκείνο που προβλέπει η Σύμβαση. Επαναλαμβάνεται, ωστόσο, ότι η Ε.Σ.Δ.Α καθιερώνει μόνο ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ενώ πιο συγκεκριμένα τα

δικονομικά δικαιώματα που απαριθμούνται στο αρθρ. 6 παρ. 3 της Ε.Σ.Δ.Α αποτελούν ένα *minimum* δικονομικών εγγυήσεων του κατηγορουμένου. Περαιτέρω, με σημείο αναφοράς την προσπάθεια άμεσης προσαρμογής του ΚΠΔ με την Ε.Σ.Δ.Α, άξιος επισήμανσης είναι ο ν. 2865/200, με το ενδέκατο άρθρο του οποίου προστέθηκε στο αρθρ. 525 παρ. 1 ΚΠΔ πέμπτη περίπτωση. Η εν λόγω διάταξη προβλέπει ως λόγο επανάληψης της διαδικασίας σε όφελος καταδικασμένου την καταδίκη της Ελλάδας από το ΕυρΔΔΑ για παραβίαση δικαιώματος που αφορά τον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόστηκε. Η νέα αυτή ρύθμιση αποδεικνύεται βήμα καίριας σημασίας για την προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Όπως ήδη επισημάνθηκε, η εκ των υστέρων ανατροπή των αποφάσεων των ελληνικών δικαστηρίων ίσως συμβάλει στο να καταστούν συνείδηση για τον έλληνα ποινικό δικαστή ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του ΕυρΔΔΑ, με αποτέλεσμα να λαμβάνει προκαταβολικά υπόψη τη νομολογία του Δικαστηρίου, γεγονός που ενδέχεται να σηματοδοτήσει στο μέλλον μια πιο αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης στην ελληνική έννομη τάξη.

Ωστόσο, το κανονιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου δεν μπορεί να γίνει κατανοητό αποκομμένο από τη νομολογία κατά πρώτον του ΕυρΔΔΑ και κατά δεύτερον των ελληνικών δικαστηρίων. Το ίδιο το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως αποδεχθεί ότι η Σύμβαση είναι ένα κείμενο ζωντανό και ευέλικτο, προσαρμοζόμενο στις ανάγκες και στις αντιλήψεις της εκάστοτε εποχής. Η παραδοχή αυτή εξηγεί τόσο τις εναλλαγές στην αντιμετώπιση ταυτόσημων υποθέσεων από το ΕυρΔΔΑ, όσο και τον συνεχιζόμενο εμπλουτισμό της νομολογίας του με αρχές που κατοχυρώνονται ως εγγενή στοιχεία της υπερκείμενης αρχής της δίκαιης δίκης (όπως λόγου χάρη η αρχή της ισότητας των όπλων ή το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης) και γενικότερα με νέες προοπτικές, των οποίων αναγνωρίζεται η σημασία για την αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης. Πιο συγκεκριμένα, ο βαθμός και ο τρόπος προσέγγισης του αρθρ. 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α από την εθνική ποινική νομολογία μας απασχόλησε σε αρκετά σημεία την παρούσας μελέτης. Άλλωστε δεν νοείται εφαρμογή των διατάξεων της Ε.Σ.Δ.Α και, κατ' επέκταση, της αρχής της δίκαιης δίκης, χωρίς τη συμμετοχή των εθνικών δικαστών, ενόψει μάλιστα και του επικουρικού ρόλου του Δικαστηρίου έναντι της πρωτεύουσας εγγυητικής λειτουργίας των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων.

Αλλά και η ελληνική ποινικοδικονομική επιστήμη εμφανίζει στο ζήτημα της επαφής του εσωτερικού δικαίου με την Ε.Σ.Δ.Α και της εθνικής νομολογίας με την

αντίστοιχη του ΕυρΔΔΑ μία διαρκώς αυξανόμενη σε έκταση και σε βάθος συμβολή. Η αδιάλειπτη παρουσία της, η εξοικείωσή της με τις νομολογιακές και νομοθετικές εξελίξεις παρέχει σημαντική βοήθεια όχι μόνο στους έλληνες δικαστές αλλά και σε όλο τον ελληνικό νομικό κόσμο.

Κλείνοντας αυτή την μελέτη, κρίνεται από μέρος του γράφοντος αναγκαία η ακόλουθη σημείωση: η συστηματική ερμηνευτική σύζευξη αφενός του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας με τη Ε.Σ.Δ.Α αφετέρου της εγχώριας ποινικής νομολογίας με τη νομολογία του ΕυρΔΔΑ συμβάλλει καθοριστικά στην ομαλή ενσωμάτωση και στη σωστή εφαρμογή της αρχής της δίκαιης δίκης στην ελληνική έννομη τάξη. Η εν λόγω σύζευξη μπορεί να επιτευχθεί, εφόσον υπάρξει απομάκρυνση από τη «θεοποίηση» της Σύμβασης και τοποθέτησή της στις πραγματικές της διαστάσεις - εκείνες του διάμεσου και διαμεσολαβητικού δικαιικού τύπου ευρωπαϊκής έννομης τάξης και εσωτερικού δικαίου. Αρκεί, δηλαδή, ο έλληνας νομοθέτης να παρεμβαίνει έγκαιρα, έγκυρα και συστηματικά, η ελληνική επιστήμη να μετριάσει τις υπερβολές που μοιραία οδηγούν πολλές φορές σε ακύρωση του εσωτερικού δικαίου και τέλος η ελληνική νομολογία να συνεχίσει την προσπάθεια με σύνεση αλλά χωρίς στενόκαρδες επιφυλάξεις, αποβάλλοντας οφειλόμενες σε άγνοια ή φοβία πρακτικές συντηρητικής ασφάλειας. Μόνο υπό ένα τέτοιο καθεστώς συμβολής όλων των παραπάνω παραγόντων είναι δυνατόν να διαμορφωθεί ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο ποινικής δίκης, το οποίο να διακρίνεται από τον απόλυτο σεβασμό στα δικαιώματα του κατηγορουμένου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσσα (Συγγράμματα – Μονογραφίες)

1. Ιωάννης Ανδρουλάκης, Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, Δίκαιο & Οικονομία, Εκδόσεις Π.Ν Σάκκουλας 2000
2. Νικόλαος Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα 1994
3. Θεοχάρης Δαλακούρας, Επανάληψη Διαδικασίας, Εκδόσεις Π. Ν. Σάκκουλας, Δίκαιο& Οικονομία, Αθήνα 2007.
4. Γρηγόρης Καλφέλης – Λάμπρος Μαργαρίτης, Ποινική Δικονομία – Ειδικές Διαδικασίες, Αυτόφωρο έγκλημα και αυτόφωρη διαδικασία, Τόμος Α΄, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996.
5. Γρηγόρης Καλφέλης, Η παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσ/νικη 2000
6. Του ιδίου, Η περάτωση της ανακρίσεως, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσ/νικη 1995
7. Λάμπρος Καράμπελας, Η μεταβολή και αναθεώρηση της ποινικής κατηγορίας, Δίκαιο και Οικονομία , Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2000
8. Αργύριος Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2007
9. Του ιδίου, Επίτομη Ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, Δεύτερη Έκδοση – Αναθεωρημένη και Βελτιωμένη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 2005
10. Του ιδίου, Δικονομικές κυρώσεις για την παραβίαση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, Εισήγηση σε: Πρακτικά Γ΄ Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1991
11. Του ιδίου, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, Ποινικά 29, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα 1989
12. Αθανάσιος Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, Τόμος 1-2, Δ΄ Έκδοση, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα -Κομοτηνή 2006.

13. Αντώνης Μαγγανάς, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, Νομική Βιβλιοθήκη, Έκδοση 2002
14. Στέφανος Μαθθίας, Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ευρώπη με βάση τη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Αθήνα 2006
15. Λάμπρος Μαργαρίτης, Εμβάθυνση στην Ποινική Δικονομία, Θεωρία και Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη 2006
16. Του ιδίου, Εφαρμοσμένη Ποινική Δικονομία, Τόμος 2^{ος}, Διαδικασία στο Ακροατήριο, Β' Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη 2006
17. Του ιδίου, Το κλητήριο θέσπισμα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996
18. Του ιδίου, Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου στην προανάκριση και κύρια ανάκριση, Εισήγηση σε Πρακτικά Γ' Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1991
19. Χρήστος Μπάκας, Η προδικασία της ποινικής δίκης, Ποινικά 50, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995
20. Του ιδίου, Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και η προστασία τους στην ποινική διαδικασία - Έλεγχος και κυρώσεις, Εισήγηση σε: Πρακτικά Γ' Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδόσεις Αφοι Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1991
21. Ιπποκράτης Μυλωνάς, Η πρόσφατη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995
22. Του ιδίου, Η μη εφαρμογή της ΕΣΔΑ από την ποινική νομολογία του ΑΠ κατά τα έτη 1996-1997, Εκδόσεις Σάκκουλα 1999
23. Αδάμ Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία – Η δομή της ποινικής δίκης, Β' Έκδοση αναθεωρημένη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004.
24. Ιωάννης Σαρμάς, Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της Επιτροπής, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα 1998
25. Διονύσιος Σπινέλλης, Αυξημένη προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου κατά το Σύνταγμα και τις διεθνείς συμβάσεις, Εισήγηση σε Πρακτικά Γ' Πανελλήνιου Συνεδρίου της ΕΕΠΔ, Αντ.Ν.Σάκκουλας 1991
26. Αβραάμ Σταθόπουλος, Η μεταβολή της ποινικής κατηγορίας, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990

27. Χάρης Ταγαράς, Μηχανισμοί Διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου (Με ερμηνεία των άρθρων 6 και 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992

Ξενόγλωσσα

1. P. van Dijk / G.J.H van Hoof, Theory and Practice of the European Convention of Human Rights, Third Edition, Kluwer Law, London 1998
2. Francis G. Jacobs/ Robin. C. A White, The European Convention on Human Rights, Clarendon Press, Second Edition, Oxford 1996
3. Stefanos Stavros, The Guarantees for Accused Persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights, Dordrecht, London 1993

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσσα (Άρθρα – Δημοσιεύματα)

1. Ηλίας Αναγνωστόπουλος, Η παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης, ΠοινΧρ ΝΔ' (2004), σελ. 5 επ.
2. Χριστόφορος Αργυρόπουλος, Η Δικαιότητα της Ποινικής Δίκης, Ποινικό Δίκαιο-Ελευθερία-Κράτος Δικαίου, Τιμητικός Τόμος Γ.Α Μαγκάκη, Αντ. Ν. Σάκκουλα 1999, σελ. 431 επ.
3. Του ιδίου, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 592/1999, ΝοΒ 1999, Τόμος 47, σελ.1454 επ.
4. Μαρί Δεργαζαριάν, ΕΣΔΑ και Δίκαιη Ποινική Δίκη, Αρμενόπουλος 2005, σελ.1917 επ.
5. Αλέξανδρος Δημάκης, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3 α' της ΕΣΔΑ, Ποινικός Λόγος 2/2001, σελ.649 επ.
6. Δημήτριος Ευρυγένης, Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τριάντα χρόνια (1953-1983), ΕΕΕυρΔ 3:1983, σελ.479

7. Αθανάσιος Ζαχαριάδης, Παρατηρήσεις στην απόφαση του ΤριμΠλημΘεσ/νικής 4244/1993, Υπερ 1994, σελ. 345 επ.
8. Δημήτριος Ζημιανίτης, Παρατηρήσεις παρά πόδας των ΑΠ 1055/2000 και ΣυμβΑΠ 1225/2000, ΠοινΔικ 2001, σελ.19 επ.
9. Γρηγόρης Καλφέλης, Παρατηρήσεις στο υπ'αριθμ.122/1990 βούλευμα του ΣυμβΠλημΘεσσαλονίκης, Υπερ/1991, σελ. 225 επ.
10. Λάμπρος Καράμπελας, Εγκύκλιος υπ' αριθμ.2/18.7.2001 προς τις Εισαγγελίες Πλημμελειοδικών, ΠοινΧρ ΝΑ'/2001, σελ.1001 επ.
11. Αργύριος Καρράς, Η υποχρέωση έγγραφης και λεπτομερούς ανακοίνωσης της κατηγορίας στον κατηγορούμενο, ΠοινΧρ Ν'/2000, σελ. 673 επ.
12. Του ιδίου, Κριτική επισκόπηση της ποινικής δικονομικής νομολογίας του Αρείου Πάγου των ετών 1999-2000, ΠοινΧρ Ν'/2000, σελ. 961 επ.
13. Αθανάσιος Κονταξής, Υπάρχει υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου, ΠοινΧρ ΝΔ'/2004, σελ. 476 επ.
14. Ευάγγελος Κρουσταλάκης, Παρατηρήσεις στην ΑΠ 265/1986, ΕλλΔικ 1986, σελ. 777 επ.
15. Ιωάννης Κτιστάκης, Οι αποφάσεις ποινικού ενδιαφέροντος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – έτους 2000, Μέρος Ι : Οι δικονομικές εγγυήσεις στην ποινική δίκη – Το δικαίωμα σε δίκαιη ποινική δίκη (άρθρο 6 Ε.Σ.Δ.Α), ΠοινΔικ 7/2001 (Έτος 4ο), σελ. 773 επ.
16. Ιωάννης Μανωλεδάκης, Σχετικά με τη φύση της ποινικής δίκης, Αρμενόπουλος 1977, σελ. 705 επ.
17. Σωτήρης Μανωλκίδης, Το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου για γνώση της κατηγορίας σε γλώσσα που κατανοεί και η καταχρηστική προβολή του μετά το τέλος της προδικασίας, ΠοινΧρ ΜΘ'/1999, σελ.108 επ.
18. Λάμπρος Μαργαρίτης, Το απόσπασμα φτάνει - Το αντίγραφο περισσεύει; Σκοπιμότητα ή νομιμότητα;, ΠοινΔικ 2002, σελ. 406 επ.
19. Του ιδίου, Παρατηρήσεις στη ΔιατΕισΕφΘεσ 48/2000, Υπερ/2000, σελ. 895 επ.
20. Του ιδίου, Οι δικονομικοί περιεχομένου διατάξεις του ν. 2408/1996, Υπερ 1997, σελ. 517 επ.
21. Χρήστος Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠοινΧρ ΛΖ', σελ.353

22. Ιπποκράτης Μυλωνάς, Η σημασία για την ελληνική ποινική δικονομία της νομολογίας σχετικά με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατ' άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, ΠοινΧρ ΜΘ'/1999, σελ.789 επ.
23. Χρίστος Μυλωνόπουλος, Υπόθεση παραπομπής του Πρύτανη ΕΜΠ, Υπερ/ 1992, σελ. 440 επ.
24. Αδάμ Χ. Παπαδαμάκης, Η νομολογία του Αρείου Πάγου στο χώρο της Ποινικής Δικονομίας υπό το φως των προβλέψεων της ΕΣΔΑ, ΠοινΔικ 5/2004 (Έτος 7^ο), σελ.582 επ.
25. Φίλιππος Παπαδόπουλος, Η δικονομική θέση του υπόπτου κατά τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, Υπερ/1995, σελ. 469 επ.
26. Ε. Ποδηματάς, Σκέψεις για το δεδικασμένο και την εκτελεστικότητα των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ στην ημεδαπή έννομη τάξη, ΕλλΔνη 2000, σελ. 327 επ.
27. Αικατερίνη Σγουρίδου, Παρατηρήσεις στο υπ'αριθμ.811/2001 Βούλευμα του ΣυμβΠλημΑθηνών, ΕΕΕυρΔ 2:2001, σελ.472 επ.
28. Διονύσιος Σπινέλλης, Πορίσματα από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΠοινΧρ ΜΗ'/1998, σελ. 5 επ.
29. Κώστας Χρυσικόπουλος, Αναίρεση και ΕΣΔΑ ή ΑΠ και ΕΔΔΑ;, Δικαιόγραμμα, Ιανουάριος-Μάρτιος 2007, σελ.32 επ.
30. Κώστας Χρυσογόνου, Η επανάληψη ποινικής διαδικασίας ύστερα από απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΝοΒ 2001, Τόμος 49, σελ.1110 επ.

Ξενόγλωσσα

1. Krateros M. Ioannou, The application of the European Convention on Human Rights in the greek legal order, ΕΕΕυρΔ 2: 1996, σελ.247 επ.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

1. www.echr.coe.int
2. www.mfhr.gr
3. www.dsa.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (Υποθέσεις που εκδικάσθηκαν από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά τα έτη 1989-2007 και αφορούν στο άρθρο 6 παρ. 3 περ. α' της Ε.Σ.Δ.Α)

2007	1. Απόφαση Zaicevs κατά Λετονίας, της 31.7.2007 2. Απόφαση Jyha Nuutinen κατά Φιλανδίας, της 24.7.2007 3. Απόφαση Laaksonen κατά Φιλανδίας, της 12.7.2007 4. Απόφαση Matyjek κατά Πολωνίας, της 24.4.2007 5. Απόφαση Borisova κατά Βουλγαρίας, της 21.3.2007 6. Απόφαση Mattei κατά Γαλλίας, της 19.3.2007 7. Απόφαση Miraux κατά Γαλλίας, της 12.2.2007
2006	8. Απόφαση Soulemez κατά Τουρκίας, της 21.12.2006 9. Απόφαση Hermi κατά Ιταλίας, της 18.10.2006 10. Απόφαση Casse κατά Λουξεμβούργου, της 27.7.2006 11. Απόφαση I.H και άλλοι κατά Αυστρίας, της 20.7.2006
2005	12. Απόφαση Aycoban και άλλοι κατά Τουρκίας, της 22.12.2005
2004	13. Απόφαση Κυπριανού κατά Κύπρου, της 24.1.2004
2002	14. Απόφαση Sipavicius κατά Λιθουανίας, της 10.7.2002
2001	15. Απόφαση Sadak και άλλοι κατά Τουρκίας, της 17.7.2001 16. Απόφαση Dallos κατά Ουγγαρίας, της 11.3.2001
2000	17. Απόφαση T. κατά Αυστρίας, της 14.11.2000 18. Απόφαση Mattocia κατά Ιταλίας, της 25.7.2000
1999	19. Απόφαση Pellissier και Sassi κατά Γαλλίας, της 25.3.1999

1998	20. Απόφαση Steel κατά Ηνωμένου Βασιλείου, της 23.9.1998
1996	21. Απόφαση De Salvador Torres κατά Ισπανίας, της 24.10.1996
1995	22. Απόφαση Gea Gatalan κατά Ισπανίας, της 26.1.1995
1992	23. Απόφαση T. κατά Ιταλίας, της 12.10.1992
1989	24. Απόφαση Brozicek κατά Ιταλίας, της 19.12.1989 25. Απόφαση Kamasinski κατά Αυστρίας, της 19.12.1989 26. Απόφαση Chichlian και Ekindjian κατά Γαλλίας, της 29.11.1989